

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία

ΜΑΡΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ
ΠΕΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2018

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία διαχρονικά και κατά την περίοδο της οικονομικής ύφεσης

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Εισαγωγή	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1. Ιστορικά Στοιχεία	9
1.2. Ορισμοί και έννοιες	11
1.2.1. Ορισμός, διακρίσεις, μορφές τουρισμού και ταξινόμηση ταξιδιωτών	11
1.3. Το τουριστικό προϊόν και η τουριστική βιομηχανία	16
1.4. Τουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη	17
1.4.1. Ιστορικά στοιχεία	17
1.4.2. Ατζέντα 21 και Τουρισμός	18
1.4.3 Βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης	19
1.5. Η αρχή της Φέρουσας Ικανότητας	21
1.6. Σχεδιασμός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης με βάση τη Φέρουσα Ικανότητα	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1. Χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του τουρισμού	26
2.2. Το τουριστικό προϊόν	27
2.3. Ανάπτυξη των κύριων κατηγοριών του τουρισμού	28
2.3.1 Ατομικός τουρισμός	
2.3.2 Μαζικός τουρισμός	
2.3.3 Εσωτερικός τουρισμός	
2.3.4 Εξωτερικός τουρισμός	
2.3.5 Συνεχής τουρισμός	
2.3.6 Εποχιακός τουρισμός	
2.3.7. Εναλλακτικός τουρισμός	
2.4 Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις του τουρισμού	35
2.5 Κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. Κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού στην Ελλάδα	38
---	----

3.1.1	Η ζήτηση για το ελληνικό τουριστικό προϊόν	49
3.1.2.	Ειδικές κατηγορίες τουρισμού	40
3.2.	Εισερχόμενος Τουρισμός	45
3.2.1.	Αφίξεις αλλοδαπών τουριστών	45
3.2.2.	Στοιχεία αφίξεων 2007 – 2016	46
3.2.3.	Εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση Ιαν. –Νοέμ. 2016	48
3.3.	Χώρες προέλευσης των τουριστών	48
3.4.	Διανυκτερεύσεις	51
3.5.	Αφίξεις των τουριστών κατά μέσο μεταφοράς	51
3.6	Εποχικότητα της τουριστικής κίνησης	52
3.7.	Γεωγραφική κατανομή του ελληνικού τουρισμού	56
3.8.	Εσωτερικός Τουρισμός	57
3.9.	Διεθνής ανταγωνισμός και η θέση της Ελλάδας	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

4.1.	Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομία διαχρονικά	67
4.2.	Η επίδραση του τουρισμού στην οικονομία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης	72
4.2.1.	Βασικά οικονομικά μεγέθη της Ελληνικής οικονομίας 2008 – 2014	72
4.2.2.	Απασχόληση – Ανεργία	73
4.2.3.	Επενδύσεις	73
4.3	Έσοδα από τον Τουρισμό	74
4.3.1.	Έσοδα από εισερχόμενο Τουρισμό	74
4.3.2.	Τουρισμός και ΑΕΠ	78
4.3.3.	Τουρισμός και απασχόληση	81
4.4.	Συμπεράσματα	83

Κεφάλαιο 5. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

5.1.	Γενικές διαπιστώσεις	84
5.2.	Νέο Τουριστικό Πρότυπο	85
5.3.	Αποτελεσματικό στρατηγικό μαρκετινγκ	86
5.4.	Θεσμικό πλαίσιο και κίνητρα για την τουριστική ανάπτυξη	87
5.5.	Βιώσιμη ανάπτυξη και τουρισμός	88
5.6.	Ο τουρισμός ως προτεραιότητα για την οικονομική ανάκαμψη	89
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	90
	ΠΙΝΑΚΕΣ	94

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο του τουρισμού, ενώ εμφανίζεται σποραδικά με διάφορες μορφές από την αρχαιότητα, οργανώνεται και συστηματοποιείται από τα μισά του 19ου αιώνα. Η ανάπτυξη των υποδομών, τα σύγχρονα μεταφορικά μέσα, η τεχνολογία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξάπλωσή του. Τις πρώτες δεκαετίες του 20 αιώνα δημιουργήθηκε ουσιαστικά η τουριστική βιομηχανία η οποία εξελίχθηκε σε ένα σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης πολλών περιοχών. Από τη δεκαετία του 1950 ο τουρισμός άλλαξε μορφή, με κυρίαρχη τάση την «βιομηχανοποίησή» του και την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού. Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, τόσο θετικές όσο και αρνητικές, έπαιξαν το σημαντικότερο ρόλο στη δημιουργία των νέων τάσεων και μορφών τουρισμού, όπως ο εναλλακτικός τουρισμός.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η πολιτικές τουρισμού σε διεθνές επίπεδο προσπάθησαν να συνδυάσουν τόσο τα οικονομικά οφέλη από το μαζικό τουρισμό, όσο και την ανάπτυξή του πάνω σε νέες αρχές όπως η αειφόρος ανάπτυξη. Κύριο μέλημα ήταν η προστασία του περιβάλλοντος και η ισόρροπη ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών.

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας κατέχει κεντρική θέση σχετικά με τον αειφόρο τουρισμό, κυρίως λόγω του ότι πολλές από τις αρχές του αειφόρου τουρισμού είναι βασισμένες στη θεωρία της Φέρουσας Ικανότητας. Από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού ορίζεται ως «ο μέγιστος αριθμός ατόμων που μπορούν να επισκεφθούν ταυτοχρόνως ένα τουριστικό προορισμό χωρίς να προκαλέσουν καταστροφές στο φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον, καθώς και μη παραδεκτή απαξίωση της ποιότητάς της και ικανοποίησης του επισκέπτη».

Ο τουρισμός με τη μορφή που τον ξέρουμε σήμερα αναπτύχθηκε μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο. Εξελίχθηκε σε «κοινωνικό αγαθό» και αποτέλεσα για πολλές οικονομίες όπως η Ελληνική, το βασικό πυλώνα ανάπτυξης τους. Έτσι, εξελίχθηκε και το ίδιο το τουριστικό προϊόν, τμηματοποιήθηκε, αναπτύχθηκαν ειδικές κατηγορίες, καθώς και νέες τάσεις, με αιχμή τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Η Ελλάδα, ως μια χώρα με αναπτυγμένο τον τομέα του τουρισμού ως τη βασικότερη πηγή εισοδήματος, υπέστη όλες τις επιπτώσεις, θετικές και αρνητικές της ανάπτυξης αυτής της δραστηριότητας. Τα κύρια χαρακτηριστικά του στην Ελλάδα είναι τα κάτωθι:

- Εξάρτηση από το διεθνή τουρισμό
- Εποχικότητα
- Μη ισόρροπη κατανομή της τουριστικής ανάπτυξης
- Έλλειψη κατάλληλης υποδομής στους περισσότερους τουριστικούς προορισμούς
- Έλλειψη οργανωμένου και αποτελεσματικού τουριστικού marketing
- Ύπαρξη ενός νομικού πλαισίου, το οποίο δεν υποστηρίζει αποτελεσματικά την τουριστική ανάπτυξη
- Ο κατακερματισμός των τουριστικών επιχειρήσεων
- Η απουσία συγκροτημένης πολιτικής για ειδικές και κερδοφόρες μορφές τουρισμού, όπως η κρουαζιέρα και το yachting παρά το κατάλληλο φυσικό περιβάλλον και τη γεωγραφία της χώρας που ευνοεί την ανάπτυξη τέτοιων μορφών τουρισμού

Η σχέση εγχώριου και εισερχόμενου τουρισμού ήταν κατά προσέγγιση 25/75%. Ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, ο εγχώριος τουρισμός παρουσίασε μια σοβαρή

μείωση (περίπου 50%) μεταξύ 2008 και 2013. Ταυτόχρονα, ο εισερχόμενος τουρισμός είχε ανοδικές τάσεις, με αιχμή τη διετία 2012-2014, οπότε και σημείωσε σημαντική άνοδο.

Αυτή η άνοδος αντικατοπτρίζεται τόσο σε αριθμό επισκεπτών, όσο και στη συμβολή της στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας. Ενώ η οικονομική δραστηριότητα έχει περιοριστεί λόγω της κρίσης και το ΑΕΠ της χώρας έχει μειωθεί πάνω από 25 % τα τελευταία πέντε χρόνια, ο τουρισμός συνεχίζει την άνοδό του και αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα για την οικονομία της χώρας.

Συνοπτικά:

- Συνεχίζει να αποτελεί την αμμομηχανή της Ελληνικής οικονομίας, καθώς κατέχει ένα σημαντικό μερίδιο στην ανάπτυξη του ΑΕΠ της χώρας,
- Εκτός της άμεσης επίδρασης στο ΑΕΠ, που υπολογίζεται κατά προσέγγιση περίπου 9% τα τελευταία χρόνια, η έμμεση συμβολή του είναι πολύ μεγαλύτερη και εκτιμάται μεταξύ 20-25.
- είναι ένας κλάδος με μεγάλη διάχυση ωφελειών στην οικονομία, καθώς το αποτέλεσμα για κάθε ΕΥΡΩ τουριστικών εσόδων, το ΑΕΠ αυξάνεται κατά 2,2 έως 2,6.
- Σε τρεις νησιωτικές περιοχές (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Ιόνιο), ο τουρισμός συνεισφέρει άμεσα στη δημιουργία του 50% του ΑΕΠ των περιοχών αυτών.
- Συνυπολογιζόμενων των συνολικών εισπράξεων, το σύνολό τους υπερβαίνει το σύνολο των εισπράξεων από τις εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων

Τα παραπάνω αποτελέσματα δεν σημαίνουν ότι ο τουρισμός δεν έχει σοβαρά προβλήματα. **Τα βασικότερα από αυτά είναι η εποχικότητα, οι χαμηλού επιπέδου υποδομές, η έλλειψη σημαντικών ξένων κεφαλαίων για επενδύσεις, η έλλειψη ενός σύγχρονου προτύπου ανάπτυξης.**

Η συνέχιση και πιο αποτελεσματική συνεισφορά του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία απαιτεί την ανάπτυξη ενός νέου προτύπου για τον τουρισμό, την έμφαση στην ανάπτυξη των περιφερειακών οικονομιών, η βιώσιμη ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη και επέκταση των ειδικών μορφών τουρισμού. Ο τουρισμός παραμένει παρ' όλα τα προβλήματά του το σημαντικότερο συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελληνικής οικονομίας και έχει τη δυνατότητα να παίξει καταλυτικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Οι τουριστικές αφίξεις από 15,5 εκ τουρίστες το 2012, έφθασαν στα 23,5 εκ το 2015 και αναμένεται νέα άνοδος στα 25 εκ για το 2016. Αντίστοιχα οι εισροές από τα 10,4 δις € το 2012, αναμένεται να φτάσουν τα 15 δις € κατά το 2016. Αυτή όμως η πορεία δεν φαίνεται να ακολουθείται για τις επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου, οι οποίες θα πληγούν από την υπερφορολόγηση¹.

---

¹ ΣΕΤΕ, Μελέτη καταγραφής και συγκριτικής αξιολόγησης φορολογικού πλαισίου, 2015
<http://sete.gr/el/statistika-vivliothiki/statistika/>

Επιπλέον των παραγόντων που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη στη χώρα μας, οι εξελίξεις στην περιοχή μας φέρνουν νέες προκλήσεις για τον τουρισμό. Παράγοντες όπως του προσφυγικού, η εξελίξεις σε όμορες ή σε ανταγωνιστικές τουριστικά χώρες όπως η Τουρκία, αναμένεται να επηρεάσουν το τουριστικό ρεύμα προς τη χώρα μας.

Και αυτό γιατί συγκεκριμένοι προορισμοί που πλήττονται από το προσφυγικό αναμένεται να παρουσιάσουν σημαντική πτώση στις αφίξεις τους. Αναγκαία προϋπόθεση για να έχει θετικό αποτέλεσμα ο τουρισμός μας είναι να εφαρμοσθούν άμεσα από την πολιτεία οι αποφάσεις που θα ληφθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο ως προς την αποτελεσματική διαχείριση των προσφυγικών ροών και την εξασφάλιση της απρόσκοπτης καθημερινότητας και λειτουργίας των τοπικών κοινωνιών και των τουριστικών προορισμών ιδιαίτερα των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου που έχουν όλο αυτό το διάστημα απορροφήσει το βάρος του προσφυγικού.

Επίσης οι εξελίξεις στο οικονομικό επίπεδο, με αιχμή αυτό της αύξησης της φορολογίας σε περιοχές με σημαντικό τουριστικό ενδιαφέρον, όπως και η αύξηση του ΦΠΑ, αναμένεται επίσης να έχουν αρνητικές επιδράσεις στον τουρισμό. Η άσκηση μιας οργανωμένης και καλά προσαρμοσμένης τουριστικής πολιτικής, θα μπορούσε να βοηθήσει ουσιαστικά στην επίτευξη των καλύτερων αποτελεσμάτων, με ταυτόχρονη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στον τουρισμό.

Τα παραπάνω σημαντικά δεδομένα, έρχονται να προστεθούν στα εγγενή προβλήματα του Ελληνικού τουρισμού, την εποχικότητα, την εξάρτηση από το διεθνή τουρισμό, την έλλειψη αποτελεσματικής τουριστικής από το κράτος - όπως και υποδομών - και την έλλειψη αποτελεσματική ενίσχυσης ειδικών μορφών τουρισμού. Παρ' όλα αυτά, ο τουριστικός τομέας ενώ συνεχίζει να προσφέρει διέξοδο στην οικονομική συγκυρία των τελευταίων ετών, και συνεχίζει να αποτελεί τη βαριά βιομηχανία της οικονομίας μας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί διεθνώς μια από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες. Το παγκόσμιο τουριστικό φαινόμενο αναπτύσσεται συνεχώς, τόσο ως προς τα είδη και τις δραστηριότητες του τουρισμού, τις υπηρεσίες που προσφέρονται, τις δυνατότητες για νέες τουριστικές δραστηριότητες, όσο και από την άποψη της συμβολής του τουρισμού στην οικονομία των χωρών. Ειδικά στο θέμα της οικονομικής ανάπτυξης σε σχέση με τον τουρισμό, η συμβολή γίνεται ιδιαίτερα αισθητή περιφερειακά, σε περιοχές με μικρότερη οικονομική ανάπτυξη, αλλά με δυνατότητες εκμετάλλευσης του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω της έντασης της τουριστικής εκμετάλλευσης, αλλά και της εξέλιξης του τουριστικού προϊόντος.

Η ανάπτυξη του τουρισμού κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα μετά τον β παγκόσμιο πόλεμο, δεν έγινε χωρίς προβλήματα και αρνητικές επιπτώσεις. Πρώτα από όλα στο περιβάλλον, το οποίο υφίσταται τη μεγαλύτερη πίεση από την μαζικοποίηση και ένταση του τουρισμού. Επίσης, το πρότυπο του μαζικού τουρισμού που κυριάρχησε για πολλές δεκαετίες, έφερε πολλά προβλήματα στις τουριστικές χώρες και τοπικές κοινωνίες και είχε πολλαπλές επιπτώσεις. Η ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, όπως και οι τάσεις για ενίσχυση ειδικών κατηγοριών τουρισμού αποτελούν ένα θετικό αντίβαρο στην πίεση του μαζικού τουρισμού θα συνεχίζει να υφίσταται.

Επίσης στο επίπεδο της πολιτικής, γίνεται μεγάλη προσπάθεια σε διάφορες χώρες, αλλά και από τα διεθνή τουριστικά fora, να προωθηθεί η «βιώσιμη» τουριστική ανάπτυξη, που θα βασίζεται σε πολλά ποιοτικά χαρακτηριστικά, εκτός της στενής οικονομικής συνεισφοράς για τις τοπικές κοινωνίες και τις χώρες που είναι σημαντικοί τουριστικοί προορισμοί. Έτσι, εκτός από έννοιες όπως η «*Φέρουσα Ικανότητα*», που μετρά τις δυνατότητες μια περιοχής ως προς την βέλτιστη εκμετάλλευση της ως τουριστικός προορισμός, έχουν εισαχθεί και άλλες προσεγγίσεις, απλούστερες και ίσως πιο πρακτικές, όπως η «*αιφορία*» στον τουρισμό και η «*βιωσιμότητα*» του τουριστικού προϊόντος, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν πιο πρακτικά εργαλεία πολιτικής για το σχεδιασμό ενός πιο σύγχρονου τουριστικού προϊόντος, το οποίο θα μεγιστοποιεί τα οφέλη για την οικονομία και την κοινωνία, αλλά ταυτόχρονα θα προσπαθεί να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες του τουρισμού.

Η χώρα μας αποτελεί παραδοσιακά ένα σημαντικό τουριστικό προορισμό, καθώς δέχεται εκατομμύρια ξένους τουρίστες κάθε χρόνο και ένα μεγάλο μέρος της οικονομίας είναι προσανατολισμένο στον τουρισμό. Ο τουρισμός έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ως η βαριά βιομηχανία της χώρας καθώς παραδοσιακά αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της οικονομίας (αγροτική παραγωγή – ναυτιλία – τουρισμός).

Η ανάπτυξη του τουρισμού βέβαια δεν έγινε χωρίς προβλήματα. Σε αυτό συνέβαλλε η εντατικοποίηση του τουρισμού σε συνδυασμό με την έλλειψη πολιτικής για την ανάπτυξη ενός σύγχρονου τουριστικού προϊόντος, αλλά και των κατάλληλων υποδομών για την εξυπηρέτηση του μαζικού τουριστικού ρεύματος. Όπως υποστηρίζεται στην παρούσα μελέτη, τα εγγενή προβλήματα του τουρισμού στη χώρα μας συνεχίζουν να επικρατούν και οι προσπάθειες που έχουν γίνει για την προώθηση μορφών εναλλακτικού, η διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος είναι περιορισμένες.

Παρ' όλα αυτά, η συμβολή του στην οικονομία της χώρας μας είναι καθοριστική, όπως είναι εμφανές από τα μεγέθη που παρατίθενται στη μελέτη. Αυτό

συνέβαινε τόσο κατά τις περασμένες δεκαετίες, αλλά κατά την πρόσφατη περίοδο της οικονομικής δυσπραγίας της χώρας.

Ο κορμός της παρούσας μελέτης είναι η αποτύπωση της επίδρασης της τουριστικής βιομηχανίας στην Ελληνική οικονομία. Παρατίθενται οικονομικά στοιχεία των τελευταίων δεκαετιών, αλλά δίνεται έμφαση στα στοιχεία της τελευταίας πενταετίας, κατά την οποία η χώρα μας βρίσκεται στη δίνη μιας σημαντικής οικονομικής κρίσης. Προσπαθεί να απαντήσει στη δυνατότητα του τουρισμού να συνεισφέρει αποτελεσματικά στην Ελληνική οικονομία κατά την περίοδο της σημερινής οικονομικής συγκυρίας να αποτελέσει τον βασικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας στο μέλλον.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται οι ορισμοί, έννοιες και τα βασικά θεωρητικά πρότυπα του τουρισμού. Περιγράφονται κυρίως τα θεωρητικά πρότυπα βάσει των οποίων μετράται η δυνατότητα που έχουν οι τουριστικές περιοχές να δεχθούν το τουριστικό κύμα (Φέρουσα Ικανότητα), συνυπολογίζοντας, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Στο δεύτερο αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού, οι διακρίσεις, τα είδη, οι παραδοσιακές και νέες τάσεις του τουριστικού φαινομένου, καθώς και οι επιπτώσεις που έχει στις βασικές πτυχές της κοινωνικής ζωής και του οικοσυστήματος.

Στο τρίτο, γίνεται εξειδίκευση στον Ελληνικό τουρισμό, αναλύοντας τα κύρια είδη του τουρισμού, τους παράγοντες που τον επηρεάζουν. Επίσης αναφέρονται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια στοιχεία για το τουριστικό ρεύμα στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Γίνεται διάκριση ανάμεσα σε εγχώριο και εισερχόμενο τουρισμό, όπως και στις χώρες προέλευσης των τουριστών. Στη συνέχεια, αναφέρονται τα στοιχεία με βάση τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του Ελληνικού τουρισμού, αυτά της εποχικότητας και της γεωγραφικής κατανομής του τουρισμού. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα στοιχεία δεν ήταν εφικτό σε όλες τις περιπτώσεις να είναι απολύτως συγκρίσιμα. Σε αυτές τις περιπτώσεις αναφερόμαστε τόσο σε στοιχεία μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 90 και ξεχωριστά στα στοιχεία των τελευταίων ετών, όπου η οικονομία χαρακτηρίζεται από την βαθιά κρίση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε και αναλύουμε τις οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού, τα βασικά του μεγέθη και προσπαθούμε να αποτυπώσουμε την επίδρασή του συνολικά στην οικονομία της χώρας. Παρατίθενται τα οικονομικά στοιχεία για την επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία κατά τις περασμένες δεκαετίες και κατά την τελευταία πενταετία, με την έξαρση της οικονομικής κρίσης. Παρουσιάζονται επιμέρους στοιχεία για την έσοδα ιδιαίτερα από τον εισερχόμενο τουρισμό και τη συμβολή του στο ΑΕΠ της χώρας και την απασχόληση, ενώ σημαντικό στοιχείο στην ανάλυση αποτελεί και η δαπάνη του εγχώριου τουρισμού.

Στο τελευταίο κεφάλαιο διατυπώνουμε με βάση κυρίως την προηγούμενη ανάλυση, σκέψεις, προτάσεις και συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν σχετικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ελληνικού τουρισμού, τα προβλήματά του καθώς και τις προϋποθέσεις για να συνεχίσει να αποτελεί μια από τις κύριες πηγές εσόδων για την Ελληνική οικονομία, αλλά και τη βελτίωση του ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να αποτελέσει τον κύριο άξονα που θα οδηγήσει τη χώρα σε αναπτυξιακή πορεία.

Οι πηγές στις οποίες βασίστηκαν τα στοιχεία που περιέχονται στην εργασία, είναι δευτερογενείς και περιλαμβάνουν επίσημους Ελληνικούς φορείς – όπως

Τράπεζα της Ελλάδος, Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, ΙΟΒΕ, ΣΕΤΕ κλπ – πηγές από το διαδίκτυο, Συνέδρια και συναντήσεις για τον Τουρισμό, εκθέσεις ιδιωτικών μελετητικών εταιρειών, καθώς και σχετική αρθρογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1. Ιστορικά στοιχεία

Ο τουρισμός είναι μια πολύ σημαντική οικονομική δραστηριότητα του οποίου οι βάσεις βρίσκονται στον 18^ο και κυρίως στο 19^ο αιώνα. Η λέξη τουρισμός εμφανίστηκε κατά το 19ο αιώνα και προέρχεται από την Αγγλική και Γαλλική λέξη *tour*. Η έννοια του τουρισμού όμως πηγάζει κατά ένα μέρος και από την αρχαιότητα. Οι πρώτοι ταξιδιώτες ήταν επιστήμονες και έμποροι που συνέδεαν το ταξίδι με το επάγγελμά τους. Η ανάπτυξη των πρώτων μεγάλων πόλεων στη Μεσοποταμία αύξησε την ανάγκη επαφών για εμπορικούς, πολιτικούς και μορφωτικούς λόγους. Η εφεύρεση του χρήματος από τους Σουμέριους καθώς και η σφηνοειδής γραφή, τους δίνει τον τίτλο των ιδρυτών του τουρισμού. Η βελτίωση των μεταφορικών μέσων, η χάραξη μεγαλύτερων δρόμων και η ανάπτυξη των θαλασσίων μεταφορών δίνουν μεγάλη ώθηση στην πραγματοποίηση ταξιδιών.

Οι αρχαίοι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ταξίδευαν τόσο για εμπορικούς όσο και για προσωπικούς λόγους. Αξίζει να σημειώσουμε πως στην αρχαία Ελλάδα οι Ολυμπιακοί αγώνες είναι οι πρώτες οργανωμένες εκδηλώσεις με διεθνή συμμετοχή και συγκεκριμένο κίνητρο. Οι ταξιδιώτες εκείνης της εποχής ανήκαν σαφώς στην άρχουσα τάξη. Ο τουρισμός αποτελούσε ένα πλαίσιο που πάντοτε σχετιζόταν με τον ελεύθερο χρόνο και τη δυνατότητα να επιτελούνται διάφορες δραστηριότητες εντός του. Η εξάπλωση της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας συνετέλεσε στη βελτίωση του οδικού δικτύου, στην ασφάλεια των μεταφορών και στην εξειδίκευση των ταξιδιών.. Πολλές περιοχές όπως η Ελλάδα και η Αίγυπτος έγιναν πόλοι έλξης τουριστών τόσο για θρησκευτικούς όσο και για πολιτιστικούς λόγους.

Στη διάρκεια του Μεσαίωνα οι περισσότερες μετακινήσεις πραγματοποιούνταν για θρησκευτικές εκδηλώσεις, γιορτές και ιαματικές θεραπείες. Ήδη από την εποχή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας οι ιαματικές πηγές ήταν πολύ δημοφιλείς, ενώ αργότερα κατά την Αναγέννηση δημιουργήθηκαν κέντρα αναψυχής και διασκέδασης για την υψηλή κοινωνία. Τα ταξίδια όμως δεν ήταν ασφαλή λόγω των ληστειών και της πειρατείας. Την περίοδο της Αναγέννησης οι ανάγκες των ταξιδιωτών άλλαξαν και οι γόννοι των αριστοκρατικών οικογενειών ενθαρρύνονται να ταξιδέψουν στην Ευρώπη για μεγάλα χρονικά διαστήματα, με σκοπό να διευρύνουν τις γνώσεις τους και να γίνουν δεκτοί στις βασιλικές αυλές. Τα ταξίδια αυτά ονομάστηκαν «Grand Tour».

Η ανάπτυξη αυτών των ταξιδιών οδήγησε κατά κάποιο τρόπο στη μαζικοποίηση του τουρισμού και στη δημιουργία «τουριστικών πακέτων» με ιδιαίτερες παροχές όπως αυτή του ξεναγού. Επίσης συντέλεσε στην ανάπτυξη όλων των υποδομών που έχουν σχέση με τον τουρισμό όπως ξενοδοχεία, δρόμοι και μεταφορικά μέσα. Παράλληλα με την ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών στην Ευρώπη, άρχισαν οι μεγάλες εξερευνήσεις στην Αμερική, Αφρική, Ασία, Αυστραλία και Ωκεανία. Μετά την ανακάλυψη των νέων χωρών οι λαοί της Ευρώπης διαπιστώνουν ότι διευρύνθηκε σημαντικά ο ορίζοντας των ταξιδιών τους. Επιστήμονες, έμποροι, ιεραπόστολοι ακολούθησαν του θαλασσοπόρους στους νέους προορισμούς μεταφέροντας τον τρόπο ζωής τους με πολύ σημαντικές επιδράσεις.

Το 19^ο αιώνα υπήρξε τεράστια ανάπτυξη του τουρισμού που οδήγησε στην μελλοντική μαζικοποίησή του. Η εμφάνιση του σιδηρόδρομου και η ναυπήγηση του

ατμόπλοιου διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των ταξιδιών, καθώς μειώθηκε αισθητά το κόστος μεταφοράς και η μετακίνηση έγινε πιο γρήγορη και ασφαλής. Καθώς όμως ο τουρισμός αναπτυσσόταν εμφανίστηκε η ανάγκη για οργάνωση της μετακίνησης και των άλλων στοιχείων που απαρτίζουν ένα ταξίδι. Έτσι εμφανίστηκαν εταιρείες που αναλάμβαναν τη διοργάνωση ομαδικών ταξιδιών, θέτοντας τα θεμέλια του tour operating.

Το πρώτο τουριστικό πρακτορείο δημιουργήθηκε από τον Τομας Κουκ το 1841 στην Αγγλία. Σύντομα επεκτάθηκε και οργάνωνε δύσκολα και μακρινά ταξίδια στην Ευρώπη, στην Αμερική και στους Άγιους Τόπους. Προσέφερε δε στους ταξιδιώτες εκτός από το ταξίδι και επιπλέον υπηρεσίες όπως τουριστικούς οδηγούς, κουπόνια για ξενοδοχεία, αλλά και συναλλαγματικές διευκολύνσεις. Τον Τομας Κουκ μιλήθηκαν και άλλοι επιχειρηματίες στην Ευρώπη και στην Αμερική με αποτέλεσμα τα οργανωμένα ταξίδια να γίνουν πιο δημοφιλή στη μεσαία τάξη της εποχής. Ο τουρισμός έγινε πλέον ένα καταναλωτικό αγαθό που απευθύνεται σε πολλούς.

Τον 20^ο αιώνα ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός ανθίζει και η Ευρώπη γίνεται ο δημοφιλέστερος τουριστικός προορισμός για τους Αμερικανούς. Τα ατμόπλοια γίνονται ταχύτερα και τα ταξίδια ασφαλέστερα. Όμως, μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο οι τρόποι πραγματοποίησης των ταξιδιών άλλαξαν. Οι τεχνολογικές εξελίξεις και η είσοδος του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου, οδήγησαν στη μείωση της σιδηροδρομικής και ακτοπλοϊκής μετακίνησης. Η ακόλουθη ανάπτυξη του οδικού δικτύου και η μαζική παραγωγή αυτοκινήτων οδήγησε στη μεγάλη ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού. Η επέκταση της αεροπορικής μεταφοράς αποτέλεσε τη βάση στην οποία στηρίχθηκε η μαζικοποίηση του τουρισμού στη μεταπολεμική περίοδο. Οι πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα χαρακτηρίζονταν επίσης από την δυναμική ανάπτυξη και εξάπλωση των ξενοδοχειακών αλυσίδων και των μεγάλων τουριστικών πρακτορείων.

Πολλές περιοχές αναπτύχθηκαν τουριστικά και ο τουρισμός επεκτάθηκε σε μια αναπτυξιακή δραστηριότητα που παρήγαγε εισόδημα και διαμόρφωσε νέες μορφές απασχόλησης παγκοσμίως. Τα ανεπτυγμένα κράτη προωθούν τον τουρισμό ως οικονομική δραστηριότητα με θετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες τους και διαμόρφωναν κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα ενισχύει, οργανώνει και ελέγχει την ταχύτατα αναπτυσσόμενη βιομηχανία του τουρισμού. Μετά το 1950 η ανάπτυξη του τουρισμού είναι αλματώδης και αποτελεί πλέον έναν οικονομικό τομέα που επηρεάζει άμεσα τις χώρες στις οποίες αναπτύσσεται. Η τεράστια αυτή ανάπτυξη του τουρισμού οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, οι πιο σημαντικοί εκ των οποίων είναι οι ακόλουθοι:

- Η πολιτική και οικονομική σταθερότητα στις ανεπτυγμένες χώρες
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και η παράλληλη ανάπτυξη του «κοινωνικού κράτους» στις ανεπτυγμένες χώρες
- Δημογραφικοί και άλλοι οικονομικοί παράγοντες
- Η περεταίρω ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων
- Ο οργανωμένος τουρισμός οδήγησε στην επέκταση των πολιτών που απολαμβάνουν αυτό το αγαθό
- Η μετατροπή του τουρισμού σε καταναλωτικό προϊόν: οδήγησε σε διαφοροποίηση τιμών και εξειδίκευση υπηρεσιών
- Ο τουρισμός προωθείται μέσω της πολιτικής των εταιρειών τουρισμού, των κρατών και των οργανώσεων του κλάδου. Ο τουρισμός ως κοινωνικό

φαινόμενο ανταποκρίνεται στα νέα καταναλωτικά πρότυπα που αναπτύσσονται μεταπολεμικά.

1.2. Ορισμοί και έννοιες

1.2.1. Ορισμός, διακρίσεις, μορφές τουρισμού και ταξινόμηση ταξιδιωτών

«Ο τουρισμός αποτελεί ένα πολυπρισματικό οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, που συμβαίνει όταν τα άτομα αλλάζουν φυσικό περιβάλλον και ρυθμούς ζωής με σκοπό την ικανοποίηση των ψυχοσωματικών τους αναγκών και πνευματικών περιεργιών. Τα άτομα μετακινούνται πρόσκαιρα και συνειδητά – και αποκλειστικά για το λόγο που προαναφέρθηκε – σε ξένο γεωγραφικό χώρο, παραμένουν εκεί για χρονικό διάστημα μέχρι ένα έτος και αναπτύσσουν συγκεκριμένες δραστηριότητες αναψυχής, διακοπών, επιχειρηματικές κλπ.»²

Ιδιαίτερη αξία έχει ο ορισμός των Mill και Morrison «...ό τουρισμός ως δραστηριότητα περιλαμβάνει οτιδήποτε σχετίζεται με την προετοιμασία και την πραγματοποίηση του ταξιδιού, την παραμονή, την επιστροφή, και τις αναμνήσεις από αυτό»³.

Η πολυπλοκότητα και ετερογένεια της τουριστικής δραστηριότητας, τόσο από άποψη ζήτησης όσο και από άποψη προσφοράς, καθιστά δύσκολο τον προσδιορισμό των εννοιών **τουριστικός τομέας** και **τουριστικός κλάδος**.

Πράγματι, η επίδραση του τουριστικού προϊόντος, διαχέεται σε μεγάλη κλίμακα στην οικονομική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα, μεγάλο ποσοστό της οικονομίας να ωφελείται, ακόμα και αν δεν σχετίζεται απ' ευθείας με τον τουριστικό κλάδο. Ειδικά σε ότι αφορά σε τουριστικές περιοχές, αυτή η επίδραση είναι ακόμα μεγαλύτερη, σε βαθμό που η τοπική οικονομία εξαρτάται απολύτως από την πορεία του τουρισμού.

Με βάση τις πηγές προέλευσης της τουριστικής ζήτησης διακρίνουμε τον τουρισμό ως ιδιωτική κατανάλωση (ζήτηση από νοικοκυριά), ως δημόσια κατανάλωση (ζήτηση από το δημόσιο) και ως τμήμα της παραγωγής (ζήτηση από τις επιχειρήσεις). Οι δύο πρώτες μορφές αποτελούν τμήμα της τελικής ζήτησης, ενώ η τρίτη μορφή είναι ενδιάμεση εισροή στην παραγωγική δραστηριότητα. Θα πρέπει να τονιστεί ότι το μεγαλύτερο μέγεθος του τουρισμού οφείλεται στην οικονομική δραστηριότητα των νοικοκυριών.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο τουρισμός διακρίνεται σε:

- **Εγχώριο:** Αφορά στους κατοίκους μιας δεδομένης χώρας, που ταξιδεύουν μόνο εντός αυτής.
- **Εξερχόμενο:** Αφορά τους κατοίκους μιας χώρας, που ταξιδεύουν σε άλλη χώρα.
- **Εισερχόμενο:** Αφορά στους αλλοδαπούς, που ταξιδεύουν σε μια δεδομένη χώρα (παραδείγμα Γερμανοί που ταξιδεύουν στην Ελλάδα).
- **Διεθνής τουρισμός:** Είναι ο εξερχόμενος και ο εισερχόμενος τουρισμός μαζί.

² Λαγός Δ. (2005), Τουριστική Οικονομική, οπ.π. σελ42

³ Mill R.C and Morrison, A M (1992), The tourism system, 2^η έκδοση, London: Prentice-Hall International

- **Εσωτερικός τουρισμός:** Καλύπτει τον εγχώριο και τον εισερχόμενο τουρισμό
- **Εθνικός τουρισμός:** Συμπεριλαμβάνει τον εγχώριο και τον εξερχόμενο τουρισμό

Ο τουρισμός κατηγοριοποιείται σε τρεις γενικές μορφές⁴: Κατ' αρχήν υπάρχει ο **Μαζικός Τουρισμός** που είναι η πιο «παραδοσιακή» μορφή και η οποία περιλαμβάνει την πλειοψηφία των τουριστών που αναζητούν στο ταξίδι κυρίως ξεκούραση και διασκέδαση, σε ηλιοτροπικούς κατά βάση προορισμούς. Υπάρχει επίσης ο **Τουρισμός Ειδικών Ενδιαφερόντων**, που σχετίζονται με ένα πλήθος επιμέρους μορφών τουρισμού που επιλέγουν τα άτομα ανάλογα με τα ειδικά ενδιαφέροντα και κίνητρα που έχουν (θρησκευτικός τουρισμός, Επαγγελματικός, Υγείας, Θεματικός, Εκπαιδευτικός, Κοινωνικός, Αστικός, Τουρισμός κινήτρων).

Τέλος έχουμε τον Εναλλακτικό Τουρισμό που επίσης περιλαμβάνει ένα πλήθος επιμέρους μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, αθλητικός, θαλάσσιος, ορεινός, χειμερινός, ορειβατικός, οικοτουρισμός, υπαίθρου, περιπέτειας), τις οποίες επιλέγουν άνθρωποι που αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών. Αυτή η μορφή τουρισμού συνδέεται με την **αιφόρο τουριστική ανάπτυξη** ειδικότερα συνδέεται με την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, την προστασία της τοπικής κουλτούρας και την αναζήτηση νέων αξιών και τρόπου ζωής. Να επισημανθεί ότι ο όρος **Ειδικές Μορφές Τουρισμού**, που περιλαμβάνει τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων και τον εναλλακτικό τουρισμό. Οι ειδικές μορφές τουρισμού, που περιλαμβάνει τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων και τον εναλλακτικό τουρισμό. Οι ειδικές μορφές τουρισμού υπονοούν τουρίστες που επιθυμούν δράση και ενεργή συμμετοχή κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Ο μαζικός τουρισμός που κυριαρχεί από τη δεκαετία του 1960 και κύρια χαρακτηριστικά του είναι η μαζικότητα, η ομαδικότητα και ο διεθνισμός. Αρχίζει να μειώνεται σταδιακά από το τέλος της δεκαετίας του 1970, λόγω των προβλημάτων που επιφέρει στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και λόγω της αύξησης του ρυθμού ανάπτυξης των άλλων μορφών τουρισμού, οπότε και αρχίζει η αύξηση της ζήτησης για μορφές ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού, που βρίσκονται στον αντίποδα του μαζικού τουρισμού.

Με την προώθηση του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων επιχειρείται η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της ποιοτικής αναβάθμισης του τουρισμού, η ορθολογικότερη χρονική και περιφερειακή κατανομή της τουριστικής κίνησης, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και η δημιουργία νέων τουριστικών προορισμών. Οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού συνεπάγονται «ενεργητικές» δραστηριότητες για τον τουρίστα και συνδέονται με τις αρχέστες αιφόρου ανάπτυξης. Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι λιγότερο συνδεδεμένος με τις θερινές διακοπές, όπως επίσης λιγότερο εξαρτημένος από τους tour operators.

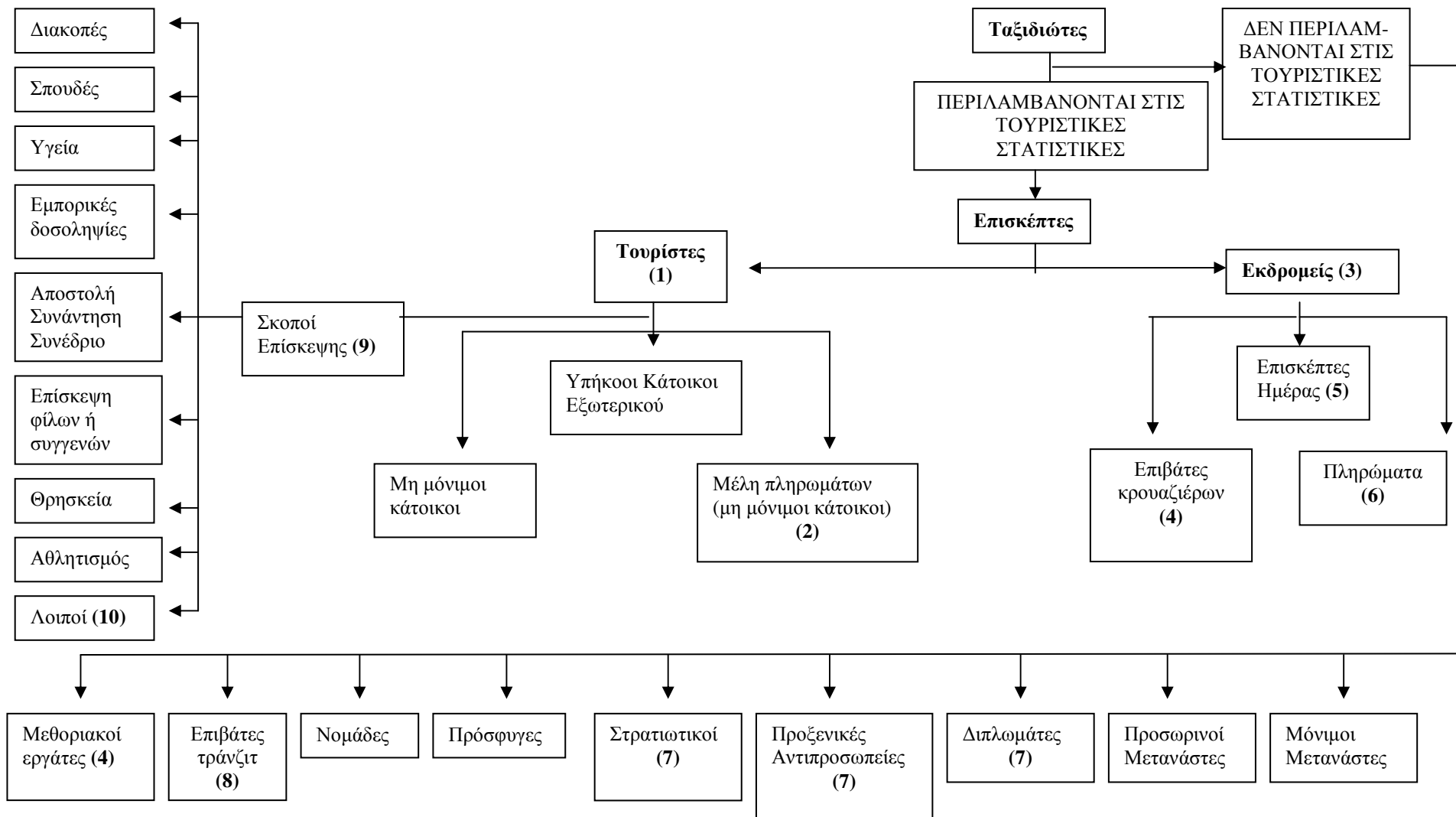
Ταξιδιώτες είναι, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, όσοι πραγματοποιούν ένα ταξίδι για οποιοδήποτε σκοπό εκτός της εργασίας, μεταξύ δύο γεωγραφικών τόπων, είτε εντός της χώρας τους είτε στο εξωτερικό. Στους ταξιδιώτες εντάσσονται οι **επισκέπτες**, δηλαδή τα άτομα που μετακινούνται από τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους σε έναν άλλον, για οποιοδήποτε σκοπό εκτός εργασίας και για διάστημα μικρότερο των δώδεκα μηνών. Στους **επισκέπτες** συμπεριλαμβάνονται οι **τουρίστες** και οι **εκδρομείς**. Οι τουρίστες μένουν στον τόπο προορισμού για

⁴ Λαγός Δ (2005), Τουριστική Οικονομική, σελ 62

τουλάχιστον 24 ώρες και οι σκοποί τους μπορεί να είναι η αναψυχή, οι διακοπές, επαγγελματική δραστηριότητα, ή άλλο (άθληση, υγεία, θρησκεία κλπ). Στους τουρίστες περιλαμβάνονται οι αλλοδαποί τουρίστες, οι υπήκοοι κάτοικοι εξωτερικού ή και μέλη πληρωμάτων. Οι εκδρομείς, σε αντίθεση με τους τουρίστες, μένουν στον τόπο προορισμού για λιγότερο από 24 ώρες- δηλαδή δε διανυκτερεύουν. Στους εκδρομείς συμπεριλαμβάνονται επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, μέλη πληρωμάτων και διασυνοριακοί αγοραστές. Κατηγορίες ταξιδιωτών που δεν περιλαμβάνονται ούτε στους τουρίστες ούτε στους εκδρομείς είναι οι διπλωμάτες, οι μετανάστες, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, οι επιβάτες transit, οι νομάδες και οι διασυνοριακοί εργαζόμενοι (βλ. διάγραμμα 1.1).

Η διάκριση μεταξύ τουριστών και εκδρομέων είναι σημαντική για τη μελέτη της τουριστικής κατανάλωσης, δεδομένου ότι οι εκδρομείς χρησιμοποιούν εστιατόρια, μπαρ, καταστήματα, συγκοινωνία κλπ. αλλά δε διανυκτερεύουν. Η ταξινόμηση των ταξιδιωτών και η επιμέρους τυπολογία των τουριστών εκφράζει την ανάγκη εντοπισμού των τουριστικών κινήτρων και την ανάγκη διερεύνησης των καταναλωτικών προτύπων, προκειμένου να μελετηθεί ποσοτικά και ποιοτικά η τουριστική ζήτηση, η οποία συσχετίζεται και καθορίζει την τουριστική αγορά και τον τύπο της τουριστικής ανάπτυξης της εκάστοτε περιοχής. Η γνώση των τουριστικών κινήτρων και ο προσδιορισμός των προτιμήσεων οδηγούν στην καλύτερη γνώση της τουριστικής αγοράς.

Διάγραμμα 1.1: Ταξιδιώτες, επισκέπτες, τουρίστες και εκδρομείς

Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.),
Μεθοδολογικό Παράρτημα της Στατιστικής του Παγκοσμίου Εμπορίου, 1978.
Προσαρμογή από Ηγουμενάκη (1991), Τουριστική Οικονομική. Αθήνα: Interbooks

Υπόμνημα διαγράμματος

1. Επισκέπτες που περνούν τουλάχιστον μια νύχτα στη χώρα ή τον τόπο που επισκέπτονται
2. Αλλοδαπά πληρώματα αεροπλάνων ή πλοίων, ελλιμενισμένων ή σε “lay over” που κάνουν χρήση καταλυμάτων της χώρας που επισκέπτονται
3. Επισκέπτες που δεν περνούν τουλάχιστον μια νύχτα στη χώρα που επισκέπτονται κατά τη διάρκεια μιας ημέρας ή και περισσότερων ακόμα, αλλά επιστρέφουν στο πλοίο ή στο τραίνο με το οποίο ταξιδεύουν για να κοιμηθούν.
4. Συνήθως περιλαμβάνονται στους εκδρομείς. Παρόλα αυτά προτιμάται η χωριστή κατάταξη των επισκεπτών αυτών.
5. Επισκέπτες που έρχονται και φεύγουν την ίδια μέρα, δηλαδή που δε διανυκτερεύουν
6. Πληρώματα που δεν είναι κάτοικοι της χώρας που επισκέπτονται και μένουν σε αυτήν ολόκληρη την ημέρα χωρίς να διανυκτερεύσουν
7. Όταν ταξιδεύουν από τη χώρα προέλευσής τους στη χώρα που σταθμεύει η υπηρεσία τους και αντίστροφα.
8. Οι οποίοι δεν εγκαταλείπουν την περιοχή τρανζιτ του αερολιμένα ή του λιμανιού σε ορισμένες χώρες. Η ιδιότητα ενός ταξιδιώτη ως τρανζιτ μπορεί να συνεπάγεται παραμονή σε μια χώρα μιας ή περισσότερων ημερών. Σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει αυτοί να συμπεριλαμβάνονται στις στατιστικές των επισκεπτών και συγκεκριμένα των τουριστών.
9. Κύριοι σκοποί επίσκεψης όπως καθορίστηκαν στη διάσκεψη της Ρώμης το 1963
10. Λοιποί λόγοι επίσκεψης, είναι για παράδειγμα πολιτιστικοί, ειδικά ενδιαφέροντα κλπ.

1.3. Το τουριστικό προϊόν και η τουριστική βιομηχανία

Τα πέντε κύρια συστατικά που συνθέτουν το συνολικό τουριστικό προϊόν είναι τα εξής:

- Το πλεονέκτημα του τόπου προορισμού, που μπορεί να είναι το φυσικό τοπίο, μπορεί να είναι ανθρώπινες κατασκευές (πχ. ιστορικά μνημεία και πόλεις), πολιτιστικά (μουσεία, θέατρα, πολιτιστικά δρώμενα) ή κοινωνικά (τρόπος ζωής, παραδόσεις κλπ).
- Οι **διευκολύνσεις του τόπου προορισμού**, προκειμένου να απολαμβάνουν οι τουρίστες τα θέληγträ του. Με αυτό εννοούμε τις τουριστικές υποδομές, όπως και τα καταστήματα εξυπηρέτησης των τουριστών (πχ. καταλύματα, εστιατόρια, τα μαγαζιά, τα μέσα μεταφοράς).
- Η **προσπελασιμότητα** του τόπου που σχετίζεται με το πόσο εύκολα, γρήγορα και οικονομικά μπορεί να φτάσει ο τουρίστας στον προορισμό του. Δηλαδή αφορά στις συγκοινωνιακές υποδομές, το κόστος των συγκοινωνιών κλπ.
- Η **εικόνα του τόπου προορισμού**, που εκφράζει την παράσταση που έχει διαμορφωθεί στους τουρίστες σε σχέση με τον τόπο που θα επισκεφθούν, τις δραστηριότητες που θα αναπτύξουν, τη φυσική ομορφιά του τοπίου, την εξυπηρέτηση που θα έχουν κλπ. Οι εικόνες που διαμορφώνουν οι άνθρωποι αναφορικά με τους ποικίλους τουριστικούς προορισμούς, όταν εκτιμηθούν, αξιολογηθούν και συνδυαστούν με άλλους παράγοντες οδηγούν στη λήψη της ταξιδιωτικής απόφασης. Αυτό το συστατικό είναι το κατ' εξοχήν αντικείμενο του τουριστικού μάρκετινγκ. Ένα σωστά οργανωμένο τουριστικό μάρκετινγκ διαμορφώνει μια θετική εικόνα για τον τουριστικό προορισμό, την διατηρεί, την αναπτύσσει, την τροποποιεί και την προβάλλει με σκοπό να επηρεάσει τις προσδοκίες των μελλοντικών αγοραστών.
- Η τιμή του τουριστικού προϊόντος, δηλαδή το συνολικό κόστος της μετακίνησης, διαμονής, διατροφής και συμμετοχής σε δραστηριότητες

Το τουριστικό προϊόν, ως «υπηρεσία» διακρίνεται καταρχάς από αδυναμία αποθήκευσης. Άλλα χαρακτηριστικά του είναι η αμεταθετότητα, η διαφοροποίηση, η φθαρτότητα, το υψηλό σταθερό κόστος, η αλληλεξάρτηση των επιμέρους στοιχείων του, η ετερογένεια της παραγωγικής του δομής, η ταύτιση του τόπου παραγωγής με τον τόπο κατανάλωσης, η αρχικά μεγάλη επενδυτική δαπάνη για την τουριστική υποδομή, ή έντονη εποχικότητα, η συμπληρωματικότητα και η υποκατάσταση. Το τουριστικό προϊόν αποτελείται από διάφορα επιμέρους συστατικά στοιχεία (υλικά αγαθά, υπηρεσίες, φυσικούς πόρους) που όταν συνδυαστούν με κατάλληλο τρόπο απαρτίζουν μια δέσμη τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών, που ονομάζεται «τουριστικό πακέτο».

Το τουριστικό πακέτο επομένως, είναι οργανωμένο εκ των προτέρων, αποτελεί συνάθροιση αγαθών και υπηρεσιών και προσφέρεται στην τουριστική αγορά κατά τρόπο τυποποιημένο και σε συγκεκριμένη τιμή. Τα βασικά στοιχεία του τουριστικού πακέτου είναι πέντε: Ο προορισμός, το μεταφορικό μέσο, η διαμονή, η διατροφή και οι μεταφορές/μετακινήσεις.

Οι κυριότεροι παραγωγικοί κλάδοι που συνθέτουν τον τομέα του τουρισμού και των ταξιδιών είναι:

- Οι υπηρεσίες φιλοξενίας που περιλαμβάνουν το σύνολο των τουριστικών μονάδων
- Η εστίαση, που περιλαμβάνει εστιατόρια, καφετέριες, ταβέρνες, μπαρ κλπ.
- Οι ενδιάμεσοι φορείς, (tour operators, ταξιδιωτικά πρακτορεία). Σε αυτόν το τομέα συμπεριλαμβάνονται και οι νέες υπηρεσίες επικοινωνίας, καθώς και διαδικτυακές υπηρεσίες τουρισμού
- Οι μεταφορές (οδικές, θαλάσσιες, σιδηροδρομικές και αερομεταφορές)
- Ο κλάδος των θεαμάτων που περιλαμβάνει διασκέδαση, ψυχαγωγία και άλλες δραστηριότητες
- Ο κλάδος της διάθεσης τρφήμων που περιλαμβάνει τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων που εστιάζονται στην προετοιμασία και το σερβίρισμα φαγητών και ποτών εκτός οικίας
- Ο κλάδος της ενοικίασης οχημάτων και σκαφών αναψυχής

1.4. Τουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη

1.4.1. Ιστορικά στοιχεία

Ο τουρισμός, όπως και όλες οι οικονομικές δραστηριότητες, από την ανάπτυξή του σε μαζικό οπότε και είχε σημαντική επίδραση στις οικονομίες των χωρών, είχε και μια σειρά συνέπειες. Από τις πιο σημαντικές είναι και οι επιπτώσεις που επέφερε στο περιβάλλον.

Αειφορία σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να προστατεύεται σε τέτοιον βαθμό ώστε να διατηρείται για πάντα η ικανότητα του να εκτελεί τις διάφορες λειτουργίες του. Τουλάχιστον στο βαθμό που αυτό δεν καταστρέφεται και σε επίπεδα που να παρέχει τη δυνατότητα και στις μελλοντικές γενιές να απολαμβάνουν ισόποσα τους περιβαλλοντικούς πόρους.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης ήταν ήδη σε χρήση από τις αρχές του 1970 αν και η ευρεία χρήση του όρου έγινε μετά την έκδοση του πορίσματος το «Κοινό μας Μέλλον» (Our common Future) από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development) το 1987. Εμφανίζεται πλέον επιτακτική η ανάγκη για ένα μοντέλο ανάπτυξης το οποίο να είναι ταυτόχρονα βιώσιμο με όρους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς.

Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης εντοπίζεται νωρίτερα το 1972, όταν «Η Ομάδα της Ρώμης» (Club of Rome) δημοσίευσε την έκθεση με τίτλο «Τα Όρια της Ανάπτυξης». Η έκθεση αυτή προέβλεπε ότι, εάν η παρούσα οικονομική δραστηριότητα συνεχιζόταν με τους ίδιους ρυθμούς, τα όρια της ανάπτυξης θα εξαντλούνταν σε μια εκατονταετία.

Από τη δεκαετία του 1980 με όλο και εντονότερο ρυθμό άρχισαν τα περιβαλλοντικά προβλήματα να εμφανίζονται στην κορυφή της ατζέντας των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων και των πολιτών. Την ίδια περίοδο κορυφώνεται και η έντονη κριτική κατά της βαριάς βιομηχανίας, η οποία θεωρείται και ως ο βασικός υπεύθυνος της περιβαλλοντικής μόλυνσης. Ακόμη και βιομηχανίες με χαμηλότερη

σχετικά επίδραση στο περιβάλλον, όπως η τουριστική, άρχισε να μπαίνει στο στόχαστρο της κριτικής. Τα βασικά περιβαλλοντικά προβλήματα εμφανίζονται πλέον πειστικά. Αυτά εμφανίζονται, με την μορφή του φαινομένου του θερμοκηπίου, της όξινης βροχής, την καταστροφή του στρώματος του όζοντος, τη μόλυνση των θαλασσών και την αποψίλωση των δασών όπως και τη μείωση της βιοποικιλότητας στη φύση.

Το Πόρισμα της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (πόρισμα Brundtland, WCED 1987) αποτελεί την πεμπτούσια της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης. Τα βασικά συστατικά στοιχεία της αειφορίας όπως αποδίδονται στο πόρισμα Brundtland είναι:⁵

- Αναζωογόνηση της Ανάπτυξης
- Αλλαγή στην Ποιότητα της Ανάπτυξης
- Ικανοποίηση Βασικών Αναγκών
- Σταθεροποίηση Πληθυσμού
- Διατήρηση και Εμπλουτισμός των Πόρων
- Αναπροσανατολισμός της Τεχνολογίας και τον έλεγχο των κινδύνων που αυτή ελλοχεύει
- Διασύνδεση Περιβάλλοντος με την Οικονομία

Στο πόρισμα Brundtland καθώς και στα πειστικά περιβαλλοντικά προβλήματα βασίστηκε η Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών του Ρίο και δρομολογήθηκε μεταξύ άλλων και την Ατζέντα 21⁶.

1.4.2. Ατζέντα 21 και τουρισμός

Η Ατζέντα 21 έθεσε τις αρχές βάσει των οποίων η παγκόσμια κοινότητα θα οδηγηθεί στην αειφόρο ανάπτυξη τον 21^ο αιώνα. Η αειφόρος ανάπτυξη είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την τουριστική βιομηχανία, αφού το μέλλον της είναι στενά συνδεδεμένο με το περιβάλλον. Σχετίζεται ουσιαστικά με τον τουρισμό, καθώς αυτός μπορεί να παράσχει τη δυνατότητα αειφόρου ανάπτυξης στις τοπικές κοινωνίες, ειδικότερα σε αυτές που υφίστανται κοντά σε ευαίσθητο και εύθραυστο φυσικό περιβάλλον.

Η Ατζέντα 21 (TA 21) είναι αποτέλεσμα της διεθνούς συνειδητοποίησης για την ανάγκη υιοθέτησης βασικών αρχών βιώσιμης ανάπτυξης στο σύνολο των τομέων της ανθρώπινης δραστηριότητας. Περιλαμβάνει σειρά δράσεων, η εφαρμογή των οποίων εξασφαλίζει την αειφορία και τη βιωσιμότητα. Στην περίπτωση των ταξιδιών και του τουρισμού, η Ατζέντα 21 αποτελεί βασικό εργαλείο για την προστασία τόσο του φυσικού όσο και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, των σημαντικότερων δηλαδή πόρων της τουριστικής βιομηχανίας. Η εφαρμογή των βασικών αρχών της Ατζέντα 21 παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις περιοχές υποδοχής τουριστών, όπου οι πολλαπλές επιβαρύνσεις από τη συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας έχουν αναγάγει σε πρωτεύων ζήτημα την εφαρμογή των αρχών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Ιδιαίτερα στην περίπτωση περιοχών της Ελλάδας, που στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι νησιά, ο τουρισμός αποτελεί σημαντική, αναπτυξιακή κατεύθυνση που επιβάλλεται τόσο από όρους οικονομικούς, κοινωνικούς, γεωγραφικούς όσο και ως στρατηγική επιλογή αξιοποίησης των ούτως ή άλλως περιορισμένων ανταγωνιστικών τους πλεονεκτημάτων.

⁵ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁶ Κιλιπίρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

Οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες αυτών των περιοχών επιβάλλουν την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, στο πλαίσιο των αρχών της βιωσιμότητας, καθιστώντας την Ατζέντα 21 μια εύχρηστη πυξίδα στη δύσκολη πορεία για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Ο τουρισμός μπορεί να επηρεαστεί από το πρόγραμμα δράσης της «Ατζέντα 21», αφού αποτελεί μία οικονομική δραστηριότητα της οποίας οι αρνητικές συνέπειες μπορούν να επηρεασθούν, τόσο από το νομικό περιβάλλον, όσο και από τις πολιτικές και διαχειριστικές πρακτικές.

1.4.3 Βασικές αρχές της αειφόρου ανάπτυξης

Βιοποικιλότητα

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Ε. Ο Wilson το 1988. Ως βιοποικιλότητα ορίζεται η ποικιλία των οργανισμών του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου γήινων, εναέριων και υδάτινων, καθώς και τα διάφορα συμπλέγματα οικοσυστημάτων που σε αυτά διαβιώνουν⁷.

Η διατήρηση της βιοποικιλίας αποτελεί μία από τις σημαντικότερες αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Η αρχή αυτή συμπεριλαμβάνει τόσο την προστασία και τη διατήρηση του ζωικού και φυτικού κεφαλαίου, όσο και τη διατήρηση των ανανεώσιμων πόρων.

Δια – γενεαλογική δικαιοσύνη ή αλληλεγγύη Γενεών

Αυτή αποτελεί σημαντική αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Ο ορισμός του Brundtland την αναγνωρίζει ως πολύ σημαντική, ορίζοντας ότι οι ανάγκες των μελλοντικών γενεών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τις δραστηριότητες της σύγχρονης εποχής⁸. Θα πρέπει, σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι σημερινές γενεές να παραδώσουν στις επόμενες, τουλάχιστον τον ίδιο αριθμό ή όγκο πόρων που οι ίδιοι κληρονόμησαν. Αυτό σημαίνει ελαχιστοποίηση της χρήσης των μη ανανεώσιμων πόρων, καθώς και την αποτελεσματική χρήση των ανανεώσιμων πόρων με βάση την αύξηση της αποδοτικότητας, μείωση της σπατάλης, την ανακύκλωση και την εισαγωγή εναλλακτικών τεχνολογιών.

Δια-χωρική υπευθυνότητα

Όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται πλέον η αρχή, ότι οι αρνητικές συνέπειες της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μια συγκεκριμένη περιοχή, δεν θα πρέπει με καθενα τρόπο να μεταβιβάζονται ως περιβαλλοντικά προβλήματα σε κάποια άλλη. Σε ορισμένες περιπτώσεις όταν αυτό δεν είναι εφικτό θα πρέπει να υπάρχει κάποια μορφή αποζημίωσης για την περιοχή υποδοχής⁹.

Εδώ επιπλέον τίθεται και ο προβληματισμός ότι τα περιβαλλοντικά θέματα δεν αναγνωρίζουν διοικητικά όρια. Τα δε μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα της εποχής μας δεν γνωρίζουν πλέον χωρικό σημείο αναφοράς. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου, για παράδειγμα, αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα που δεν αναγνωρίζει σύνορα και απαιτεί λύση σε παγκόσμιο επίπεδο.

⁷ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

⁸ Κιλιπίρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

⁹ Κιλιπίρης Φώτης, (2009), «Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

Συμμετοχή

Η πραγματική εμπλοκή όλων των ενδιαφερομένων μελών της κάθε τοπικής κοινωνίας στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων σε περιβαλλοντικά θέματα, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της αρχής της αειφόρου ανάπτυξης, και έναν από τους βασικότερους στόχους της. Η Τοπική Ατζέντα 21 (Local Agenda 21) παρέχει την δυνατότητα της εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας στο σχεδιασμό της αειφόρου ανάπτυξης.

Βασίζεται στην υπόθεση ότι, η επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης θα πρέπει να βασίζεται στη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, προσφέροντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια συνολική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στα θέματα της τοπικής λήψης των αποφάσεων. Οι διάφορες ομάδες που εξειδικεύονται στην Ατζέντα 21 είναι: γυναικείος πληθυσμός, νεολαία, ιθαγενείς κάτοικοι, τοπική αυτοδιοίκηση, εργατικά συνδικάτα, μη κυβερνητικές οργανώσεις, επιχειρήσεις και βιομηχανία, επιστήμονες και αγρότες¹⁰.

Κρίσιμο φυσικό κεφάλαιο

Μέσω της συγκεκριμένης αρχής αναγνωρίζεται ότι κάποια περιβαλλοντικά στοιχεία έχουν πρωτεύουσα οικολογική καθώς και ανθρώπινη αξία. Τέτοια είναι το στρώμα του όζοντος, η βιοποικιλότητα, τα πολιτιστικά αγαθά κ.λπ. Είναι κατά συνέπεια τα στοιχεία εκείνα του περιβάλλοντος τα οποία δεν μπορούν να αναπληρωθούν στα πλαίσια του ανθρώπινου κύκλου ζωής. Αυτά ορίζονται σαν «κρίσιμο κεφάλαιο». Για τα συγκεκριμένα στοιχεία που συνθέτουν το κρίσιμο κεφάλαιο δεν θα πρέπει να υφίσταται κανενός είδους συμβιβασμός. Αντίθετα θα πρέπει να προστατεύονται με οποιοδήποτε κόστος¹¹.

Λιγότερο σημαντικό στοιχείο του κρίσιμου κεφαλαίου, είναι το επονομαζόμενο «**μεταφερόμενο κεφάλαιο**». Αυτό μπορεί να αντικαθίστανται από ένα σημείο και πάνω, εφόσον διατηρούνται τα απαιτούμενα ασφαλή επίπεδα συντήρησης του (π.χ. διαχειριστικά σχέδια δασών). Τέλος, το «**διαπραγματεύσιμο κεφάλαιο**» είναι αυτό το οποίο αποτελείται από στοιχεία του κρίσιμου κεφαλαίου, τα οποία όμως χαρακτηρίζονται ως χαμηλής αξίας. Αυτά μπορούν να υποκατασταθούν εφόσον, για παράδειγμα, μια συγκεκριμένη αναπτυξιακή πρόταση έχει μεγάλη κοινωνική αξία (π.χ. η κατασκευή ενός υδάτινου φράγματος για την υδροδότηση μιας περιοχής).

Ολιστική προσέγγιση

Η ολιστική (συνολική) προσέγγιση όλων των χωρών και φορέων ευθύνης που ασκούν πολιτική αποτελεί μία από τις αρχές – κλειδιά της αειφόρου ανάπτυξης. Η φύση και το περιβάλλον δεν γνωρίζουν διοικητικά όρια, ή γραφειοκρατικές διακρίσεις δράσεων. Υπ' αυτήν την έννοια η προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης (ολιστικής), η οποία να διαπερνά τεχνητές διαχωριστικές γραμμές και να διαχέεται σε διάφορες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές δράσεις¹².

¹⁰ Βαγιάννη Λένα, «*Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα*», τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

¹¹ Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «*Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός*», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας

¹² Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

Αρχή της προληπτικότητας

Η αρχή της προληπτικότητας αποτελεί βασική αρχή που συνδέεται με την αιεφόρο ανάπτυξη και την περιβαλλοντική διαχείριση. Η συγκεκριμένη αρχή δηλώνει ότι δεν θα πρέπει να αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες και δράσεις των οποίων τα αποτελέσματα, μακροχρόνια, είναι γνωστά καθώς και οι πιθανές παρενέργειες μη αναστρέψιμες (π.χ. η χρήση γενετικά τροποποιημένων προϊόντων). Οι αρχές της αιεφόρου ανάπτυξης διαδέχονται σε όλες τις μορφές οικονομικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης και αυτής του τουρισμού¹³.

1.5. Η αρχή της Φέρουσας Ικανότητας

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας κατέχει κεντρική θέση σε σχέση με τον αιεφόρο τουρισμό, καθώς πολλές από τις αρχές του τελευταίου είναι στην πραγματικότητα βασισμένες σε αυτή τη θεωρία.

Η ΦΙΤΑ έχει ερμηνευθεί κατά καιρούς ως εφαρμογή του αιεφόρου τουρισμού, υπονοώντας ότι μπορούν να συνυπάρξουν και μπορεί και οι δύο να είναι χρήσιμοι ως έννοιες και πλαίσια για την ανάλυση των επιπτώσεων και των ορίων ανάπτυξης. Φέρουσα ικανότητα έχει οριστεί ως «ο μέγιστος αριθμός των ανθρώπων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν έναν τόπο χωρίς καμία μη αποδεκτή τροποποίηση στο φυσικό περιβάλλον και χωρίς καμία μη αποδεκτή τροποποίηση της ποιότητας της εμπειρίας που αποκτάται από τους τουρίστες».

Επίσης η Φέρουσα Ικανότητα (carrying capacity) σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού είναι «ο μέγιστος αριθμός ατόμων που μπορούν να επισκεφτούν ταυτοχρόνως ένα τουριστικό προορισμό, χωρίς να προκαλέσουν καταστροφές στο φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον, καθώς και μια μη παραδεκτή απαξίωση της ποιότητάς της και της ικανοποίησης του επισκέπτη».¹⁴

Οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού έγιναν εμφανείς αρκετά νωρίς στους μαζικούς προορισμούς στις ακτές της Μεσογείου από τη δεκαετία του 80 και φάνηκαν απειλητικές για την αιεφορία και την εικόνα του κλάδου του τουρισμού. Η ιδέα της αιεφορίας του τουρισμού έχει αναδειχθεί ως ένα νέο πρότυπο. Ο ορισμός της αιεφόρου ανάπτυξης έχει περιγραφεί ως πολύπλοκος, ανακριβής και μη λειτουργικός, αλλά δεν είναι μόνο η προφανής ασάφεια του ορισμού που πάει πίσω στο 1987 ή άλλων μεταγενέστερων ορισμών που δημιουργούν μια θολή εικόνα της ιδέας καθώς και της σύγκρουσης των συμφερόντων. Η έννοια είναι ιδεολογικά και πολιτικά προσβαλλόμενη και πρέπει να καλύπτει ένα ευρύ φάσμα συμφερόντων, τα οποία είναι δύσκολο να οριστούν ή να ομαδοποιηθούν.

Σε αντίθεση λοιπόν με την αμφισβητήσιμη έννοια του αιεφόρου τουρισμού, αυτή της Φέρουσας Ικανότητας, έχει ως στόχο να προσφέρει πιο συγκεκριμένες απαντήσεις σε τοπικό επίπεδο. Ως λύση τοπικής κλίμακας, η Φέρουσα Ικανότητα έχει μακρά παράδοση έρευνας, κυρίως μεταξύ αυτών που μελετούν τον τουρισμό.

¹³ Κιλιπίρης Φώτης, (2009), «Αιεφόρος Τουριστική Ανάπτυξη», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς

¹⁴ Βαγιάννη Λένα, «Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα Ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», τμήμα περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

Η αναζήτηση όμως ενός αντικειμενικού υπολογισμού του μέγιστου αποδεκτού αριθμού των τουριστών σε ένα προορισμό είναι δύσκολη επειδή δε σχετίζεται μόνο με συγκεκριμένους πόρους σε σχέση με τον αριθμό των τουριστών, ή την ένταση των επιπτώσεων. Αποτελεί και θέμα ανθρώπινων αξιών και αντιλήψεων σχετικά με τους πόρους, τις επιπτώσεις, καθώς και τα κριτήρια και τους δείκτες που πρέπει να χρησιμοποιηθούν.

1.6. Σχεδιασμός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης με βάση τη Φέρουσα Ικανότητα

Η σχεδίαση ενός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης συναρτάται με ένα πλαίσιο κατεύθυνσης στο οποίο εντάσσεται η διαδικασία προσδιορισμού της Φέρουσας Ικανότητας. Αυτό περιλαμβάνει ορισμένες αρχές της Αειφόρου Ανάπτυξης καθώς και στόχους, κατευθύνσεις και προϋποθέσεις για την επίτευξή της.

Αρχές Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης

A. Αρχές όπως «εμπειρία» και «απόλαυση του περιβάλλοντος» πρέπει να βασίζονται σε δραστηριότητες που αξιοποιούν αλλά και εντάσσονται ορθά στους πόρους μιας περιοχής, όπως οι υποδομές, το φυσικό περιβάλλον, η κουλτούρα, η ιστορία κλπ.

B. Η τουριστική ανάπτυξη σε μια περιοχή θα πρέπει να συμβάλλει και στην περιβαλλοντική προστασία της και στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που ενισχύουν τα τοπικά εισοδήματα.

Γ. Ο σχεδιασμός νέων τουριστικών περιοχών πρέπει να εντάσσεται ορθολογικά και να προσαρμόζεται στους περιβαλλοντικούς όρους μιας περιοχής και αν είναι εφικτό να τους αναβαθμίζει.

Δ. Εκείνοι που ωφελούνται ή προσκομίζουν οικονομικά οφέλη από τον τουρισμό σε μια περιοχή, θα πρέπει να συμβάλλουν οικονομικά στην προστασία, διατήρηση, και αναβάθμιση των περιβαλλοντικών πόρων αυτής της περιοχής.

E. Οι τουριστικές επενδύσεις και τα επενδυτικά σχέδια θα πρέπει να περιλαμβάνουν και ενέργειες ή μέτρα στήριξης της τοπικής οικονομίας με την καλύτερη δυνατή κατανομή, ώστε να αποφεύγονται προβλήματα κοινωνικής ανισότητας ή εντάσεις, ή προβλήματα με περιβαλλοντικές ζημιές, λόγω υπερβολικής χρήσης των πόρων σε συγκεκριμένες περιοχές.

ΣΤ. Η τουριστική βιομηχανία και οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να επιδιώκουν και να συμβάλλουν στην ενημέρωση των τοπικών κοινοτήτων, τόσο ως προς τα περιβαλλοντικά θέματα, όσο και ως προς τη σημασία του τουρισμού σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη και επιπτώσεις.

Στη διαδικασία τουριστικού σχεδιασμού της περιφέρειας θα πρέπει να εντάσσονται και να προωθούνται:

- Η σωστή και πλήρης ενημέρωση των τοπικών κοινοτήτων ως προς την κοινωνικοοικονομική σημασία του τουρισμού
- Η συναίνεση των ντόπιων κατοίκων των στόχων και προτεραιοτήτων του τουριστικού σχεδιασμού
- Οι απόψεις και ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας στην προώθηση των τοπικών προϊόντων

Επιπλέον των παραπάνω, στη διαδικασία του σχεδιασμού, οι ενέργειες των δημοσίων και ιδιωτικών φορέων θα πρέπει να στοχεύουν:

- Στη στήριξη και διατήρηση της ακεραιότητας και ποιότητας των περιβαλλοντικών πόρων για μια διαρκή προσέλκυση τουριστών αλλά και στήριξη των δυνατοτήτων του τοπικού πληθυσμού για ανάπτυξη και αναψυχή
- Στην ενίσχυση και προώθηση τοπικών επενδυτικών δυνατοτήτων και του ντόπιου εργατικού δυναμικού για συμμετοχή στην τουριστική ανάπτυξη
- Στην κινητοποίηση τοπικών ομάδων, οργανώσεων και φορέων να υιοθετήσουν και να αναβαθμίσουν παραδοσιακά πολιτιστικά και παραγωγικά προϊόντα, υπηρεσίες και έθιμα που προβάλλουν την περιοχή τους
- Στην μείωση των ευρύτερων αναπτυξιακών προβλημάτων (πληθυσμιακών, οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών) πριν από την προώθηση νέων ή την αύξηση υφισταμένων τουριστικών προϊόντων και δραστηριοτήτων

Ειδικότερα ως προς τις κύριες αναπτυξιακές κατευθύνσεις και στόχους, τα παρακάτω βήματα θεωρούνται απαραίτητα για την επίτευξη της διαφοροποίησης και αειφόρου ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος μιας περιοχής.

- Για να επιτευχθεί η ικανοποίηση των τουριστών, ένας τόπος υποδοχής πρέπει να διερευνά, να προσδιορίζει και να προσπαθεί να ικανοποιεί τις διαφορετικές ανάγκες των επισκεπτών.
- Η διαμόρφωση, προστασία και διαχείριση ενός υψηλής ποιότητας περιβάλλοντος στον τόπο προορισμού, απαιτεί την ύπαρξη κατάλληλης και ολοκληρωμένης πληροφόρησης που σχετίζεται με χαρακτηριστικούς περιβαλλοντικούς πόρους, όπως π.χ. η φυσική / βιολογική Φερουσα Ικανότητα περιοχών, ειδικότερα των πιο ευαίσθητων και δημοφιλών ζωνών μιας περιοχής
- Η συσχέτιση των παραπάνω βημάτων σε συγκεκριμένες ζώνες, που θα δείξει και θα προσδιορίσει το βαθμό ή επίπεδο συμβατότητας μεταξύ των επιθυμιών και επιδιώξεων ομάδων τουριστών και του φυσικού περιβάλλοντος. Το επίπεδο συμβατότητας θα βοηθήσει έναν τουριστικό προορισμό να προσδιορίσει τις ομάδες εκείνες που ταιριάζουν και ανταποκρίνονται στους μακροπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους.

1.7 Κριτήρια ή σταθερότυπα (standards) χωρητικότητας

Η Φέρουσα Ικανότητα θέτει και προσδιορίζει όρια στη χρήση των πόρων. Ορια τα οποία στην πράξη εντάσσονται και αποτελούν εργαλεία σε σχέδια διαχείρισης ή πολιτικές για την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, αλλά και για μια αειφόρο οικονομικά ανάπτυξη.

Ανάμεσα στα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό Της Φέρουσας Ικανότητας, μπορούμε να αναφέρουμε συνοπτικά τα παρακάτω:

A. Χωρητικότητα σε παράκτιες ζώνες: Για τον προσδιορισμό αυτού του κριτηρίου απαιτείται ειδική έρευνα πεδίου (field research), που συμπεριλαμβάνει ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, παρατήρηση, φωτογράφιση των πόρων. Επίσης εκτός της περιβαλλοντικής διάστασης η κοινωνική διάσταση της χωρητικότητας εμπεριέχει συναρτάται με διάφορα επίπεδα αποδοχής «συνωστισμού» που είναι αποδεκτά τόσο από τουρίστες αλλά και από το ντόπιο πληθυσμό.

B. Χωρητικότητα σε φυσικές περιοχές: Ο προσδιορισμός αυτού του κριτηρίου και οι διαφοροποιήσεις στον προσδιορισμό προτύπων (standards) ως προς τα μεγέθη

(αριθμό) επισκεπτών, συναρτώνται άμεσα με τα οικολογικά χαρακτηριστικά, τη θέση των φυσικών πόρων και τις ασκούμενες δραστηριότητες.

Γ. Χωρητικότητα ανθρωπογενών – πολιτιστικών πόρων: Στην περίπτωση ανθρωπογενών – πολιτιστικών πόρων, η Φέρουσα Ικανότητα συναρτάται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των πόρων (πχ. μέγεθος ή τοποθεσία ενός μουσείου), αλλά σε πολλές περιπτώσεις, σχετίζεται και με τις στάσεις και την αποδοχή των ντόπιων κατοίκων, όπως αυτές διαμορφώνονται από διάφορους αλληλοεξαρτώμενους παράγοντες (κοινωνικούς, οικονομικούς, ψυχολογικούς κα). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η εμπορευματοποίηση της κουλτούρας, ή η προβολή μιας στερεότυπης παρωχημένης κουλτούρας, με στόχο υψηλές ροές τουριστών, έχει σαν συνέπεια την υποβάθμιση της τοπικής και αυθεντικής παράδοσης και πολιτισμικών δεδομένων.

Δ. Προσδιορισμός σταθερότυπων (standards): Είναι ένα «αριθμητικό μέγεθος» που μετρά την τουριστική «ένταση» και τα αναπτυξιακά μεγέθη μιας περιοχής, συσχετίζοντας τον αριθμό των κλινών με τον αριθμό ντόπιων κατοίκων.

Συνοψίζοντας, μετά την παράθεση των κριτηρίων και των παραμέτρων που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της Φέρουσας Ικανότητας, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο προσδιορισμός της γίνεται δύσκολος, καθώς είναι μια έννοια πολυδιάστατη, σε κάποιο βαθμό ασαφής, και κυρίως καθώς είναι πολύ δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν όλοι οι παραπάνω παράγοντες.

Υπάρχει μάλιστα η τάση να αντικατασταθεί από άλλες έννοιες, όπως τα «όρια της ανεκτικής αλλαγής» και η διαχείριση των επιπτώσεων της τουριστικής κίνησης, ώστε να υπάρξει ένα πιο πρακτικό εργαλείο πολιτικής.¹⁵

οψίζοντ

Η τα οποία καταγραφή και ανάλυση των παραμέτρων, βάσει των οποίων γίνεται η μελέτη της φέρουσας ικανότητας είναι πολύπλοκη και στην πράξη, ο προσδιορισμός της γίνεται δύσκολος, καθώς είναι μια έννοια πολυδιάστατη, σε κάποιο βαθμό ασαφής, καθώς είναι πολύ δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν οι διάφοροι αυτοί παράγοντες. Υπάρχει μάλιστα, η τάση να αντικατασταθεί από άλλες έννοιες όπως τα όρια της ανεκτικής αλλαγής και η διαχείριση των επιπτώσεων της τουριστικής κίνησης, ώστε να υπάρξει ένα πιο αποτελεσματικό εργαλείο πολιτικής.¹⁶

---

¹⁵ Βιώσιμος Τουρισμός και Φέρουσα Ικανότητα σε ευαίσθητα Νησιωτικά Οικοσυστήματα, Λένα Βαγιάννη, Γιάννης Σπιλάνης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.1. Χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του τουρισμού

Ο τουρισμός στη μεταπολεμική περίοδο αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του τομέα είναι ότι η λειτουργία του συνδέεται με την διεθνοποίηση μεγάλου αριθμού παραγωγικών κλάδων, καθώς και κλάδων παροχής υπηρεσιών της οικονομίας.

Η ωρίμανση του τουριστικού φαινομένου ήρθε ταυτόχρονα με την μεγέθυνσή του σε παγκόσμιο επίπεδο και την μαζικοποίησή του ως προς τα χαρακτηριστικά των ομάδων που απολαμβάνουν τις τουριστικές υπηρεσίες, αλλά και το ίδιο το τουριστικό προϊόν.

Παρ' όλη την κριτική που έχει ασκηθεί για αυτή τη μαζικοποίηση και τα αρνητικά χαρακτηριστικά της, η ανάπτυξη του τουρισμού έχει μεγάλη οικονομική και κοινωνική σημασία.

Συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη τόσο στις τουριστικές περιοχές, αλλά και στο σύνολο της οικονομίας. Στις περιοχές με ανεπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα, συμβάλει στη δημιουργία εισοδημάτων αλλά και στη δημιουργία και διατήρηση θέσεων απασχόλησης. Επιπλέον διευρύνει την παραγωγική βάση αυτών των περιοχών και ακόμη επηρεάζει και την ανάπτυξη και άλλων κλάδων της τοπικής οικονομίας.

Αντίστοιχες επιπτώσεις έχει και στο σύνολο της οικονομίας μιας και εκτός των παραπάνω, αυξάνονται σημαντικά τα φορολογικά έσοδα, αλλά και τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της οικονομίας, με θετικές επιδράσεις στο ισοζύγιο πληρωμών αλλά και τη συνολική οικονομία της χώρας.

Ταυτόχρονα έχει σημαντική επίδραση σε πολλά ακόμα επίπεδα όπως αυτό του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο δέχεται σημαντικές πιέσεις με την ανάπτυξη ειδικά μεγάλων τουριστικών μονάδων και την επίσκεψη μεγάλου αριθμού ταξιδιωτών. Επίσης η ανάπτυξη του τουρισμού έχει σημαντικές κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις, ειδικά στις ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές., όπως στις δραστηριότητες και τα προϊόντα του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης, στα ήθη και τα έθιμα, την επαγγελματική κινητικότητα, την κοινωνική δομή, την επαφή του ντόπιου πληθυσμού με τους τουρίστες δομή. Οι πιο σημαντικές από αυτές αναφέρονται στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου.

Ως βασικά χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης μετά τον β παγκόσμιο πόλεμο μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

- Την σταθερή αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης των κυριότερων δεικτών του τουρισμού (αφίξεις, εισπράξεις) στην περίοδο 1950-2000, παρά τις σημαντικές κοινωνικές ανακατατάξεις σε παγκόσμιο επίπεδο και την οικονομική κρίση¹⁷
- Την εκτίμηση ότι ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη παγκόσμια «βιομηχανία», τόσο σε αριθμό απασχολούμενων όσο και σε δαπάνη, γεγονός που επισημαίνει την σημασία του στην ανάπτυξη σε διεθνές, εθνικό, τοπικό και περιφερειακό επίπεδο¹⁸.

¹⁷ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

¹⁸ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

- Την μετατροπή της τουριστικής μετακίνησης σε «κλασικό» κοινωνικό αγαθό για τις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά και σε μια μορφή δαπάνης με σταθερή παρουσία στον οικογενειακό προϋπολογισμό πολλών κοινωνικών στρωμάτων.
- Τον κυρίαρχο ρόλο που έχει ο τουρισμός στην οικονομία πολλών αναπτυσσόμενων αλλά και αναπτυγμένων κρατών, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.
- Το γεγονός ότι εκτός από την αλματώδη ανάπτυξη του διεθνούς τουρισμού και ο εγχώριος τουρισμός εμφανίζει εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης συμβάλλοντας άμεσα στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη χωρών καιπεριοχών που διαθέτουν τουριστικούς πόρους
- Τις εξελίξεις στα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών, που αναμένεται να ενισχύσουν περισσότερο την κατανάλωση τουριστικών προϊόντων στο μέλλον.
- Την ιδιαίτερη «ευρωπαϊκή διάσταση» της τουριστικής ανάπτυξης, εφόσον υπολογίζεται ότι το 64% του παγκόσμιου τουρισμού και το 75% της παγκόσμιας τουριστικής δαπάνης ενεργοποιείται στην Ε.Ε.
- Την δυνατότητα που εμφανίζει ο τουρισμός να δημιουργεί νέους προορισμούς και να κατασκευάζει ειδικά τουριστικά προϊόντα, με αποτέλεσμα να προσελκύει όλο και περισσότερες ομάδες καταναλωτών τουριστών, αλλά και να επιτρέπει την εμπλοκή όλο και περισσότερων χωρών και περιφερειών του κόσμου στην διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης.

2.2. Το τουριστικό προϊόν

Η ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών των μελών μιας σύγχρονης κοινωνίας προϋποθέτει την παραγωγή όσο το δυνατό περισσότερων τουριστικών προϊόντων. Τα προϊόντα αυτά μπορεί να έχουν υλικών όσο και άυλων προϊόντων (δηλ. υπηρεσιών), όπως είναι για παράδειγμα η διαμονή σε ξενοδοχείο και η ψυχαγωγία των τουριστών. Στα άυλα τουριστικά προϊόντα συμπεριλαμβάνονται και διάφορες καταστάσεις ή μορφές ενέργειας, όπως είναι για παράδειγμα το ηλεκτρικό φως, ο κλιματισμός, η κεντρική θέρμανση, η τηλεφωνική επικοινωνία κτλ. Στοιχεία όμως που είναι απαραίτητα για την παραγωγή υπηρεσιών φιλοξενίας¹⁹.

Πολλά από τα προϊόντα που χρειάζεται ο άνθρωπος για να ικανοποιήσει τις τουριστικές του ανάγκες ή επιθυμίες βρίσκονται ελεύθερα στη φύση, όπως το φως και η θερμότητα του ήλιου, το οξυγόνο του ατμοσφαιρικού αέρα, η δροσιά κλπ. Τα προϊόντα αυτά χαρακτηρίζονται συνήθως σαν ελεύθερα προϊόντα και δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης της τουριστικής οικονομίας και γενικότερα της οικονομικής.

Η τουριστική οικονομία ασχολείται με τη μελέτη και την ανάλυση των υλικών και άυλων τουριστικών προϊόντων, δηλαδή των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών που είναι αποτέλεσμα της παραγωγικής προσπάθειας των ανθρώπων και που χρησιμεύουν για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους. Τα προϊόντα αυτά χαρακτηρίζονται όπως είναι γνωστό και σαν οικονομικά προϊόντα. Το κυριότερο δε

¹⁹ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

χαρακτηριστικό τους είναι ότι σε σχέση με τις τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες που ικανοποιούν βρίσκονται σε περιορισμένες ποσότητες, δηλαδή βρίσκονται σε ανεπάρκεια.

2.3. Ανάπτυξη των κύριων κατηγοριών του τουρισμού

2.3.1 Ατομικός τουρισμός

Πρόκειται για μια κατηγορία τουρισμού όπου η οργάνωση του ταξιδιού γίνεται ατομικά από τον κάθε τουρίστα. Ο κύριος χαρακτήρας της κατηγορίας αυτής είναι περιηγητικός. Η ανάπτυξη της συνδυάζεται σε μεγάλο βαθμό με τα ιδιωτικά μέσα μετακίνησης, όπως είναι τα αυτοκίνητα, τα τροχόσπιτα, τις θαλαμηγούς κ.λπ. Τα μέσα αυτά τα χρησιμοποιεί τόσο για τη μετάβαση όσο και κατά την παραμονή του στις χώρες υποδοχής²⁰.

Η ανάπτυξη αυτού του τουρισμού τα τελευταία χρόνια βασίζεται ολοένα και περισσότερο στο σύστημα IIT (individual inclusive tours). Σε αντιστοιχία με το σύστημα GIT προσφέρει σε μεμονωμένα άτομα τουριστικά πακέτα. Η βασική διαφορά των δυο συστημάτων βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο ο τουρίστας ταξιδεύει στον τόπο προορισμού του. Με το GIT ο τουρίστας ταξιδεύει ομαδικά ενώ με το σύστημα IIT μεμονωμένα.

Όσοι ταξιδεύουν με το σύστημα GIT (group inclusive tours), μετακινούνται από τη χώρα της μόνιμης κατοικίας τους στον προορισμό τους και αντίστροφα, με ναυλωμένα αεροπλάνα charter. Αντίθετα, αυτοί που ταξιδεύουν με το σύστημα IIT μετακινούνται με αεροπλάνα που εκτελούν προγραμματισμένες πτήσεις. Οι αεροπορικές εταιρείες διαθέτουν στους τουριστικούς παραγωγούς, ένα ορισμένο αριθμό θέσεων στα αεροπλάνα τους και με αυτόν φτιάχνουν τουριστικά πακέτα υψηλής ποιοτικής στάθμης. Τα πακέτα αυτά περιλαμβάνουν και διαμονή σε καλύτερα ξενοδοχεία, γι' αυτό και απευθύνονται σε τουρίστες υψηλότερου εισοδήματος²¹.

2.3.2 Μαζικός τουρισμός

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι και τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθούνταν σε όλη την Ελλάδα ήταν το μοντέλο του συμβατικού μαζικού τουρισμού. Το μοντέλο αυτό στα πρώτα χρόνια της εφαρμογής του ενίσχυσε την εθνική και τοπική οικονομία, δημιουργώντας υποδομές και εγκαταστάσεις αλλά στη συνέχεια δεν κατάφερε να αποφέρει τα προσδοκώμενα μακροχρόνια αποτελέσματα γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις έμεινε ανεξέλεγκτο²².

Σε μερικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα σε μικρούς προορισμούς όπως τα νησιά των Κυκλάδων το συγκεκριμένο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης από τη μια πλευρά έδωσε ώθηση στην οικονομική ανάπτυξή τους και συγκράτησε τους τοπικούς πληθυσμούς, από την άλλη όμως τους ώθησε να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις διεκδικήσεις των μεγάλων tour operators και των πολυεθνικών εταιριών, που πιέζουν ολοένα και περισσότερο για χαμηλότερες αμοιβές των επιχειρηματιών όταν την ίδια στιγμή η ποιότητα των τουριστών δεν είναι τέτοια που να μπορεί μακροχρόνια να στηρίξει με την κατανάλωσή της την τοπική οικονομία²³.

²⁰ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

²¹ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

²² Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*

²³ Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

Παράλληλα το περιβάλλον κάθε προορισμού δέχεται σε μικρό χρονικό διάστημα ισχυρές πιέσεις οι οποίες συχνά έχουν μη αναστρέψιμες συνέπειες που τελικά, υποβαθμίζουν το συνολικό τουριστικό προϊόν (π.χ. η υπέρμετρη δόμηση αλλάζει τον χαρακτήρα παραδοσιακών οικισμών)²⁴.

Ο μαζικός τουρισμός διασφαλίζει τη διακίνηση μεγάλου όγκου τουριστών που σίγουρα ενισχύουν την τουριστική κατανάλωση. Όμως, επειδή κατά κανόνα καλύπτει εριστάδες μεγάλης ζήτησης – όταν η ζήτηση μειώνεται (στους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες), οι επιχειρηματίες έρχονται συχνά αντιμέτωποι με το φαινόμενο του να αδειάζουν κυριολεκτικά τα νησιά από κόσμο το χειμώνα και οι δραστηριότητές σε συνδυασμό με τα κέρδη να περιορίζονται επειδή μειώνεται το αγοραστικό κοινό και περιορίζεται στους ντόπιους κατοίκους²⁵.

Για χρόνια δεν υπήρχε κεντρικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας. Η ανεξέλεγκτη ιδιωτική πρωτοβουλία και ο περιορισμένος έλεγχος κάθε δραστηριότητας ανεξάρτητα αν αυτή έφτανε και ξεπερνούσε τα όρια της αυθαιρεσίας, δημιούργησαν ένα πολύπλοκο άτυπο καθεστώς το οποίο δυσκόλευε κάθε συντονισμένη προσπάθεια αλλαγής. Παρ' όλα αυτά και σε συνδυασμό με τα κονδύλια για την ανάπτυξη της περιφέρειας τα οποία διατέθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση έγιναν σημαντικές προσπάθειες με στόχο να ενισχύσουν την τουριστική ανάπτυξη με όρους μακροχρόνιας βιωσιμότητας και με σεβασμό στο περιβάλλον και τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

Τα τελευταία 10 χρόνια έχει προστεθεί νέα κατεύθυνση, προς άλλες ηπιότερες μορφές τουριστικής ανάπτυξης (ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού) που αλλάζουν τον τουριστικό χάρτη της Ελλάδας και των μικρών προορισμών. Παράλληλα, οι κεντρικοί φορείς τουριστικού σχεδιασμού (ΕΟΤ, Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης) προσπαθούν να διασφαλίσουν την ενημέρωση, την ανάπτυξη και τη συνέργια περισσότερων δυναμικά εμπλεκόμενων φορέων – ιδιωτικής και δημόσιας πρωτοβουλίας²⁶.

Ο μαζικός τουρισμός έχει αναχθεί στο μαζικότερο κοινωνικό θεσμό της σύγχρονης διεθνούς κοινωνίας, καθώς αντιπροσωπεύει 700.000.000 τουρίστες παγκοσμίως. Αναφέρεται κυρίως στον τύπο τουρισμού που διαχειρίζονται οι tour operators. Θεωρείται η κατηγορία που χαρακτηρίζεται από ομαδικότητα συμμετοχής των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας. Ο συλλογικός χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού αναφέρεται και στον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης της τουριστικής μετακίνησης, δηλαδή του ταξιδιού.

Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με την διακίνηση τους στη χώρα υποδοχής. Συνεπώς με κριτήριο το τουριστικό πακέτο που επέλεξε, ο τουρίστας εντάσσεται σε ομάδες ατόμων με ομοειδείς τουριστικές ανάγκες και επιθυμίες. Πρέπει να συμμορφώνεται με ορισμένα χρονοδιαγράμματα ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει ένα ελάχιστο ικανοποίησης λόγω της καλής οργάνωσης και εκτέλεσης του ταξιδιού εκ μέρους των tour operator²⁷.

Το σύστημα GIT (group inclusive tours) που προσφέρει αλληλεξαρτώμενες και ολοκληρωμένες υπηρεσίες αποτελεί τη βάση ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού. Ουσιαστικά πρόκειται για τα τουριστικά πακέτα. Στο σύστημα αυτό οφείλεται σε μεγάλο

²⁴ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

²⁵ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

²⁶ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

²⁷ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

βαθμό η τουριστική ανάπτυξη πολλών περιοχών σε διάφορες χώρες, όπως για παράδειγμα στην Ισπανία,, το Μαρόκο, την Τυνησία, την Ελλάδα, την Καραϊβική κλπ²⁸.

Με τον όρο «μαζικός τουρισμός» αναφερόμαστε στη μετακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων μέσα από τυποποιημένα πακέτα διακοπών σε περιοχές (τουριστικά θέρετρα) που έχουν σχεδιαστεί ειδικά ή έχουν προσαρμοστεί έτσι, ώστε να εξυπηρετούν αυτό το σκοπό. Ο τουρισμός αυτός συνδέεται με μεγάλο όγκο επισκεπτών, οι οποίοι απολαμβάνουν το τουριστικό προϊόν σε χαμηλές τιμές, σε αντίθεση με τον εναλλακτικό τουρισμό που συνήθως συνδέεται με μικρότερο όγκο επισκεπτών και υψηλότερες τιμές των σχετικών υπηρεσιών και προϊόντων.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού είναι:

- Οι εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές και υπηρεσίες που προσφέρει σε μεγάλη κλίμακα (π.χ. μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες).
- Η καθοριστική σημασία του προτύπου (του μαζικού τουρισμού) στην παραγωγική δομή μιας περιοχής - προορισμού, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα το σύνολο σχεδόν των υπόλοιπων κλάδων (οικονομίας κτλ.) να εξαρτώνται σταδιακά από τον τουρισμό.
- Οι συχνά δυσάρεστες επιπτώσεις της ανάπτυξής του στην τοπική κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία, ανάλογα με την τοποθέτηση του προορισμού στον κύκλο ζωής του. Οι επιπτώσεις διαφέρουν ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται ο προορισμός.
- Μεγάλο μέρος της τουριστικής ζήτησης καλύπτεται με οργανωμένα τουριστικά πακέτα τα οποία προωθούν οι tour operators. Οι tour operators δεν καλύπτουν απλά τις ανάγκες των τουριστών αλλά σε μεγάλο βαθμό πλέον τις δημιουργούν προωθώντας κερδοφόρα για αυτούς πακέτα και προορισμούς. Εάν ο προορισμός δεν έχει δικό του, συγκεκριμένο σχέδιο ανάπτυξης και εάν δεν υπάρχουν συνέργειες οι οποίες να διασφαλίζουν τα συμφέροντα των ντόπιων επιχειρηματιών (σε θέματα εκπαίδευσης, προώθησης του τουριστικού τους προϊόντος κτλ.), τότε οι tour operators έχουν απεριόριστη διαπραγματευτική ικανότητα εις βάρος του συμφέροντος του προορισμού.
- Οι περισσότερες περιοχές οι οποίες ακολουθούν το μαζικό μοντέλο ανάπτυξης του τουρισμού αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εποχικότητας της ζήτησης (π.χ. τα ελληνικά νησιά καλούνται να ικανοποιήσουν μεγάλο όγκο τουριστών τους καλοκαιρινούς μήνες, ενώ το χειμώνα η τουριστική κίνηση είναι σχεδόν μηδαμινή). Εδώ και δεκαετίες οι εθνικές στρατηγικές σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης των χωρών με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους βασίζονται στον μαζικό τουρισμό και τον προωθούν μέσω στρατηγικών marketing σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στην Ελλάδα η στρατηγική τουριστικής προβολής κατά κύριο λόγο είχε επικεντρωθεί στην προσέλευση τουριστών για «παραλία - ήλιο-θάλασσα» και μόνο τα τελευταία χρόνια λόγω ισχυρού διεθνούς ανταγωνισμού αρχίσαμε να προσέχουμε και να προβάλλουμε τα εξειδικευμένα χαρακτηριστικά και τις άλλες ιδιαιτερότητες της χώρας μας²⁹.

²⁸ Χρήστου Ζωή, (2007), «Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

²⁹ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

Ο μαζικός τουρισμός αναπτύχθηκε ταχύτατα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε και έλαβε τον οργανωμένο χαρακτήρα του. Τα χαρακτηριστικά τα οποία συνέβαλαν στον μαζικό, ομαδικό και διεθνή χαρακτήρα είναι τα εξής:

- Η βελτίωση των όρων εργασίας και της αμοιβής των εργαζομένων.
- Η γενικότερη οικονομική ανάπτυξη των δυτικών χωρών.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων σε συνδυασμό με το θεσμό της άδειας μετά αποδοχών.
- Η ταχύτατη εξέλιξη των μέσων μαζικής μεταφοράς (π.χ. αεροπλάνο).
- Η αποφασιστική δραστηριοποίηση των tour operators και των ταξιδιωτικών πρακτόρων.
- Η οργάνωση ταξιδιών με το σύστημα των ναυλωμένων πτήσεων (charter flights) σε συνδυασμό με την εξάπλωση των τουριστικών πακέτων.
- Η ανάδειξη νέων τουριστικών αγορών/ προορισμών (π.χ. Νοτιοανατολική Ασία).
- Η εξάπλωση των νέων τεχνολογικών εφαρμογών και η εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφόρησης (χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, συστήματα ηλεκτρονικών κρατήσεων, internet κτλ.)
- Η παραγωγή, προώθηση, διαφήμιση και κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος σε μεγάλη κλίμακα (με μαζικούς όρους μέσα από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο κτλ.).
- Η απελευθέρωση των περιορισμών στις αερομεταφορές.

2.3.3. Εσωτερικός τουρισμός

Αυτό το είδος τουρισμού πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μιας χώρας μέσα στην επικράτεια της. Αν και η συγκεκριμένη κατηγορία τουρισμού δεν προσφέρει στην εισροή συναλλάγματος στη χώρα, αντίθετα όμως βοηθά στη συγκράτηση της εκροής συναλλάγματος εξαιτίας της μη πραγματοποίησης ταξίδια στο εξωτερικό από τους ντόπιους.

Για να αναπτυχθεί ο εσωτερικός τουρισμός πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες υποδομές οι οποίες θα είναι και οικονομικές ώστε να είναι προσιτές. Όμως η τουριστική πολιτική των περισσότερων χωρών έχει ως κύριο σκοπό την εξυπηρέτηση του εξωτερικού τουρισμού οπότε τα περισσότερα τουριστικά καταλύματα απευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά στην ξένη πελατεία που έχει την οικονομική επιφάνεια αν ανταποκριθεί στις υψηλές τιμές. Άλλη βασική προϋπόθεση είναι τόσο βελτίωση των διάφορων δικτύων και μέσων συγκοινωνίας, ώστε οι μετακινήσεις να είναι ταχύτερες, ανετότερες και ασφαλέστερες.

2.3.4 Εξωτερικός τουρισμός

Ο εξωτερικός ή διεθνής τουρισμός πραγματοποιείται από άτομα που επισκέπτονται προσωρινά κάποια άλλη ή κάποιες άλλες χώρες με σκοπό να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες τους. Κατά συνέπεια εξωτερικό τουρισμό έχει οποιαδήποτε χώρα, όταν μόνιμοι κάτοικοι άλλων χωρών την επισκέπτονται ή όταν μόνιμοι κάτοικοι της επισκέπτονται άλλες χώρες για τουριστικούς σκοπούς³⁰.

Όταν μόνιμοι κάτοικοι μιας ξένης χώρας επισκέπτονται μια χώρα για τουριστικούς σκοπούς, τότε ο εξωτερικός τουρισμός χαρακτηρίζεται ως ενεργητικός γιατί υπάρχει

³⁰ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

εισροή συναλλάγματος. Στην αντίθετη περίπτωση, ο εξωτερικός τουρισμός χαρακτηρίζεται ως παθητικός λόγω της εκροής συναλλάγματος.

2.3.5 Συνεχής τουρισμός

Το κύριο χαρακτηριστικό του συνεχούς τουρισμού είναι ότι διαρκεί όλο το χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι δεν επηρεάζονται οι τουριστικές δραστηριότητες από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλες τις εποχές. Οι πιο αντιπροσωπευτικές μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός κινήτρων, ο τουρισμός εκθέσεων, ο τουρισμός πόλης και ο μορφωτικός τουρισμός³¹.

2.3.6 Εποχιακός τουρισμός

Σε αντιδιαστολή με την προηγούμενη κατηγορία, το βασικό χαρακτηριστικό του εποχιακού τουρισμού είναι ότι δεν έχει διάρκεια όλο το χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι οι δραστηριότητες του επηρεάζονται αποφασιστικά από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν, γι' αυτό και αναστέλλονται προσωρινά για ένα μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα κάθε έτος. Οι πιο αντιπροσωπευτικές μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι ο γενικός τουρισμός κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ο τουρισμός παραχείμασης και ο τουρισμός χειμερινών σπορ³².

2.3.7. Εναλλακτικός τουρισμός

Ο όρος «νέες» μορφές τουρισμού χρησιμοποιήθηκε στη δεκαετία του 1970 για να περιγράψει τις, πράγματι νέες, εναλλακτικές μορφές τουρισμού που στην ολότητα τους αποτελούν το λεγόμενο ήπιο ή μαλακό ή εναλλακτικό τουρισμό. Δημιουργήθηκαν κυρίως για να αντιμετωπιστεί ο μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις του, όπως και ο απανθρωπισμός του βιομηχανοποιημένου και πακεταρισμένου τουρισμού³³.

Οι εναλλακτικές ή ειδικές ή ήπιες μορφές τουρισμού είναι αυτές στις οποίες στηρίζεται μια μεγάλη επανάσταση στον τουρισμό. Επιπλέον η προσπάθεια να προβληθούν αποτελεσματικά στο τουριστικό καταναλωτικό κοινό, στοχεύει στην επίτευξη μιας συνεχούς τουριστικής ροής σε πολλές τουριστικές περιοχές με όλες τις θετικές συνέπειες της. Αυτή η κατεύθυνση θα βοηθήσει στην απεμπλοκή ενός μεγάλου μέρους της πελατείας της κλασσικής μορφής τουρισμού, και απαλύνει το μεγάλο πρόβλημα της εποχικότητας. Κύριο χαρακτηριστικό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η αντίθεση τους προς τον κλασσικό τουρισμό και κύριος στόχος τους η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η ανάπτυξη νέων θεματικών τρόπων προσέλκυσης τουριστών και δημιουργία καινούριων τουριστικών πόλων και αντιστοιχών τουριστικών ρευμάτων³⁴.

Πρόγραμμα ανάπτυξης του συνόλου των μορφών αυτών δεν υπάρχει σε καμία χώρα ώστε να λειτουργήσει πιλοτικά και για τις υπόλοιπες. Ο προγραμματισμός ξεκινά συνήθως από το τοπικό επίπεδο και συνήθως από ιδιωτικές εταιρίες που προσπαθούν να επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο και λειτουργεί σαν συμπλήρωμα του μαζικού τουρισμού διακοπών. Σε πολλές περιπτώσεις οι μορφές αυτές μπορούν ανάλογα με την

³¹ Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική Ανάπτυξη και οι Επιπτώσεις της στην Κοινωνία και το Περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

³² Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

³³ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

³⁴ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

προώθηση τους και τα ενδιαφέροντα των πελατών να μετατραπούν σε μαζικής μορφής τουρισμό. Οι χώρες που στήριξαν την τουριστική τους ανάπτυξη στα πρότυπα του μαζικού τουρισμού άργησαν να αναπτύξουν τις εναλλακτικές μορφές.

Σε αυτές τις χώρες η ανάπτυξη των ειδικών μορφών συνδέθηκε με το κορεσμό της κλασικής μορφής του τουρισμού και την επίπτωσή του στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και της αρνητικής επιρροής στις τοπικές κοινωνίες. Στην Ελλάδα οι ειδικές μορφές τουρισμού άρχισαν να γίνονται αντικείμενο μελέτης στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Αποτέλεσμα ήταν ένα πρόγραμμα ανάπτυξης για ορισμένες μορφές που επιλέχθηκαν σύμφωνα με τις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της εποχής³⁵.

Στη χώρα μας οι μορφές αυτές διακρίνονται σε: α) ειδικές μορφές τουρισμού που λειτουργούν σαν συμπλήρωμα του κλασικού μαζικού τουρισμού όπως ο θαλάσσιος και ο υπαίθριος τουρισμός, και β) ειδικές μορφές που έχουν παράδοση παρουσίας αιώνων όπως ο θρησκευτικός και ο πολιτιστικός τουρισμός λόγω του πολιτιστικού και ιστορικού πλούτου της χώρας³⁶.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που υπάρχουν και έχουν αναπτυχθεί ή συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη είναι οι εξής:

- **Φυσιολατρικός ή φυσιογνωστικός τουρισμός:** έχει σαν σκοπό την απόλαυση και τη γνώση της φύσης με απώτερο όφελος τη ψυχική και φυσική ευεξία του ατόμου από τις καλύτερες συνθήκες ζωής κοντά στο φυσικό περιβάλλον.
- **Μορφωτικός ή γνωστικός τουρισμός:** παρέχει την δυνατότητα στον τουρίστα να αποκτήσει ή να εμπλουτίσει τις γνώσεις του που θα προέλθουν από το χώρο του πνεύματος, της επιστήμης και της τεχνικής της περιοχής που επισκέπτεται.
- **Αθλητικός τουρισμός:** ο αθλητικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που έχει σαν σκοπό την παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων ή τη συμμετοχή, επαγγελματική ή ερασιτεχνική σε αθλητικές δραστηριότητες. (πχ Ολυμπιακοί αγώνες κλπ).
- **Ιαματικός τουρισμός ή θερμαλισμός:** αξιοποίηση των διαφόρων ιαματικών, θερμών κυρίως, πηγών τα νερά των οποίων έχουν θεραπευτικές ιδιότητες. Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί ευρύτερες μορφές ιαματικού τουρισμού, με σκοπό τη διακίνηση ατόμων για διάφορους θεραπευτικούς λόγους (πχ. εξειδικευμένος ιατρικός τουρισμός, η εναλλακτικός ιατρικός τουρισμός).
- **Επαγγελματικός ή εμπορικός τουρισμός:** μετακινήσεις που έχουν ως σκοπό να δώσουν στον επαγγελματία τη δυνατότητα να συμμετέχει σε διάφορες εκθέσεις αντίστοιχου ενδιαφέροντος.
- **Συνεδριακός τουρισμός:** είναι η συμμετοχή διαφόρων ατόμων σε κάθε είδους συνέδριο, σεμινάριου, σύσκεψης ή συνεδρίασης με επιστημονικό ή άλλο ενδιαφέρον με σκοπό την επικοινωνία, την ανταλλαγή απόψεων και την ενημέρωση.

³⁵ Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*», Μεταπτυχιακό Δίπλωμα, τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά

³⁶ Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

- **Τουρισμός κινήτρων:** αφορά προσφορά διαφόρων εταιριών και επιχειρήσεων δωρεάν ταξιδιών σε στελέχη τους σαν είδος αμοιβής για την καλή τους απόδοση ή για να τους προτρέψουν να έχουν καλύτερη απόδοση στην εργασία τους.
- **Εκθεσιακός τουρισμός:** είναι ο τουρισμός που έχει σχέση με την επίσκεψη σε διάφορες εμπορικές εκθέσεις ατόμων που έχουν άμεσο ή έμμεσο κέρδος.
- **Εναλλακτικός θαλάσσιος τουρισμός:** είναι κάθε τουριστική δραστηριότητα που έχει σχέση με τη θάλασσα και τις ακτές της, με κρουαζιερόπλοια, θαλαμηγούς, (πχ αγώνες ιστιοπλοΐας, κρουαζιέρες κλπ).
- **Οικολογικός τουρισμός:** είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται στο φυσικό περιβάλλον και ιδιαίτερα σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ως υψηλής οικολογικής αξίας.
- **Αγροτουρισμός:** αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και εντάσσονται στα πλαίσια του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής.
- **Τουρισμός περιπέτειας:** χαρακτηρίζονται οι διακοπές με έντονο το στοιχείο του απρόσμενου, του άγνωστου και της έκπληξης (πχ. με τροχόσπιτα, σε κάμπινγκ κλπ).
- **Τουρισμός παραχείμασης:** εννοούμε την παραμονή ατόμων, που προέρχονται από μέρη με χαμηλές θερμοκρασίες τους χειμερινούς μήνες και προβλήματα υγείας που πηγάζουν από αυτές, σε περιοχές που τη συγκεκριμένη περίοδο οι θερμοκρασίες είναι ηπιότερες.
- **Τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες:** απευθύνεται στα άτομα με ειδικές ανάγκες και στους συνοδούς τους.
- **Ορεινός τουρισμός- δασοτουρισμός - χιονοδρομικός τουρισμός:** σχετίζονται με δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε ορεινές περιοχές, και με την πραγματοποίηση πολλών δραστηριοτήτων σε συσχετισμό με το ορεινό περιβάλλον.
- **Οικογενειακός τουρισμός:** τουριστικά προγράμματα σε προσιτές τιμές που πλησιάζουν τους ετήσιους οικογενειακούς οικονομικούς προϋπολογισμούς.
- **Τουρισμός για νέους:** διακρίνεται από πλευράς, ηλικιακής σύνθεσης του τουριστικού πλήθους στο οποίο αναφέρεται είναι ο τουρισμός για νέους.
- **Τουρισμός Γ' ηλικίας:** τα άτομα που ανήκουν στην τρίτη ηλικία είναι αυτά που ξεπερνούν το 65ο έτος της ηλικίας τους και αποτελούν μια καλή πελατεία για το λόγο ότι τα περισσότερα εκτός του ελεύθερου χρόνου τους διαθέτουν ένα πολύ καλό εισόδημα και κυρίως έχουν τη διάθεση να ταξιδέψουν.
- **Κοινωνικός τουρισμός:** αναφέρεται στην προσπάθεια των κρατικών φορέων να δώσουν σε ορισμένες ομάδες ατόμων με χαμηλή ή μέτρια εισοδηματική στάθμη να κάνουν τουρισμό.
- **Λαϊκός τουρισμός:** είναι μια μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται για την πελατεία του και αποτελείται από άτομα χαμηλής εισοδηματικής στάθμης, τα

οποία ταξιδεύουν συνήθως οικογενειακά και με κάθε είδους μεταφορικό μέσο, όπως με Ι.Χ. αυτοκίνητα, τροχόσπιτα, μοτοσυκλέτες κ.α.

- **Κοσμοπολίτικος τουρισμός:** απευθύνεται σε άτομα υψηλών εισοδημάτων που έχουν ελεύθερο χρόνο να ταξιδεύουν και οι απαιτήσεις είναι υψηλών προδιαγραφών σε υπηρεσίες και αγαθά.
- **Γυμνιστικός τουρισμός:** είδος φυσιολατρίας που συνδυάζεται με περιοχές που υπάρχει θάλασσα, κατάλληλες κλιματολογικές και κοινωνικές συνθήκες.
- **Θεματικός τουρισμός:** συνδυάζεται με άλλες εναλλακτικές μορφές και αναφέρεται στον τουρισμό που γίνεται σε ορισμένο τόπο και με συγκεκριμένο θέμα (π.χ. επισκέψεις σε πάρκα αναψυχής).
- **Χρονομετρική Μίσθωση:** αποτελεί τα τελευταία χρόνια μια επανάσταση στη χωροκατανομή και στη σωστή διάθεση του χρόνου με τη δυνατότητα που έχουν τα μέλη της να αγοράζουν μακροχρόνια χώρους διαμονής και να τους συναλλάζουν με τα άλλα μέλη έχοντας την ευκαιρία να επισκεφτούν περισσότερες περιοχές.
- **Πολιτιστικός - Θρησκευτικός τουρισμός:** είναι γνωστός από τα πανάρχαια χρόνια, με μετακινήσεις που γίνονται για επίσκεψη σε κάποια άλλη περιοχή με σκοπό την γνωριμία με τον πολιτισμό της εκάστοτε περιοχής και τα πολιτιστικά του στοιχεία, μνημεία, ήθη και έθιμα.

2.4. Περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις του τουρισμού

Η τουριστική ανάπτυξη όπως ήδη έχει αναφερθεί συνδέεται στενά με την ποιότητα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Η σχέση αυτή όπως εξάλλου είναι αναμενόμενο έχει θετικά και αρνητικά αποτελέσματα στα επιμέρους στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος.

Αναφορικά με τα θετικά αποτελέσματα αυτά επικεντρώνονται:

α) Στη διατήρηση και ανάπτυξη σημαντικών φυσικών περιοχών οι οποίες αποτελούν πόλους τουριστικής έλξης. Χωρίς τον τουρισμό, αυτές οι φυσικές περιοχές μπορεί να αναπτύσσονταν για άλλες χρήσεις, ή να αφήνονταν στην οικολογική καταστροφή.

β) Στη βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας καθώς ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει το κίνητρο για τον έλεγχο της ποιότητας του νερού, του αέρα, της ηχορύπανσης, των απορριμμάτων. Επιπλέον μπορεί να συντελέσει στη βελτίωση της περιβαλλοντικής αισθητικής, μέσω προγραμμάτων διατήρησης του τοπίου, σχεδιασμού και καλύτερης συντήρησης κτηρίων.

γ) Στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος καθώς τουριστικές εγκαταστάσεις σωστά σχεδιασμένες μπορούν να αναβαθμίσουν αγροτικά ή αστικά τοπία που διαφορετικά δεν θα υπήρχε ενδιαφέρον γι' αυτά.

δ) Στη βελτίωση των υποδομών κυρίως των οδικών και αεροπορικών υποδομών, των υποδομών ύδρευσης, αποχέτευσης, διάθεσης απορριμμάτων, επεξεργασίας υγρών αποβλήτων και επικοινωνιών.

ε) Στην αύξηση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Η παρατήρηση του ενδιαφέροντος των τουριστών για τη φύση και η συνειδητοποίηση της σημασίας της

διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος για την τουριστική ανάπτυξη οδηγεί στην αύξηση της ευαισθητοποίησης των κατοίκων των σχετικών περιοχών για το περιβάλλον³⁷.

Υπάρχουν όμως και οι περιπτώσεις εκείνες που η τουριστική ανάπτυξη έχει αρνητικές συνέπειες στο περιβάλλον και κυρίως:

α) Στο τοπίο καθώς σε αρκετές περιπτώσεις, παρατηρείται οι τουριστικές υποδομές να οδηγούν σε υποβάθμιση των φυσικών οικοσυστημάτων και του τοπίου. Η κάλυψη ζωτικού χώρου από το φυσικό περιβάλλον για τις βασικές και τις συνοδευτικές εγκαταστάσεις αλλάζουν τη φυσιογνωμία των ακτών και των ορεινών περιοχών. Αυτό δεν αποκλείει βέβαια τις θετικές εκείνες περιπτώσεις, που οι τουριστικές υποδομές εντάσσονται στο φυσικό περιβάλλον χωρίς να το αλλοιώνουν.

Είναι γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες, το ελληνικό τοπίο έχει υποστεί ραγδαίες μεταβολές εξαιτίας του τουρισμού, της εγκατάλειψης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και της οικιστικής ανάπτυξης, που σε πολλές περιπτώσεις αλλοίωσαν τον τοπικό χαρακτήρα και δημιούργησαν νέα δεδομένα. Οι επιπτώσεις αυτές είναι δυσμενέστερες αν λάβουμε υπόψη μας ότι το τοπίο δεν αποτελεί στιγμιαία μόνο απεικόνιση της σημερινής κατάστασης, αλλά εμπεριέχει και την αποτύπωση του ιστορικού και πολιτιστικού στίγματος των περιοχών, της συνέχειάς τους μέσα στο χρόνο. Αποτελεί ακόμη αναπόσπαστο μέρος της συλλογικής μνήμης, και με την έννοια αυτή αφορά την ίδια την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων³⁸.

β) Στη ρύπανση από τα στερεά απόβλητα, καθώς η μη ολοκληρωμένη διαχείριση των στερεών απορριμμάτων υποβαθμίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος και ειδικότερα της ατμόσφαιρας, των υπόγειων υδροφορέων, της θάλασσας και του τοπίου, ενώ μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα πυρκαγιών. Η ανεξέλεγκτη καύση σκουπιδιών επιβαρύνει την ατμόσφαιρα με τις ιδιαίτερα επικίνδυνες για την υγεία διοξίνες, ενώ είναι συχνά πρόξενος πυρκαγιάς σε γειτονικές δασικές εκτάσεις.

Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις η γεωλογική διαμόρφωση ευνοεί την διαρροή προς τα υπόγεια νερά τοξικών ουσιών, ενώ η κακή επιλογή της θέσης μπορεί να μεταφέρει με τον αέρα και τις βροχές τα απορρίμματα στη θάλασσα.

γ) Στο νερό για το λόγο ότι οι περισσότερες περιοχές που έχουν αναπτυχθεί τουριστικά ήταν ανέκαθεν χώροι με λίγες βροχοπτώσεις και μικρά αποθέματα υπόγειου νερού. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, σε νησιά και παράκτιες περιοχές, το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε κατά το παρελθόν με την εποχική αποθήκευση σε στέρνες και δεξαμενές των οποίων η παροχή εξασφαλιζόταν σε μεγάλο βαθμό από τα συστήματα συλλογής που διέθεταν.

δ) Στην κατανάλωση ενέργειας η οποία παλαιότερα σε πολλές περιοχές παράγονταν από ανανεώσιμες πηγές. Ιδιαίτερα στα νησιά, η κυριότερη πηγή ενέργειας ήταν ο άνεμος. Η ενέργεια αυτή ήταν συνδεδεμένη με την αγροτική παραγωγή όπως για παράδειγμα η ενέργεια που παραγόταν από τους ανεμόμυλους. Με την είσοδο στην πετρελαϊκή εποχή οι τοπικές πηγές ενέργειας μπήκαν στο περιθώριο και το πετρέλαιο κυριάρχησε σε όλες τις χρήσεις: από την ηλεκτροπαραγωγή έως τις μεταφορές. Τα τελευταία όμως χρόνια, δεν είναι μόνο περιβαλλοντικοί οι λόγοι, που αμφισβητείται η κυριαρχία του πετρελαίου, αλλά και το υπερβάλλον κόστος σε σύγκριση με άλλες εναλλακτικές λύσεις.

³⁷ Κρητικός Γιάννης, (2012), «Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο

³⁸ Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα

2.5. Κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός, εκτός από τις επιπτώσεις που έχει στην οικονομία και το περιβάλλον μιας χώρας επιδρά σημαντικά και στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα.

Κοινωνική δομή. Ο τουρισμός αλλάζει τα χαρακτηριστικά και τις λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας. Οι αλλαγές είναι περισσότερο εμφανείς σε γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές, όπως π.χ. ορεινές κοινότητες ή νησιά, καθώς και σε αγροτικές περιοχές. Οι περισσότερες αλλαγές σχετίζονται με την επικράτηση μιας, νέου τύπου, "αστικοποιημένης" κοινωνικής ζωής, όπου ο τουρισμός κυριαρχεί (δραστηριότητες, παραγωγική δομή, απασχόληση κλπ.)

Επαγγελματική κινητικότητα. Τα υψηλά εισοδήματα και η μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελματιών οδηγεί σε έντονη επαγγελματική κοινωνικότητα με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα σχετιζόμενα με αυτόν (εμπόριο, κατασκευές). Η πρώτη συνέπεια αυτής της τάσης είναι η διάχυση των εισοδημάτων του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού. Όμως, σε ένα δεύτερο επίπεδο, αυτή η τάση οδηγεί σε σταδιακή άμεση ή έμμεση εγκατάλειψη κλάδων όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία ή βιομηχανία ή άλλες παραδοσιακές ασχολίες της τοπικής κοινωνίας. Η κινητικότητα αυτή παρατηρείται ιδιαίτερα σε νέους και γυναίκες, αλλά τείνει να αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της κοινωνικής δομής των τουριστικών περιοχών, ειδικά κατά τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης τους³⁹.

Επικοινωνία των ντόπιων με τους τουρίστες. Η εν λόγω επικοινωνία αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνική συμπεριφορά, τις αντιλήψεις και τις αξίες των ντόπιων πληθυσμών. Συγκεκριμένα, η επικοινωνία των τουριστών με τους ντόπιους πληθυσμούς σχετίζεται με το είδος της τουριστικής ανάπτυξης καθώς και με τα στάδια ανάπτυξης του τουριστικού προορισμού.

Αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και έθιμα. Η συνολικότερη στροφή των κοινωνιών στις οποίες αναπτύσσεται ο τουρισμός σε παραγωγικές δομές και τρόπο ζωής με χαρακτηριστικά αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού επιφέρει τελικά σημαντικές αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Τέτοιες αλλαγές έχουν παρατηρηθεί στις σχέσεις των δύο φύλων, στον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς, στην εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, στα έθιμα και στις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα της νέας παραγωγικής δομής, οι οποίες εγκαθιδρύονται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και έχουν αστικά χαρακτηριστικά.

Αλλαγή των δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης. Η ανάπτυξη οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών τουρισμού οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα, με στόχο την εξυπηρέτηση του τουρίστα – καταναλωτή, ιδιαίτερα εκείνου που επιλέγει τα οργανωμένα "πακέτα" ταξιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, μορφές του τοπικού πολιτισμού, όπως είναι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα βιοτεχνικά προϊόντα, τα χειροτεχνήματα κ.α., μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται στους τουρίστες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης ή ως αναμνηστικό του ταξιδιού, οδηγούνται στην εμπορευματοποίηση και χάνουν την κοινωνική και πολιτιστική τους αξία. Ο κίνδυνος της μη διατήρησης της πολιτιστικής ταυτότητας του ντόπιου πληθυσμού ενισχύεται από το γεγονός ότι οι ντόπιοι, υπερεξαρτημένοι από το τουριστικό εισόδημα, αστικοποιούνται και αλλάζουν ήθη, συνήθειες, ή και τρόπο διασκέδασης.

³⁹ Τσελεμέγκου Ήρα, (2009), «*Τοπική Ανάπτυξη και Τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας*», Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Κατεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου, Αθήνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού στην Ελλάδα

Εισαγωγικά και πριν αναφερθούμε στα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού, είναι χρήσιμο να περιγράψουμε συνοπτικά τα χαρακτηριστικά της δομής του τουριστικού κλάδου και του προσφερόμενου προϊόντος, τα οποία συνοψίζονται στα παρακάτω⁴⁰:

- **Μεγάλος αριθμός μικρών επιχειρήσεων.** Σε όλη την αλυσίδα που προσφέρει το τουριστικό προϊόν δραστηριοποιείται ένας μεγάλος αριθμός μικρών επιχειρήσεων (ξενοδοχεία, ταξιδιωτικά γραφεία, τουριστικοί πράκτορες, αεροπορικές εταιρίες κλπ). Το γεγονός αυτό από την μια πλευρά δίνει μια πλατειά επιλογή στον τουρίστα από την άλλη όμως οδηγεί σε έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων, γεγονός που περιορίζει τα περιθώρια κέρδους.
- Η τουριστική βιομηχανία παρά το διεθνή της χαρακτήρα χαρακτηρίζεται ως **εύθραυστη**. Μεταξύ των λόγων που συμβάλλουν σε αυτό περιλαμβάνονται:
  - ο μεγάλος αριθμός μικρών επιχειρήσεων
  - το γεγονός ότι το τουριστικό προϊόν έχει το στοιχείο της μόδας και της φθαρτότητας
  - η αδυναμία αξιόπιστης πρόβλεψης της τουριστικής ζήτησης
  - η εποχικότητα που χαρακτηρίζει το τουριστικό προϊόν.

Τα χαρακτηριστικά αυτά σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες ωθούν σε μεγάλη θνησιμότητα των επιχειρήσεων του κλάδου.

- **Κάθετη ενοποίηση.** Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιούνται συγχωνεύσεις και εξαγορές μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων με στόχο την κάθετη ενοποίηση των επιχειρήσεων του κλάδου. Η ενοποίηση αυτή δίνει την δυνατότητα της προσφοράς από ένα προμηθευτή ολόκληρου ή μεγάλου μέρους του φάσματος των υπηρεσιών που απαρτίζουν το τουριστικό πακέτο. Με άλλα λόγια η κάθετη ενοποίηση επιτρέπει την αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας, οι οποίες οδηγούν στην μείωση του κόστους προσφοράς του τουριστικού πακέτου, αλλά και στη συγκέντρωση της αγοράς σε μικρό αριθμό επιχειρήσεων.
- **Η εισαγωγή νέων τεχνολογιών και διαδικασιών στην προσφορά τουριστικών υπηρεσιών.** Η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στις τουριστικές υπηρεσίες βελτιώνει την παραγωγικότητά τους, συνεπώς μειώνει το κόστος παραγωγής και βοηθά στην καλύτερη οργάνωση και διοίκηση σε όλα τα επίπεδα της τουριστικής επιχείρησης.

Ειδικότερα, όσον αφορά την χώρα μας, η ελληνική τουριστική βιομηχανία αποτελείται από μεγάλο αριθμό μικρών επιχειρήσεων οι περισσότερες από τις οποίες έχουν οικογενειακό χαρακτήρα και λειτουργούν σε εποχιακή βάση. Ο κατακερματισμός του κλάδου οδηγεί στην ανεπαρκή οργάνωση του σε θέματα ανταγωνισμού, στον προγραμματισμό ανάπτυξης, στην προβολή του τουριστικού προϊόντος, στην ανάπτυξη νέων προϊόντων, στη χάραξη μακροχρόνιας στρατηγικής κ.α.

Όπως διαπιστώνεται και σε μελέτη του ΙΤΕΠ, το μικρό μέγεθος των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων δεν τους επιτρέπει να αξιοποιήσουν πλήρως τις νέες τεχνολογίες, τόσο σε επίπεδο οργάνωσης όσο και επικοινωνίας⁴¹. Τα τελευταία χρόνια

⁴⁰ Πατσουράτης Β. (2000), *Η Φορολογική Επιβάρυνση του Τουριστικού Προϊόντος*. Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Κέντρο Έρευνας. (Η μελέτη έγινε για λογαριασμό του ΣΕΤΕ), σελ. 8.

⁴¹ Πατσουράτης Β.Α. (2002), *Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα*, οπ.π, σελ. 60.

ένας αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων που ήταν κρατικής ιδιοκτησίας πέρασε σε ιδιωτική ιδιοκτησία (ξενοδοχεία, καζίνο κλπ). Στόχος της τουριστικής πολιτικής είναι ο έλεγχος της ανάπτυξης και επέκτασης του κλάδου προκειμένου να συγκρατηθεί η άναρχη επέκταση που σημειώθηκε στις δεκαετίες του 1970 και 1980.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού, τα οποία αναλύονται στη συνέχεια, συνοψίζονται ως εξής⁴²:

- **Εξάρτηση από το διεθνή τουρισμό** ο οποίος αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μέρος περίπου των συνολικών διανυκτερεύσεων.
- **Εποχικότητα** – Το μεγαλύτερο μέρος των αφίξεων / διανυκτερεύσεων πραγματοποιείται μεταξύ των μηνών Ιουνίου και Σεπτεμβρίου.
- **Μη ισόρροπη κατανομή της τουριστικής ανάπτυξης.** Συγκεκριμένα, οι τέσσερις κυριότεροι προορισμοί, Αθήνα, Ρόδος, Κρήτη και Κέρκυρα απορροφούν διαχρονικά το μεγαλύτερο ποσοστό (περισσότερο από το 50%) των συνολικών διανυκτερεύσεων.
- **Έλλειψη κατάλληλης υποδομής** στους περισσότερους τουριστικούς προορισμούς καθώς επίσης και ανεπάρκεια ειδικευμένου προσωπικού.

3.1.1 Η ζήτηση για το ελληνικό τουριστικό προϊόν

Το καλοκαίρι είναι η πιο δημοφιλής περίοδος του χρόνου για τους αλλοδαπούς τουρίστες που επισκέπτονται την Ελλάδα. Η **ζήτηση από tour operators** αντιπροσωπεύει περίπου το 75% της συνολικής ξενοδοχειακής ζήτησης στους κυριότερους ελληνικούς τουριστικούς προορισμούς (Αθήνα, Κρήτη, Ρόδος κλπ) και συγκεντρώνεται μεταξύ των μηνών Ιουνίου και Σεπτεμβρίου. Την περίοδο 1990-2010 το ποσοστό που επισκέφθηκε τη χώρα μας με ναυλωμένες πτήσεις στο σύνολο αυτών που ταξίδεψαν αεροπορικώς κυμάνθηκε μεταξύ 67,7% και 77,7%, γεγονός το οποίο αποτελεί καθαρή ένδειξη της εξάρτησης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος από τη ζήτηση που προέρχεται από τους tour operators. Σύμφωνα με την έρευνα του ΣΕΤΕ, η κατανομή ηλικιών αυτού του τμήματος της αγοράς κυμαίνεται μεταξύ των 20 έως άνω των 40 ετών. Επιπροσθέτως, ο τυπικός τουρίστας αναψυχής στην Ελλάδα ανήκει στη μεσαία και χαμηλή οικονομικο-κοινωνική τάξη.

Ο **συνεδριακός τουρισμός** καθώς και ο **τουρισμός επιχειρηματικών κινήτρων** αντιπροσωπεύουν μια σημαντική αγορά για όλες τις τουριστικές χώρες σε διεθνές επίπεδο. Η αγορά αυτή θεωρείται η κύρια πηγή ζήτησης καταλυμάτων πολυτελείας, είναι λιγότερο ευαίσθητη στις τιμές, δίνει όμως μεγάλη σημασία στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και προϊόντων. Από άποψη εξειδίκευσης στο συνεδριακό τουρισμό, με βάση τα στοιχεία της περιόδου 1987-2010, η Ελλάδα φαίνεται να κατέχει μια από τις τελευταίες θέσεις στην Ευρώπη (1-2% του συνολικού αριθμού των συνεδριακών εκδηλώσεων που καταγράφονται από τη International Meetings Association (ICCA) τα πρόσφατα χρόνια).

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι ο βαθμός ανάπτυξης του συνεδριακού τουρισμού στην Ελλάδα είναι μέτριος. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά στοιχεία σχετικής μελέτης⁴³

⁴² Σχέδιο Δράσης για την Ποιοτική Αναβάθμιση του Ελληνικού Τουρισμού (1995), Αθήνα: ΣΕΤΕ, σελ. 7.

⁴³ Αθανασίου Λ. (2001), *Συνεδριακός Τουρισμός στην Ελλάδα: Εξελίξεις, Προβλήματα, Δυνατότητες και Πολιτική*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

η Αθήνα φαίνεται να συγκεντρώνει το 40% περίπου της συνολικής συνεδριακής κίνησης, ενώ τα μερίδια της Κρήτης, της Δωδεκανήσου και της Μακεδονίας είναι σημαντικά. Περίοδος αιχμής της συνεδριακής κίνησης στην Ελλάδα είναι το τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου (με περισσότερο από 40%). Ακολουθεί το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου (με 35% περίπου και το τρίμηνο Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου (με 15% περίπου). Το μέσο μέγεθος των συνεδρίων στην Ελλάδα υπολείπεται κατά πολύ του διεθνούς μέσου όρου και δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 170 άτομα. Αυτό φαίνεται να συνδέεται και με τη σχετικά περιορισμένη προσφορά συνεδριακών χώρων μεγάλης χωρητικότητας.

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει και ο **Επιχειρηματικός Τουρισμός**. Η επιχειρηματική αγορά συμπεριλαμβάνει την ζήτηση που προέρχεται από επιχειρηματίες της Ελλάδας και του εξωτερικού και σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Ελληνικών Ξενοδοχείων, η επιχειρηματική ζήτηση αντιπροσωπεύει το 16.8% και 17.7% αντιστοίχως της συνολικής ξενοδοχειακής ζήτησης. Η ζήτηση προέρχεται από ξένες εταιρείες (κυρίως ευρωπαϊκές) εδραιωμένες στην Ελλάδα και αντιπροσώπους διεθνών εταιρειών που ταξιδεύουν κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου.

Ο **μεμονωμένος τουρισμός** συμπεριλαμβάνει και τη ζήτηση που πηγάζει από FIT (full independent travellers) τουρίστες. Επίσημα στοιχεία σχετικά με αυτή την αγορά δεν υπάρχουν, εν τούτοις, η Έρευνα Ελληνικών Ξενοδοχείων, έδειξε ότι ζήτηση από μεμονωμένους τουρίστες μειώθηκε από 7.1% στο 3.7% της συνολικής ξενοδοχειακής ζήτησης. Η κυριότερη πηγή της αγοράς αυτής είναι οι Αμερικανοί υψηλού διαθέσιμου εισοδήματος οι οποίοι επισκέπτονται την Ελλάδα με προγραμματισμένες πτήσεις και μένουν σε ξενοδοχεία πολυτελείας.

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα, ως προορισμός **Short Break**, δεν έχει πετύχει να προσελκύσει μεγάλο αριθμό τουριστών, κυρίως γιατί ότι θεωρείται από τους λοιπούς Ευρωπαίους ως μακρινός προορισμός σε σύγκριση με άλλους περισσότερο δημοφιλείς ευρωπαϊκούς προορισμούς για σύντομης διάρκειας διακοπές.

3.1.2. Ειδικές κατηγορίες τουρισμού

Κρουαζιέρα

Όσον αφορά τις **κρουαζιέρες**, η Ελλάδα θα μπορούσε να λειτουργήσει ως επίκεντρο για την ανάπτυξη αυτής της δραστηριότητας στην Μεσόγειο, εάν προσαρμοστεί στη ζήτηση των διεθνών τουριστικών προτύπων. Οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα με κρουαζιερόπλοια για το 1999 έφτασαν τις 442.000 σε σχέση με τις 475.000 αφίξεις το 1980. Μέχρι το 2012 έγιναν επενδύσεις ρεκόρ ύψους 25 δισ. δολαρίων για την κατασκευή 47 νέων κρουαζιερόπλοιων. Το 40% της δυναμικότητας τους προορίζεται αποκλειστικά ή κυρίως για τη βρετανική αγορά και την Ευρώπη. Το 2007 δρομολογήθηκαν συνολικά 12% περισσότερα κρουαζιερόπλοια στη Μεσόγειο ενώ το μεγαλύτερο μέγεθός τους αναλογεί σε 15% επιπλέον δυναμικότητα.

Στην Ευρώπη, Ιταλία και Ισπανία είναι οι χώρες που έχουν επωφεληθεί περισσότερο από την ανάπτυξη της αγοράς κρουαζιέρας. βάσει του πλήθους των ανεξάρτητων επιβατών αλλά και βάσει του πλήθους των επισκεπτών σε όλα τα λιμάνια.

Από όλη την Ευρώπη, η μεγαλύτερη αγορά κρουαζιέρας είναι η βρετανική, με μερίδιο που αυξήθηκε από 33% το 2005 σε 35% το 2006. Τον μεγαλύτερο τροφoδότη στη αγγλική αγορά κρουαζιέρας αποτελεί η γενιά των "Baby Boomers" δηλαδή των ατόμων ηλικίας 50 έως 60 και πλέον ετών, που κατέχει το 80% του πλούτου στη Βρετανία.

Περίπου 28% των Βρετανών ταξιδιωτών κρουαζιέρας επιλέγει τη Μεσόγειο, ενώ 17% περίπου επιλέγει την Καραϊβική και 17% τη Βόρεια Ευρώπη. Το 2006 οι κρουαζιέρες με διάρκεια από 8 έως 14 ημέρες προτιμήθηκαν από τους Βρετανούς. Συνολικά τα 2/3 των ταξιδιωτών κρουαζιέρας από την ηπειρωτική Ευρώπη επιλέγουν τη Μεσόγειο η οποία είναι από τους δημοφιλέστερους προορισμούς⁴⁴.

Παρά την κρίση στην οικονομία, η Ευρωπαϊκή κρουαζιέρα παραμένει σταθερή με απευθείας κατανάλωση περίπου 13 δισ. Ευρώ, που μάλιστα αντιστοιχεί σε 22% αύξηση το 2013 σε σχέση με το 2012, 280.000 θέσεις εργασίας, και 19 εκατ. επισκέπτες στα Ευρωπαϊκά λιμάνια⁴⁵. Τα βασικά στατιστικά στοιχεία για τον κλάδο της κρουαζιέρας στην Ευρώπη είναι τα ακόλουθα:

- 4,3 εκατ. επιβάτες επιβιβάστηκαν σε κρουαζιερόπλοια από Ευρωπαϊκά λιμάνια
- Ο αριθμός των κρουαζιεροπλοίων που δραστηριοποιήθηκε στην Ευρώπη το 2007 αυξήθηκε κατά 30% σε σχέση με το 2005, φθάνοντας τα 182 πλοία.
- Η Ευρώπη είναι πρώτη στην κατασκευή κρουαζιεροπλοίων, ενώ το 2007 ο κλάδος επένδυσε 4,8 δισ. ευρώ σε ναυπήγηση, επισκευή και συντήρηση κρουαζιεροπλοίων.
- Η Ευρωπαϊκή κρουαζιέρα δημιούργησε 282.125 θέσεις εργασίας το 2007, σημειώνοντας 51% αύξηση σε σχέση με το 2005.
- Μια τυπική Ευρωπαϊκή κρουαζιέρα 'πιάνει' τουλάχιστον σε 4 ή και περισσότερα λιμάνια.
- Η Ελλάδα και η Ιταλία είναι οι δύο πιο δημοφιλείς ανταγωνιστικοί προορισμοί το 2007, με την **Ελλάδα να κατέχει το 22,1% του γενικού μεριδίου** και την Ιταλία να κατέχει το 22%. Η Ισπανία ήταν Τρίτη με 17%.
- Όμως το 36% των επιβατών διαλέγει να επιβιβαστεί από Ιταλικά λιμάνια, όπως αυτό της Βενετίας, της Σαβόνα, της Γένοας και άλλα, ενώ το 21% από Ισπανικά λιμάνια, και ένα 14% από τα λιμάνια της Μεγ. Βρετανίας.

Η Τράπεζα της Ελλάδος διεξάγει από το 2012 συμπληρωματική έρευνα στον τομέα της κρουαζιέρας, με σκοπό τον εμπλουτισμό των στατιστικών στοιχείων που αντλούνται από την Έρευνα Συνόρων. Ακολουθώντας την παγιωμένη πλέον μεθοδολογία, για τον Ιανουάριο-Ιούνιο 2015 συλλέχθηκαν λεπτομερή στοιχεία από 16 ελληνικούς λιμένες, τα οποία κάλυψαν το 84,4% των συνολικών αφίξεων κρουαζιερόπλοιων στη χώρα. Τον **Ιανουάριο-Ιούνιο 2015 καταγράφηκαν 1.490 αφίξεις κρουαζιερόπλοιων** (Ιανουάριος-Ιούνιος 2014: 1.289 αφίξεις), με 1.626 χιλ. εξόδους επιβατών έναντι 1.599 χιλ. εξόδων επιβατών την αντίστοιχη περίοδο του 2014.

---

⁴⁴www. travelreport-int.gr

⁴⁵ Τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία δόθηκαν στη δημοσιότητα από το European Cruise Council (ECC) κατά τη διάρκεια του συνεδρίου Seatrade που έγινε στο Μαϊάμι, αναδεικνύοντας τη σπουδαιότητα του κλάδου της κρουαζιέρας για την Ευρώπη, ενός κλάδου που αναπτύσσεται ραγδαία σε σχέση με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, και επενδύσεων, ιδιαίτερα στις μέρες μας με την γνωστή οικονομική κρίση που μαστίζει όλο τον κόσμο.

Στοιχεία κρουαζιέρας από 16 λιμένες (Ιαν-Ιουν)

	Αφίξεις κρουαζιεροπλοίων	Εξοδοί επιβατών	Συνολικοί επισκέπτες κρουαζιέρας	Συνολικές διανυκτερεύσεις επιβατών κρουαζιέρας εκτός κρουαζιεροπλοίων
2015	1.490	1.626	843.000	1.212.000
2014	1.289	1.599	821.000	1.280.000

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος

Σημειώνεται ότι για τα στοιχεία που προέρχονται από τη συμπληρωματική έρευνα κρουαζιέρας δεν είναι δυνατή επί του παρόντος η κατανομή των ταξιδιωτών ανά εθνικότητα. Από τη συμπληρωματική έρευνα προέκυψε ότι το 91,6% των επισκεπτών ήταν διερχόμενοι επισκέπτες, οι οποίοι κατά μέσο όρο πραγματοποίησαν 1,9 στάσεις σε ελληνικά λιμάνια, όσες και τον Ιανουάριο-Ιούνιο 2014.

Τον Ιανουάριο-Ιούνιο 2015, οι συνολικές εισπράξεις από ταξιδιώτες κρουαζιέρας αυξήθηκαν κατά 0,5% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014 και ανήλθαν στα 154,8 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων 19,5 εκατ. ευρώ συμπεριλαμβάνονταν στα καταγραφόμενα στοιχεία από την Έρευνα Συνόρων, καθώς αφορούσαν ταξιδιώτες που αναχώρησαν από την Ελλάδα (last port), ενώ 135,3 εκατ. ευρώ αντιπροσωπεύουν πρόσθετα έσοδα που καταγράφονται στη συμπληρωματική έρευνα.

Το κυριότερο λιμάνι από πλευράς εισπράξεων κρουαζιέρας είναι το λιμάνι του Πειραιά, με συμμετοχή 41,5% επί του συνόλου. Ακολουθούν το λιμάνι της Κέρκυρας και το λιμάνι της Σαντορίνης με 13,3% και 9,7% των εισπράξεων αντίστοιχα. Οι επτά σημαντικότεροι λιμένες αφίξεως κρουαζιερόπλοίων καλύπτουν το 86,4% των συνολικών εισπράξεων από κρουαζιέρες και το 82,7% των συνολικών αφίξεων επιβατών.

Οι συνολικοί επισκέπτες κρουαζιέρας για την επισκοπούμενη περίοδο εκτιμώνται σε 843 χιλ. ταξιδιώτες, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 2,7% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014, ενώ οι συνολικές διανυκτερεύσεις που πραγματοποίησαν αυτοί οι επισκέπτες εκτός κρουαζιερόπλοίων εκτιμώνται σε 1.212 χιλ., μειωμένες κατά 5,3% σε σχέση με την ίδια περίοδο. Σημειώνεται ότι η αύξηση των αφίξεων κρουαζιερόπλοίων και των επισκεπτών επηρέασε θετικά τη διαμόρφωση των εισπράξεων από κρουαζιέρα, παρόλο που οι διανυκτερεύσεις εκτός κρουαζιερόπλοιου παρουσίασαν πτωτική τάση.

Yachting

Το **Yachting**, στη χώρα μας αναπτύχθηκε με πολλούς κυρίως αλλοδαπούς πελάτες, μέχρι την υψηλή περίοδο, το 2007 που εκτιμάται ότι τα επαγγελματικά τουριστικά σκάφη ήταν μεταξύ 4.000 – 4.500 και διακινούνται από περισσότερα από 100 ναυλομεσιπικά γραφεία. Η Ελλάδα, με την μεγαλύτερη παράκτια ζώνη – ακτογραμμή, ήταν τότε η ηγέτιδα στην Μεσόγειο. Τότε εκτιμάτο ότι στην Ελλάδα υπήρχαν περίπου 15.000 θέσεις αγκυροβολίων σε 51 οργανωμένα αγκυροβόλια (μαρίνες και άλλοι χώροι ελλιμενισμού). Τότε, η Κυανή Ακτή και η Ιταλία είχαν κορεσθεί, η δε Κροατία προσπαθούσε να περιορίσει τα νέο-αφικνούμενα σκάφη με ξένα σημαία. Το γιότινγκ στην Τουρκία ήταν ακόμη σε εμβρυακή μορφή. Είχαμε υψηλή ζήτηση για ελλιμενισμούς σκαφών με ξένα σημαία, αλλά το νομικό και φορολογικό καθεστώς δεν ήταν επαρκώς «φιλόξενο».

Συγχρόνως, άρχισε να επηρεάζει την Ελλάδα η διεθνής οικονομική κρίση, και στα πρόσφατα χρόνια δυστυχώς εφαρμόστηκαν πολλά αντικίνητρα που είχαν ως αποτέλεσμα σήμερα, το 80% περίπου των μεγαλύτερων σκαφών αναψυχής με μόνιμο πλήρωμα, που έδρευαν στην Ελλάδα την εποχή των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004, να μετεγκατασταθούν στην Κροατία και την Τουρκία, δύο χώρες οι οποίες έχουν αναγνωρίσει τα οφέλη του θαλάσσιου τουρισμού και αποτελούν και σοβαρούς ανταγωνιστές μας, ενώ έχουν φύγει και πολλά μικρότερα σκάφη. Σύμφωνα με ανακοινώσεις από την Ένωση Μαρίνων Ελλάδος, ένα ποσοστό 25% των ελλιμενιζόμενων σκαφών έχουν ήδη αποχωρήσει από τη χώρα, στα οποία περιλαμβάνονται και πολλά μικρότερα σκάφη. Το 2012 ήταν ένα «κακό» έτος για το γιώτινγκ στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Στην Ευρώπη η αγορά των ιστιοπλοϊκών σκαφών μέχρι 80 πόδια είχε μείωση τάξεως 5,2%² ενώ με την συνεχιζόμενη από το 2009 κρίση οι πωλήσεις που πραγματοποιήθηκαν από 143,891 σκάφη το 2008 έπεσαν σε 77,094 το 2012 – μία πτώση σχεδόν στο -50% σε μία 5-ετία.

Οι ναύλοι σε σχέση με προηγούμενα έτη είχαν μειωθεί άνω του 50% και ήταν στο 30% η ανεργία στα σκάφη με μόνιμο πλήρωμα. Το 2013 ήταν λίγο καλύτερο από το 2012, ενώ υπάρχει αυξημένος ανταγωνισμός, οι γειτονικές χώρες έχουν κατασκευάσει νέες μαρίνες και αγκυροβόλια, και έχουν αναπτύξει νομικό και φορολογικό πλαίσιο που είναι φιλικό για την δραστηριότητα.

Σημαντικό στοιχείο και προϋπόθεση για την αύξηση των σκαφών είναι οι υποδομές: Λιμάνια, Μαρίνες, Καταφύγια, που είναι πολύ λίγα με βάση την πολυνησιακή μας ταυτότητα και χρειάζονται για να υποβοηθήσουν την εύκολη περιήγηση, ώστε κάθε βράδυ, σε κοντινές αποστάσεις, να υπάρχει ασφαλές αγκυροβόλιο και εγκαταστάσεις ανεφοδιασμού. Συνοφασμένο με αυτό είναι και η διαθεσιμότητα σε θέσεις ελλιμενισμού, με υποδομές χερσαίας εξυπηρέτησης – τροφοδοσίας, καυσίμων, αποβλήτων, επισκευών, κλπ.

Η αναφερθείσα, πρόσφατη «Μελέτη για το Γιώτινγκ», από το Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος, επιβεβαιώνει ότι ο κλάδος σήμερα απασχολεί περί τις 40.000 εργαζομένους, αλλά θα μπορούσε να απασχολεί περισσότερους, ενώ το εκτιμώμενο όφελος για την Ελληνική οικονομία, μπορεί να ανέλθει σε 1,5 δις €⁴⁶.

Golf

Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει και το Golf, παρόλο που η Ελλάδα δεν θεωρείται τόπος προορισμού για **δραστηριότητες γκολφ**⁴⁷. Η χώρα μας διαθέτει γήπεδα στις περιοχές Κέρκυρα, Ρόδο, Κρήτη, Χαλκιδική και Γλυφάδα. Η μεγαλύτερη ζήτηση για διεξαγωγή παιχνιδιών προέρχεται από βρετανούς τουρίστες, ενώ η ζήτηση για το γήπεδο γκολφ στην Αθήνας προέρχεται κυρίως από μόνιμους κατοίκους της περιοχής καθώς επίσης από αμερικανούς και ιάπωνες επιχειρηματίες. Κατά τη διάρκεια του 1993, περίπου

⁴⁶ 10ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ IMIC 2014: Αντιμετωπίζοντας με επιτυχία την εποχικότητα στον τουρισμό. Από τη θεωρία στην πράξη ΑΘΗΝΑ 26-27 Φεβρουαρίου 2014 «Η σημασία του τουριστικού σκάφους αναψυχής γιώτινγκ για την ενίσχυση των τοπικών οικονομιών και για την ανάπτυξη ποιοτικού τουρισμού στην Ελλάδα» ΠΑΡΙΣ ΛΟΥΤΡΙΩΤΗΣ Πρόεδρος Σωματίου Ιδιοκτητών Τουριστικών Επαγγελματικών Σκαφών http://imic2014.conferences.gr/wp-content/uploads/IMIC_2014_LOUTRIOTIS_P.pdf

⁴⁷ Καπετανάκη-Μπριασσούλη Ε. (2005), «Τουρισμός και γήπεδα γκολφ: Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός», Οικολογική Επιθεώρηση (μηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό για τη φύση, το περιβάλλον και την πολιτική οικολογία), <http://www.oikologos.gr/News2005/0187.html>

50.000 παιχνίδια (rounds) παίχτηκαν στα τέσσερα (τότε) διαθέσιμα γήπεδα γκολφ στην Ελλάδα. Εκτοτε η χώρα μας παραμένει χαμηλά στην προτίμηση του ειδικού αυτού τουρισμού, ενώ πολύ λίγο έχει προχωρήσει στην κατασκευή σύγχρονων και διεθνών προδιαγραφών γηπέδων. Ενώ ο αριθμός των γηπέδων αυξάνεται παγκόσμια (32000 περίπου γήπεδα σε 39 χώρες, εκ των οποίων τα 6235 στην Ευρώπη), στη χώρα μας το 2005 είχαν δημιουργηθεί έξι⁴⁸.

Η Ελλάδα κατέχει ένα μικρό κομμάτι της αγοράς ενεργών δραστηριοτήτων αλλά δυστυχώς δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των ξένων τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα με σκοπό τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες όπως **rafting, trekking και kayaking**. Από την έρευνα του ΣΕΤΕ υπολογίζεται ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 70% περίπου της συνολικής ζήτησης για τουρισμό ενεργών δραστηριοτήτων προέρχεται από έλληνες υψηλής εισοδηματικής τάξης και ηλικίας από 22 έως 45 ετών. Οι τουρίστες με ενδιαφέρον για ειδικές αθλητικές δραστηριότητες, προτιμούν περιοχές ανεξερεύνητες φυσικού και οικολογικού ενδιαφέροντος και ομορφιάς. Μέχρι τώρα περιοχές που έχουν προωθηθεί γι' αυτό το είδος δραστηριοτήτων βρίσκονται στο Πήλιο, την Ευρυτανία, τα Γρεβενά, την Καρδίτσα, τις Πρέσπες και την Ήπειρο.

Η Ελλάδα διαθέτει επίσης ποικιλία χώρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος, όπως Χριστιανικές εκκλησίες, μοναστήρια, συναγωγές κλπ, χωρίς όμως να γίνονται ιδιαίτερες προσπάθειες για την προσέλκυση του **θρησκευτικού τουρισμού**. Ο θρησκευτικός τουρισμός χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: α) *στους προσκυνητές τουρίστες*, στους οποίους επικρατεί το θρησκευτικό κίνητρο. Το μερίδιο της αγοράς αυτής είναι περιορισμένο και δύσκολα μπορεί να προσδιοριστεί ποσοτικά αφού υπάρχει έλλειψη στατιστικών στοιχείων· β) *στον τουρισμό θρησκευτικής κληρονομιάς*, του οποίου οι τουρίστες ταξιδεύουν ομαδικά με συγκεκριμένη θρησκευτική κλίση εν τούτοις, συνδυάζουν το ταξίδι θρησκευτικού ενδιαφέροντος με άλλες τουριστικές δραστηριότητες όπως επισκέψεις σε χώρους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, αγορές κλπ. Στην Ελλάδα ο τουρισμός θρησκευτικής κληρονομιάς στην πραγματικότητα δεν υφίσταται ποσοτικά. Συνήθως ένα ποσοστό των τουριστών που επισκέπτεται τη χώρα για καλοκαιρινές διακοπές αναψυχής, καθώς και για **πολιτιστικό τουρισμό** συνδυάζουν επισκέψεις σε εκκλησίες και μοναστήρια των περιοχών της διαμονής τους.

Ο **εσωτερικός τουρισμός**, ο οποίος αποτελεί περίπου το 25% των συνολικών διανυκτερεύσεων. Να σημειωθεί επίσης ότι σύμφωνα με έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, περίπου το 4.5% των συνολικών τουριστών στην Ελλάδα επισκέπτονται τη χώρα για να δουν φίλους και συγγενείς. Αυτό το κίνητρο θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά κίνητρα του τουρισμού προς και εντός ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Ελλάδα.

Η «Έρευνα Διακοπών» της ΕΛΣΤΑΤ για το 2012 δείχνει ότι η εγχώρια τουριστική δαπάνη ήταν € 1.478 εκ. Αξίζει να σημειώσουμε ότι το 2008, η αντίστοιχη δαπάνη ήταν € 3.868 εκ. Δηλαδή, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, ο εγχώριος τουρισμός μειώθηκε κατά περίπου 62%. Η εικόνα αυτή αναδεικνύεται και από τον ακόλουθο πίνακα για ταξίδια με τουλάχιστον 4 διανυκτερεύσεις:

---

⁴⁸ Καπετανάκη-Μπριασσούλη Ε. (2005), «Τουρισμός και γήπεδα γκολφ: Ότι λάμπει δεν είναι χρυσός», Οικολογική Επιθεώρηση http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Golf_3-05/PeriGolf.pdf

Πίνακας 3.1 Εγχώριος Τουρισμός: Ταξίδια με 4 τουλάχιστον διανυκτερεύσεις

	2008	2012	Διαφορά %
Ταξίδια	3.480.200	2.360.851	- 32%
Δαπάνη €	3.159.801.317	1.137.510.939	- 64%
ΜΚΔ Ε/ταξίδι	908	482	- 47%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Μεταξύ 2008 και 2012, ως αποτέλεσμα της ύφεσης:

- ο αριθμός ταξιδιών με τουλάχιστον 4 διανυκτερεύσεις μειώθηκε κατά 32%,
- η Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη ανά ταξίδι μειώθηκε κατά 47%, - ως αποτέλεσμα, η συνολική Δαπάνη μειώθηκε κατά 64%. Σύμφωνα με τα στοιχεία των αεροπορικών αφίξεων εσωτερικού και της ακτοπλοΐας, το 2013 εκτιμάται οριακή μικρή μείωση σε σχέση με το 2012, ενώ το 2014 εκτιμάται σημαντική αύξηση του εσωτερικού τουρισμού σε σχέση με το 2013. Συνεπώς, η ταξιδιωτική δαπάνη του εγχώριου τουρισμού για το 2013 εκτιμάται σε € 1.434 εκ., μειωμένη κατά 3% σε σχέση με το 2012, και το 2014 σε € 1.578 εκ., αυξημένη κατά 10% σε σχέση με το 2013⁴⁹.

3.2 Εισερχόμενος Τουρισμός

3.2.1. Αφίξεις αλλοδαπών τουριστών

Ο αριθμός των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα, ο οποίος τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '60 κυμαινόταν γύρω στο 1 εκατομμύριο, από το 1969 και μετά, άρχισε να εμφανίζει ταχεία αύξηση (Παράρτημα Ι, Πίνακας 1). Ιδιαίτερα τη δεκαετία του '70 ο αριθμός των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών τετραπλασιάστηκε. Έτσι, οι αφίξεις αυτές οι οποίες το 1970 ανέρχονταν σε 1.609.000 άτομα (παρά τη σημαντική αναστροφή της αυξητικής τάσεως το 1974 λόγω των τότε γνωστών γεγονότων) το 1979 έφθαναν τα 5.798.000 άτομα.

Κατά τη δεκαετία του '80 δεν επετεύχθησαν βέβαια οι παραπάνω υψηλοί ρυθμοί αύξησεως, δεδομένου ότι μεταξύ 1980 και 1983 παρατηρήθηκε στασιμότητα. Μετά το 1983 όμως άρχισε πάλι η ταχεία αύξηση. Έτσι, το 1989 οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών

⁴⁹ ΣΕΤΕ - Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών, Φεβρουάριος 2015 http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

έφθαναν τους 8.541.000 έναντι 6 εκατομμυρίων το 1984, δηλαδή μεταξύ 1989 και 1984 σημείωσαν αύξηση 42% ή μέσο ετήσιο ρυθμό 7,3%.

Το 1990 οι συνολικές αφίξεις τουριστών ανήλθαν σε 9.310.000 δηλαδή αυξήθηκαν κατά 9% σε σύγκριση με το 1989. Αντίθετα το 1991 εξαιτίας του πολέμου στον Περσικό Κόλπο, των αλλαγών στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και κυρίως της κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία, σταμάτησε η παραπάνω αυξητική τάση στις αφίξεις τουριστών. Έτσι, οι συνολικές αφίξεις τουριστών ολόκληρο το 1991 ανήλθαν σε 8.271.000, δηλαδή εμφάνισαν μείωση κατά 11,2% σε σύγκριση με το 1990. Το 1992, τα στοιχεία δείχνουν ότι το τουριστικό ρεύμα βρίσκεται σε ανάκαμψη μετά τις αρνητικές συγκυρίες του 1991.

Όπως προκύπτει, ο αριθμός των τουριστών που επισκέφτηκε τη χώρα μας υπερδιπλασιάστηκε την περίοδο 1980-1999. Η σημαντικότερη όμως αύξηση σημειώθηκε την περίοδο 1980-1990 (76,6%), ενώ η αύξηση την περίοδο 1990-1999 ήταν σημαντικά μικρότερη (22,0%). Το γεγονός αυτό εξηγείται, μεταξύ άλλων, από τη συναλλαγματική πολιτική που ακολούθησε η χώρα μας την εν λόγω περίοδο, η οποία οδήγησε στην υπερτίμηση της δραχμής σε σχετικούς πραγματικούς όρους, με αποτέλεσμα τη συνεχή εξασθένηση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Η παραπάνω πορεία των αφίξεων αναφέρεται στους τουρίστες που επισκέπτονται τη χώρα μας με οποιοδήποτε άλλο μέσο μεταφοράς εκτός από κρουαζιερόπλοια. Η τελευταία κατηγορία αφίξεων παρά τις διακυμάνσεις που σημείωσε την περίοδο 1980-1999 δεν κατάφερε τελικά να σημειώσει αυξητική πορεία αφού οι αφίξεις τουριστών με κρουαζιερόπλοια από 475.000 που ήταν το 1980 μειώθηκαν στις 442.000 το 1999.

Κατά το έτος 2000, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 15^η θέση στην παγκόσμια κατάταξη των χωρών υποδοχής. Η αύξηση του συνόλου των αφίξεων αλλοδαπών κατά το διάστημα Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου 2000 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 1999, έφτασε το +7,66%, με 13.095.545 αφίξεις.

Τα τελευταία χρόνια, παρά την οικονομική ύφεση που παρατηρείται όχι μόνο στην Ελληνική οικονομία αλλά και διεθνώς, οι αφίξεις ξένων τουριστών έχουν αυξηθεί σημαντικά.

Έως το 2012 παρατηρείται γενικά μια σταθερότητα ως προς αριθμό των εισαγομένων τουριστών, παρά μια σχετική αυξομείωση, η οποία όμως δεν μεταβάλλει τη συνολική εικόνα.

3.2.2. Στοιχεία αφίξεων 2007 – 2016

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας τα οποία αποτυπώνονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα, μεταξύ των ετών 2007 και 2012 παρατηρείται μια σχετική σταθερότητα στον αριθμό των εισερχόμενων τουριστών που επισκέπτονται τη χώρα μας κάθε χρόνο, παρά μια διακύμανση με εύρος περίπου 1 εκ. τουρίστες. Ενώ το 2007 οι τουρίστες ξεπέρασαν τα 16 εκ, μέχρι το 2009 παρατηρείται κάμψη, οπότε και ο αντίστοιχος αριθμός έπεσε από τα 15 εκ. ενώ το 2010 και 11 υπήρξε ανάκαμψη, καθώς και το 2012 ακόμα μια μείωση, αλλά η γενική εικόνα – από 15 έως 16.5 εκ εισερχόμενους τουρίστες – παρουσιάζει μια σχετική σταθερότητα.

Αριθμός εισερχομένων τουριστών 2007 – 2016				
2007	2008	2009	2010	1011
16.165.265	15.938.806	14.914.534	15.007.490	16.427.247

Αριθμός εισερχομένων τουριστών 2007 – 2016				
2012	2013	2014	2015	2016 (Jan – Νοε)
15.517.622	17.919.580	21.497.261	23.599.455	24.235.000

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία – ΕΟΤ

Η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2012 μειώθηκε κατά 5,5% και διαμορφώθηκε στις 15.518 χιλ. ταξιδιώτες, έναντι 16.427 χιλ. ταξιδιωτών την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Η ταξιδιωτική κίνηση από τις χώρες της ΕΕ των 27 διαμορφώθηκε στις 9.792 χιλ., παρουσιάζοντας μείωση κατά 8,5%, ενώ αντίθετα οι αφίξεις από τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ των 27 διαμορφώθηκαν στις 5.726 χιλ. και παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητες (μείωση 0,1%) σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011.

Το **2013** αποτέλεσε χρονιά θεαματικής ανάκαμψης του ελληνικού τουρισμού, καθώς όλες οι βασικές τουριστικές μεταβλητές κατέγραψαν διψήφιο ποσοστό αύξησης. Οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 15,4%, οι διανυκτερεύσεις κατά 14,5% και οι εισπράξεις κατά 18,1%.

Η Ευρώπη παραμένει η κύρια πηγή προέλευσης τουριστών στην Ελλάδα με ποσοστό 88%. Το μερίδιο όμως της Ευρώπης το 2013 σημείωσε μικρή μείωση σε σχέση με το 2012, ενώ αντίθετα αυξήθηκαν τα μερίδια της Ασίας και της Αμερικής. Οι αφίξεις από την Κίνα αυξήθηκαν πάνω από 160%, από τη Ρωσία 54% και από την Τουρκία 35%. Από τις ευρωπαϊκές χώρες, οι γερμανοί τουρίστες εξακολουθούν να έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο στην ελληνική τουριστική αγορά, με δεύτερους του Βρετανούς. Τα μερίδιά τους όμως παρουσιάζουν πτώση σε σχέση με το 2012. Αντίθετα, αύξηση καταγράφουν τα μερίδια των ρώσων και γάλλων τουριστών.

Με βάση τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2014 ο αριθμός των αφίξεων ξένων τουριστών αυξήθηκε κατά 23%, ξεπερνώντας τα 22 εκατ. έναντι 17,9 εκατ. το 2013. Πάντως, με τη δημοσιοποίηση το επόμενο διάστημα και των στοιχείων των επισκεπτών με κρουαζιέρα υπολογίζεται οι συνολικές διεθνείς τουριστικές αφίξεις της χώρας κατά την περυσινή σεζόν να διαμορφωθούν σε ακόμη υψηλότερα επίπεδα. Να σημειωθεί ότι το 2013 οι συνολικές αφίξεις τουριστών από το εξωτερικό είχαν φθάσει σε 20,1 εκατ. Μεταξύ των βασικών αγορών οι αφίξεις από τη Γαλλία κατέγραψαν την υψηλότερη αύξηση σε ποσοστό 27% φθάνοντας στον αριθμό ρεκόρ του 1,46 εκατ. Επίσης, οι αφίξεις από τη Βρετανία αυξήθηκαν κατά 13,2% ξεπερνώντας τα 2 εκατ. και

από τη Γερμανία κατά 8,5% φθάνοντας σε 2,46 εκατ. Στον αντίποδα, πτώση κατά 7,6% παρουσίασαν οι αφίξεις από τη Ρωσία φθάνοντας σε 1,25 εκατ.

Συνολικά, αύξηση κατά 7,1% κατέγραψε το 2015 ο αριθμός των ξένων τουριστών στη χώρα μας, φθάνοντας στο ρεκόρ των 23,6 εκατ. Ενδιαφέρον παρουσιάζεται η ακτανομή των τουριστών ανά χώρα. Παρουσιάζεται ρεκόρ αφίξεων Αμερικανών και Γάλλων τουριστών. Πιο αναλυτικά, ο αριθμός των αφίξεων από τις ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 26,8%, ξεπερνώντας τις 750.000, και ο αριθμός των αφίξεων από τη Γαλλία αυξήθηκε κατά 4%, υπερβαίνοντας το 1,5 εκατ. Θετικά εξελίχθηκαν οι αφίξεις και από τις δύο βασικές για τη χώρα μας αγορές, όπως είναι η Γερμανία και η Βρετανία. Ο αριθμός των Γερμανών τουριστών αυξήθηκε κατά 14,3%, ξεπερνώντας τα 2,8 εκατ., και ο αριθμός των Βρετανών κατά 14,7%, αγγίζοντας τα 2,4 εκατ. Αντίθετα, ο αριθμός των Ρώσων τουριστών μειώθηκε κατά 59%, πλησιάζοντας τις 513.000.

3.2.3. Εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2016

Η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2016 αυξήθηκε κατά 4,9% και διαμορφώθηκε στις 24.235 χιλ. ταξιδιώτες, έναντι 23.112 χιλ. ταξιδιωτών την αντίστοιχη περίοδο του 2015. Ειδικότερα, η ταξιδιωτική κίνηση μέσω αεροδρομίων αυξήθηκε κατά 8,6%, ενώ αυτή μέσω οδικών σταθμών μειώθηκε κατά 4,9%.

Κατά την περίοδο αυτή, η ταξιδιωτική κίνηση από τις χώρες της ΕΕ-28 διαμορφώθηκε στις 16.883 χιλ. ταξιδιώτες, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 14,3% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2015, ενώ η ταξιδιωτική κίνηση από τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28 μειώθηκε κατά 11,8% και διαμορφώθηκε στις 7.353 χιλ. ταξιδιώτες.

Η ταξιδιωτική κίνηση από τις χώρες της ζώνης του ευρώ αυξήθηκε κατά 8,7% και η ταξιδιωτική κίνηση από τις χώρες της ΕΕ-28 εκτός της ζώνης του ευρώ αυξήθηκε κατά 21,1%. Ειδικότερα, η ταξιδιωτική κίνηση από τη Γερμανία αυξήθηκε κατά 11,5% και διαμορφώθηκε στις 3.100 χιλ. ταξιδιώτες, ενώ αυτή από τη Γαλλία μειώθηκε κατά 13,5% και διαμορφώθηκε στις 1.305 χιλ. ταξιδιώτες. Η ταξιδιωτική κίνηση από το Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκε κατά 20,6% και διαμορφώθηκε στις 2.859 χιλ. ταξιδιώτες. Τέλος, αναφορικά με τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28, η ταξιδιωτική κίνηση από τη Ρωσία αυξήθηκε κατά 16,0% και διαμορφώθηκε στις 584 χιλ. ταξιδιώτες, ενώ αυτή από τις ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 3,4% και διαμορφώθηκε στις 756 χιλ. ταξιδιώτες.

3.3. Χώρες προέλευσης των τουριστών

Σχετικά με τις χώρες προέλευσης των τουριστών, σε παλαιότερες περιόδους, η κυριότερη πηγή άντλησης τουριστών για τη χώρα μας, η οποία μάλιστα την δεκαετία 90 - 99 αυξήθηκε σημαντικά, είναι η Ευρώπη (89,9% το 1999). Αντίθετα, όλα τα μερίδια των άλλων γεωγραφικών περιοχών του κόσμου μειώνονται σταδιακά τα τελευταία χρόνια. Πιο έντονη μείωση σημείωσε το μερίδιο των τουριστών από τις ΗΠΑ, το οποίο από 22,4% το 1960 μειώθηκε στο 2,4% το 1999. Σημαντική επίσης ήταν η μείωση που σημειώθηκε στο μερίδιο των τουριστών που έρχονται στη χώρα μας κατά ομάδες περίπλου την ίδια περίοδο (από 15% σε 3,5%) (Παράρτημα Ι, Πίνακας 3).

Τα τελευταία χρόνια Από τις χώρες προέλευσης των τουριστών, οι πιο σημαντικές σύμφωνα με τα στοιχεία του ΙΤΕΠ (Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων) , οι πιο σημαντικές είναι η Γερμανία με περίπου 2.27000.000 τουρίστες το 2013, αριθμός σχετικά σταθερός με τα προηγούμενα χρόνια. Ακολουθεί το Ην. Βασίλειο με 1.800.000 και η Ρωσία με 1.350.000 το 2013. Παρατηρούμε ότι οι τουρίστες από τη

Ρωσία σχεδόν διπλασιάστηκαν από το 2011, ενώ από τις άλλες χώρες υπάρχουν μικρές αυξομειώσεις (Παράρτημα Ι, Πίνακας 2, – Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων).

Στον παρακάτω πίνακα καταγράφονται οι χώρες προέλευσης τουριστών στη χώρα μας για το 2014 (το πρώτο εξάμηνο), συγκριτικά με το 2013. Για λόγους αξιοπιστίας και συγκρισιμότητας των στοιχείων αναφέρονται τα αντίστοιχα νούμερα (το πρώτο εξάμηνο) τουριστικών αφίξεων, όσο και αυτές από τις οποίες παρατηρήθηκαν οι σημαντικότερες μεταβολές.

Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, Ρωσία και Τουρκία, ήταν οι χώρες με το μεγαλύτερο αριθμό τουριστών προς τη χώρα μας, ενώ οι μεγαλύτερες αυξήσεις στις ροές τουριστών ήταν από την Κίνα, τη Ρουμανία, την Ολλανδία, τη Πολωνία, την Ιαπωνία και την Ωκεανία. Στο σχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής, αξίζει να προσεχθούν ιδιαίτερα ορισμένες αναδυόμενες οικονομικά χώρες, όπως η Σερβία (από όπου ήλθαν 180 χιλ τουρίστες με 10% αύξηση), όπως και χώρες οικονομικά πολύ ανεπτυγμένες όπως η Ελβετία και η Σουηδία, με περισσότερους από 120 χιλ τουρίστες και 20% αύξηση προς τη χώρα μας.

Χώρα προέλευσης μη κατοίκων	Ιαν- Ιούνιος		Μεταβολή 2014/2013	% επί του συνόλου	
	2013	2014		2013	2014
I. ΕΥΡΩΠΗ	4.668.014	5.350.441	14,6	86,10%	85,40%
Χώρες ΕΕ	3.143.970	3.700.938	17,7	58,00%	59,10%
Λοιπές χώρες Ευρώπης	597.252	654.590	9,6	11,00%	10,40%
II. ΑΣΙΑ	452.023	535.756	18,5	8,30%	8,60%
III. ΑΦΡΙΚΗ	14.256	20.624	44,7	0,30%	0,30%
IV. ΑΜΕΡΙΚΗ	250.411	308.462	23,2	4,60%	4,90%
V. ΩΚΕΑΝΙΑ	36.126	48.754	35	0,70%	0,80%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	5.420.831	6.264.037	15,6	100,00%	100,00%

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

Για το 2015, αύξηση 12,4% παρουσίασε η εισερχόμενη κίνηση τον Ιούνιο και διαμορφώθηκε σε 3,03 εκατ. ταξιδιώτες. Η εξέλιξη αυτή ήταν αποτέλεσμα κυρίως της αύξησης κατά 21,2% των αφίξεων από τις χώρες της Ε.Ε.-28, ενώ οι αφίξεις από τις χώρες εκτός Ε.Ε. μειώθηκαν κατά 0,9%. Αναλυτικότερα, οι αφίξεις από τις χώρες της ζώνης του ευρώ διαμορφώθηκαν σε 1,06 εκατ. ταξιδιώτες, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 20,0%, και οι αφίξεις από τις χώρες της Ε.Ε.-28 εκτός της ζώνης του ευρώ παρουσίασαν επίσης αύξηση κατά 22,5% (2015: 912 χιλ., Ιούνιος 2014: 745 χιλ.). Ειδικότερα, οι αφίξεις από τη Γερμανία αυξήθηκαν κατά 22,1% και αυτές από τη Γαλλία κατά 22,7%. Οι αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο μειώθηκαν κατά 3,9% και διαμορφώθηκαν στις 373 χιλ. ταξιδιώτες. Αναφορικά με τις λοιπές χώρες εκτός της Ε.Ε.-28, μείωση κατά 60,0% εμφάνισαν οι αφίξεις από τη Ρωσία, ενώ από τις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 48,6%.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τη Ρωσία, οι τουρίστες της οποίας παρουσίασαν μείωση (κατά 60% στο πρώτο εξάμηνο του 2015), που οφείλεται κυρίως στα οικονομικά προβλήματα που δημιούργησε η πτώση του ρουβλίου, ενώ αρνητικό ρόλο έπαιξαν και οι σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας, για τις εξελίξεις στην Ουκρανία.

Συνολικά, για την περίοδο Ιανουαρίου - Ιουνίου 2015 η εισερχόμενη κίνηση αυξήθηκε 20,8% και διαμορφώθηκε στα 7,56 εκατ. έναντι 6,26 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα προσωρινά στοιχεία του ΣΕΤΕ,

παρατηρείται μια σημαντική άνοδος σε σχέση με το 2014 στον αριθμό των αεροπορικών αφίξεων (πίνακες 3.8 & 3.9). Με δεδομένη και την κατανομή των εισερχόμενων τουριστών κατά μέσο μεταφοράς που παρουσιάζεται στο επόμενο υποκεφάλαιο, συμπεραίνουμε ότι ο αριθμός των εισαγόμενων τουριστών για το 2015, αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά.

Με βάση τα προσωρινά στοιχεία αύξηση 12,4% παρουσίασε η εισερχόμενη κίνηση τον Ιούνιο του 2015 και διαμορφώθηκε σε 3,03 εκατ. ταξιδιώτες. Η εξέλιξη αυτή ήταν αποτέλεσμα κυρίως της αύξησης κατά 21,2% των αφίξεων από τις χώρες της Ε.Ε.-28, ενώ οι αφίξεις από τις χώρες εκτός Ε.Ε. μειώθηκαν κατά 0,9%.

Αναλυτικότερα, οι αφίξεις από τις χώρες της ζώνης του ευρώ διαμορφώθηκαν σε 1,06 εκατ. ταξιδιώτες, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 20,0%, και οι αφίξεις από τις χώρες της Ε.Ε.-28 εκτός της ζώνης του ευρώ παρουσίασαν επίσης αύξηση κατά 22,5% (Ιούνιος 2015: 912 χιλ., Ιούνιος 2014: 745 χιλ.). Ειδικότερα, οι αφίξεις από τη Γερμανία αυξήθηκαν κατά 22,1% και αυτές από τη Γαλλία κατά 22,7%. Οι αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο μειώθηκαν κατά 3,9% και διαμορφώθηκαν στις 373 χιλ. ταξιδιώτες. Αναφορικά με τις λοιπές χώρες εκτός της Ε.Ε.-28, μείωση κατά 60,0% εμφάνισαν οι αφίξεις από τη Ρωσία, ενώ από τις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 48,6%. Για την περίοδο Ιανουαρίου - Ιουνίου 2015 η εισερχόμενη κίνηση αυξήθηκε 20,8% και διαμορφώθηκε στα 7,56 εκατ. έναντι 6,26 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2014.

Όπως προαναφέρθηκε, η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση τον Ιανουάριο-Ιούνιο 2015 αυξήθηκε κατά 18,8% και διαμορφώθηκε στις 8.368 χιλ. ταξιδιώτες, έναντι 7.041 χιλ. ταξιδιωτών την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Στη διαμόρφωση της ταξιδιωτικής κίνησης συνέβαλαν οι χώρες της ΕΕ-28, με ποσοστό συμμετοχής 58,6%, και οι λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28, με ποσοστό 31,9%.

Την επισκοπούμενη περίοδο, η ταξιδιωτική κίνηση από τις χώρες της ΕΕ-28 αυξήθηκε κατά 32,4% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται πρωτίστως στην αύξηση κατά 51,3% των αφίξεων από τις χώρες της ΕΕ-28 εκτός της ζώνης του ευρώ, οι οποίες διαμορφώθηκαν στις 2.440 χιλ. ταξιδιώτες, και δευτερευόντως στην αύξηση κατά 17,8% των αφίξεων ταξιδιωτών από τις χώρες της ζώνης του ευρώ, οι οποίες διαμορφώθηκαν στις 2.460 χιλ. ταξιδιώτες. Επίσης, οι αφίξεις από τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28 παρουσίασαν αύξηση κατά 4,0% και διαμορφώθηκαν στις 2.666 χιλ. ταξιδιώτες. Ειδικότερα, αύξηση κατά 23,5% και 12,5% εμφανίζουν οι αφίξεις από τη Γερμανία και τη Γαλλία αντιστοίχως. Οι αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκαν κατά 18,0% και διαμορφώθηκαν στις 821 χιλ. ταξιδιώτες. Τέλος, από τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28, οι αφίξεις από τη Ρωσία παρουσίασαν μείωση κατά 60,6% και διαμορφώθηκαν στις 151 χιλ. ταξιδιώτες, ενώ οι αφίξεις από τις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 41,6% και διαμορφώθηκαν στις 287 χιλ. ταξιδιώτες.

Για το 2016 ειδικότερα, η ταξιδιωτική κίνηση από τη Γερμανία αυξήθηκε κατά 11,5% και διαμορφώθηκε στις 3.100 χιλ. ταξιδιώτες, ενώ αυτή από τη Γαλλία μειώθηκε κατά 13,5% και διαμορφώθηκε στις 1.305 χιλ. ταξιδιώτες. Η ταξιδιωτική κίνηση από το Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκε κατά 20,6% και διαμορφώθηκε στις 2.859 χιλ. ταξιδιώτες. Τέλος, αναφορικά με τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28, η ταξιδιωτική κίνηση από τη Ρωσία αυξήθηκε κατά 16,0% και διαμορφώθηκε στις 584 χιλ. ταξιδιώτες, ενώ αυτή από τις ΗΠΑ αυξήθηκε κατά 3,4% και διαμορφώθηκε στις 756 χιλ. ταξιδιώτες.

3.4. Διανυκτερεύσεις

Οι διανυκτερεύσεις ταξιδιωτών στην Ελλάδα διαμορφώθηκαν στις 56.639 χιλ. τον Ιανουάριο-Ιούνιο 2015, έναντι 53.089 χιλ. την αντίστοιχη περίοδο του 2014, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 6,7%. Το γεγονός αυτό οφείλεται **στην αύξηση κατά 17,6% των διανυκτερεύσεων των κατοίκων χωρών της ΕΕ-28**, καθώς οι **διανυκτερεύσεις των κατοίκων χωρών εκτός της ΕΕ-28 μειώθηκαν κατά 14,0%**. Η αύξηση των διανυκτερεύσεων των κατοίκων χωρών της ΕΕ-28 είναι αποτέλεσμα της αύξησης κατά 28,8% των διανυκτερεύσεων από τις χώρες της ΕΕ-28 εκτός της ζώνης του ευρώ και της αύξησης κατά 10,9% των διανυκτερεύσεων από τις χώρες της ζώνης του ευρώ. Αύξηση παρουσιάζουν οι διανυκτερεύσεις από τη Γερμανία, κατά 17,0%, και από τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, κατά 10,4% και 19,9% αντίστοιχα. Από τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28, μείωση παρουσίασαν οι διανυκτερεύσεις από τη Ρωσία κατά 60,5%, ενώ αυτές από τις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 31,3%.

Διανυκτερεύσεις εισερχόμενων τουριστών (Ιανουάριος - Ιούνιος)

	Αριθμός διανυκτερεύσεων
2015	56.639.000
2014	53.089.000

Σχετικά με τις χώρες προέλευσης των τουριστών, το συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί από την παρουσίαση των παραπάνω στοιχείων είναι ότι, τόσο παραδοσιακά, όσα και κατά την τελευταία περίοδο της οικονομικής κρίσης βλέπουμε ότι η Ευρώπη αποτέλεσε την Ήπειρο με τις σημαντικότερες αφίξεις σε αριθμό τουριστών, με το 85% των αφίξεων εκ των οποίων οι χώρες της ΕΕ αντιπροσωπεύουν το 60% για το 2014 και επιπλέον αύξηση 20% το 2015, κάτι που πρέπει να ληφθεί υπ' όψη στο μελλοντικό σχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής.

3.5 Αφίξεις των τουριστών κατά μέσο μεταφοράς

Μια σημαντική παράμετρος στις στατιστικές τουρισμού είναι και οι μετακινήσεις των τουριστών ανά μέσο μεταφοράς. Όπως είναι φυσικό το σημαντικότερο ρόλο παίζει η γεωγραφική τοποθεσία της κάθε χώρας, αλλά σημασία έχουν και άλλοι παράγοντες, όπως οι συγκοινωνιακές υποδομές της και η γειννίαση με χώρες σε κατάσταση σταθερότητας, που διευκολύνουν την οδική μετακίνηση. Επίσης, λόγω της κυριαρχίας της διεθνούς τουριστικής αγοράς από τους tour operators, η αεροπορική μεταφορά των τουριστών αποτελεί το σημαντικότερο μέσο μεταφοράς, καθώς οι μεγαλύτερες μάζες τουριστών μεταφέρονται αεροπορικώς.

Λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας μας το κύριο μέσο αφίξεων των τουριστών είναι το αεροπλάνο. Μέχρι το 1975 το ποσοστό των αεροπορικών αφίξεων κυμαινόταν γύρω στο 60,5%. Ακολουθούσαν οι αφίξεις οδικώς και το υπόλοιπο αντιπροσώπευε αφίξεις με πλοίο ή με σιδηρόδρομο. Από τη δεκαετία 1990 όπως φαίνεται και στον πίνακα, έχουν περιοριστεί οι αφίξεις οδικώς και σιδηροδρομικώς και έχουν αυξηθεί οι αφίξεις με αεροπλάνο και πλοίο (Παράρτημα Ι, πίνακας 4.1). Την περίοδο 1990-1999 το μερίδιο των αεροπορικών αφίξεων αυξήθηκε περισσότερο από 10 ποσοστιαίες μονάδες.

Το μεγαλύτερο μερίδιο των τουριστών που έρχονται αεροπορικώς, έρχεται με ναυλωμένες πτήσεις (Παράρτημα Ι, Πίνακας 4.2). Πράγματι, την περίοδο 1990-1999 το ποσοστό που επισκέφθηκε τη χώρα μας με ναυλωμένες πτήσεις στο σύνολο αυτών που

ταξίδεψαν αεροπορικώς κυμάνθηκε μεταξύ 72,9% και 77,1%. Ο αριθμός των αφίξεων με ναυλωμένες πτήσεις προς το σύνολο των αφίξεων δείχνει τους τουρίστες που αγοράζουν τουριστικά «πακέτα». Ο λόγος αυτός κυμάνθηκε μεταξύ 50% και 61% την περίοδο 1990-1999. Το υψηλό ποσοστό τουριστών της χώρας μας που έρχεται με αυτό τον τρόπο δείχνει τη μεγάλη εξάρτηση που έχει ο ελληνικός τουρισμός από τους tour operators.

Παρατηρούμε ότι από το έτος 2010 έως και το 2013 υπάρχει μια σημαντική αύξηση των τουριστών που επιλέγουν ως μέσο μεταφοράς το αεροπλάνο. Πιο συγκεκριμένα από 10.900.000 αεροπορικές αφίξεις τουριστών το 2010, ο αριθμός ανήλθε σε σχεδόν 12.900.000 το 2013 (Παράρτημα Ι, Πίνακας 4.3).

Αναφορικά με το μέσο μεταφοράς, κατά το πρώτο εξάμηνο του 2015, παρατηρείται ότι οι περισσότερες αφίξεις έγιναν αεροπορικώς και οδικώς. Όσον αφορά στις αφίξεις αεροπορικώς, το αεροδρόμιο Αθηνών συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό κίνησης (20,7%) και ακολουθούν τα αεροδρόμια του Ηρακλείου (11,6%), της Ρόδου (8,6%) και της Θεσσαλονίκης (5,5%). Οι κύριοι σταθμοί εισόδου που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό κίνησης, οδικώς, είναι οι Εύζωνοι (6,5%) και ο Προμαχώνας (3,9%).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τόσο αριθμητικά οι αφίξεις μη κατοίκων κατά μέσο μεταφοράς, όσο και κατά το ποσοστό που αυτές αναλογούν στο σύνολο των αφίξεων. Παρατηρούμε ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια ποσοστιαία μικρή κάμψη των αεροπορικών αφίξεων, έναντι μιας αύξησης των οδικών αφίξεων. Αυτό φανερώνει την αύξηση των τουριστών από κοντινές χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και συμφωνεί με τα αντίστοιχα στοιχεία που παρουσιάστηκαν για τον αριθμό των αφίξεων, όπως αυτά για τη Ρουμανία, τη Σερβία και την Τουρκία.

Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό κατά μέσο μεταφοράς

	Αερ/ικώς	%	Σιδηρ/κως	%	Θαλασσίως	%	Οδικώς	%	Σύνολο
2014	4.277.906	68.3	493	0	220.650	3.5	1.764.987	28.2	6.264.037
2013	12.302.448	68.7	0	0	806.960	4.5	4.819.172	26.8	17.919.580
2012	10.992.903	70.8	0	0	790.469	5.1	3.734.249	24.1	15.517.622
2011	11.671.155	71	3.765	0	847.848	5.8	3.804.479	23.2	16.427.247
2010	10.637.307	70.9	54.161	0,4	1.031.509	6.9	3.284.513	21.9	15.007.490
2009	10.748.109	72.1	54.957	0,4	1.007.843	6.8	3.103.625	20.8	14.914.534
2008	11.691.651	73.4	65.873	0,4	1.080.025	6.8	3.101.257	19.5	15.938.806

Πηγή: ΕΣΥΕ

Τέλος, σχετικά με τα έσοδα από μεταφορές, σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία⁵⁰, τα έσοδα των ελληνικών επιχειρήσεων από τη δραστηριότητα αυτή το 2013 ανήλθαν σε € 1.077 εκ. για τις αερομεταφορές και € 132 εκ. για τις θαλάσσιες μεταφορές και σε € 1.177 εκ. και € 133 εκ. αντίστοιχα για το 2014.

⁵⁰ ΣΕΤΕ- Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 – συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών - Φεβρουάριος 2015 http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

3.6. Εποχικότητα της τουριστικής κίνησης

Το φαινόμενο της εποχικότητας αναγνωρίζεται ως το πιο εμφανές χαρακτηριστικό του τουριστικού κλάδου ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που ο κλάδος αντιμετωπίζει. Η βασική αιτία του φαινομένου της εποχικότητας στην Ελλάδα εντοπίζεται στην παγίωση ενός μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης βάσει των καιρικών και γεωγραφικών συνθηκών της χώρας, οι οποίες ευνοούν την προσφορά τουριστικού προϊόντος κατά τους καλοκαιρινούς μήνες μη αφήνοντας πολλά περιθώρια ανάπτυξης σε μορφές τουρισμού εκτός των παγιωμένων περιόδων αιχμής.

Σημαντικά αίτια για το φαινόμενο της εποχικότητας είναι ακόμα α) τα φυσικά αίτια, τα οποία σχετίζονται κυρίως με το κλίμα, και β) στα θεσμικά αίτια, τα οποία αναφέρονται σε θεσμούς, εθιμικούς ή νομοθετημένους, όπως, π.χ., η καθιερωμένη περίοδος σχολικών διακοπών, οι θρησκευτικές εορτές, ήθη και έθιμα, κλπ.

Η τουριστική ζήτηση με έντονη εποχικότητα όπως η περίπτωση της Ελλάδας έχει όμως ως αποτέλεσμα και την ανάλογη προσαρμογή της τουριστικής προσφοράς. Δηλαδή, η υψηλή τουριστική ζήτηση για το προϊόν «ήλιος και θάλασσα» τους καλοκαιρινούς μήνες έχει οδηγήσει και στη διαμόρφωση των ανάλογων τουριστικών υποδομών που θα καλύπτουν αυτήν ακριβώς την ζήτηση, δημιουργώντας έτσι ένα φαύλο κύκλο: η χώρα διαθέτοντας τις κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες, τείνει να προσφέρει κυρίως το προϊόν “ήλιος και θάλασσα” - η τουριστική ζήτηση στρέφεται σε αυτό ακριβώς το προϊόν – και οι όποιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού υπάρχουν, προσαρμόζονται ακριβώς σε αυτές τις συνθήκες τουριστικής ζήτησης και, αναγκαστικά, προσφέρουν όλο και περισσότερο αυτό το είδος τουρισμού σε βάρος των εναλλακτικών μορφών.

Ο ελληνικός τουρισμός, όπως άλλωστε συμβαίνει σε πολλές άλλες χώρες, χαρακτηρίζεται από αυξημένη εποχικότητα. Αρχή της τουριστικής περιόδου θεωρείται ο Απρίλιος και ως τέλος ο Οκτώβριος, ενώ κατά το υπόλοιπο πεντάμηνο, δηλαδή από Νοέμβριο έως και Μάρτιο, η τουριστική κίνηση είναι πολύ μειωμένη συγκριτικά με τους θερινούς μήνες.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα που παρουσιάζει στοιχεία για τις δεκαετίες 1970-1990 η μεγαλύτερη συγκέντρωση αφίξεων αλλοδαπών τουριστών παρατηρείται τον μήνα Ιούλιο και τον μήνα Αύγουστο που θεωρούνται μήνες αιχμής, αφού συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό των συνολικών ετησίων αφίξεων. Επίσης, οι τέσσερις μήνες Ιούνιος, Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος συγκεντρώνουν το 65% περίπου των συνολικών ετησίων αφίξεων.

Εξετάζοντας την διαχρονική εξέλιξη της εν λόγω εποχικότητας, προκύπτει ότι η κατανομή των αφίξεων κατά μήνα, παρά τις κάποιες μικρές διακυμάνσεις από χρόνο σε χρόνο, παραμένει σε γενικές γραμμές αμετάβλητη, με τάση αυξήσεως του ποσοστού συγκέντρωσης τους μήνες της αιχμής (πίνακας 5).

Σύμφωνα και με στοιχεία για τη δεκαετία 90-99 σχετικά με τις διανυκτερεύσεις όχι μόνο των αλλοδαπών, αλλά και των ημεδαπών τουριστών, ο ελληνικός τουρισμός εξακολουθεί να παρουσιάζει έντονη εποχικότητα αφού πάνω από το 49% της τουριστικής κίνησης σημειώνεται τους τρεις μήνες Ιούνιο – Ιούλιο – Αύγουστο. Το πρότυπο αυτό του τουρισμού προφανώς οφείλεται στα χαρακτηριστικά του προσφερόμενου προϊόντος (ηλιόλουστες παραλίες), τη γεωγραφική θέση της χώρας (απομακρυσμένη από τις πηγές προέλευσης των τουριστών) και τις επιλογές των tour operators (στέλνουν τουρίστες σε μέρη που είναι πιο επικερδή γι' αυτούς).

Η φύση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος το κάνει περισσότερο προσιτό στο μαζικό τουρισμό. Η κατηγορία αυτή τουριστών αναζητά φτηνούς τουριστικούς προορισμούς σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο του έτους, είτε λόγω λειτουργίας των σχολείων που φοιτούν τα παιδιά τους, είτε λόγω των επιχειρήσεων που εργάζονται. Στον Παράρτημα, πίνακας 5.2 φαίνεται ότι το μερίδιο των διανυκτερεύσεων των τριών μηνών Ιούνιος – Ιούλιος – Αύγουστος κυμάνθηκε μεταξύ 49% και 51 % ενώ το πεντάμηνο Μάιος-Σεπτέμβριος κυμάνθηκε μεταξύ 74% και 77% την περίοδο 1990-1999. Η τάση της εποχικότητας την εν λόγω περίοδο είναι αυξητική. Ο Αύγουστος εξακολουθεί να είναι ο μήνας με το μεγαλύτερο μερίδιο διανυκτερεύσεων (19%).

Σχετικά με τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με τα δεδομένα της Eurostat, κατά το έτος 2012, το 63,72% των αφίξεων σε τουριστικά καταλύματα στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκαν το διάστημα Ιουνίου - Σεπτεμβρίου, ένα ποσοστό το οποίο διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ διαφορετικών χωρών. Μάλιστα, διερευνώντας ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, προκύπτει ότι το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 49,44% για την Ιταλία, 48,8% για την Κύπρο, 48,38% για την Πορτογαλία και 46,91% για την Ισπανία. Προκύπτει δηλαδή ότι, σύμφωνα με τα παραπάνω ευρήματα, η εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα είναι οξύτερη από τις υπόλοιπες εξεταζόμενες χώρες.

Η μηνιαία κατανομή των αφίξεων σε καταλύματα για την Ελλάδα μεταβάλλεται διαχρονικά. Ειδικότερα, παρατηρείται μία τάση για αύξηση των αφίξεων τους καλοκαιρινούς, μάλιστα κατά τον Αύγουστο, τον μήνα αιχμής, το 2000 καταγράφεται 15,47% των αφίξεων, το 2008 το 16,46% και το 2012 το 19,28%⁵¹.

Την περίοδο μετά το 2000, η εποχικότητα του Ελληνικού τουρισμού είναι εμφανής, ιδιαίτερα έντονη κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται χαρακτηριστικά το φαινόμενο αυτό, καθώς οι καλοκαιρινή περίοδος συγκεντρώνει πάνω από το 50% της τουριστικής κίνησης στη χώρα μας. Αν σε αυτό προστεθούν και οι τελευταίοι ανοιξιάτικοι μήνες, όπως και ο Σεπτέμβρης, το φαινόμενο αυτό γίνεται ακόμα πιο έντονο. Χαρακτηριστικό της έντονης εποχικότητας που χαρακτηρίζει τον ελληνικό τουρισμό είναι ότι το 69,68% των αφίξεων το 2013 έγινε το διάστημα Ιουνίου - Σεπτεμβρίου, ενώ το ποσοστό ανεβαίνει στο 86,5% για το διάστημα μεταξύ Μαΐου - Οκτωβρίου!

Εποχικότητα τουριστικής κίνησης 2000-2013

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ιαν.- Μαρ	5,56%	5,63%	6,97%	6,31%	7,64%	7,14%	6,31%	7,02%	7,79%
Απρ-Ιουν.	30,63%	30,91%	30,08%	30,70%	31,89%	24,57%	24,87%	25,50%	26,62%
Ιούλ-Σεπ.	51,19%	51,31%	50,32%	50,57%	49,08%	52,58%	54,28%	52,24%	51,05%
Οκτ.-Δεκ-	12,62%	12,15%	12,63%	12,43%	11,39%	15,71%	14,54%	15,24%	14,54%

Εποχικότητα τουριστικής κίνησης 2000-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Ιαν.- Μαρ	6,94%	6,53%	6,75%	6,31%	5,71%
Απρ-Ιουν.	26,05%	24,49%	25,54%	24,81%	24,54%
Ιούλ-Σεπ.	52,20%	54,89%	54,33%	55,78%	56,44%
Οκτ.-Δεκ-	14,81%	14,09%	13,38%	13,10%	13,31%

⁵¹ www.eurostat.eu

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της εποχικότητας του Ελληνικού τουρισμού είναι τα ακόλουθα:

- Η εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα έντονη, ειδικότερα σε ότι αφορά στον εισερχόμενο τουρισμό.
- Η εποχικότητα του εσωτερικού τουρισμού είναι αισθητά μικρότερη από την εποχικότητα του εισερχόμενου και του συνολικού τουρισμού, το μέγεθος όμως φαίνεται να επιδεινώνεται σημαντικά κατά τα τελευταία έτη της οικονομικής κρίσης.
- Η εποχικότητα του εισερχόμενου και του συνολικού τουρισμού είναι σημαντικά εντονότερη σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Πορτογαλία).
- Το πρόβλημα της εποχικότητας του εισερχόμενου και συνολικού τουρισμού στην Ελλάδα γίνεται εντονότερο διαχρονικά και μάλιστα οι εξεταζόμενοι δείκτες επιδεινώνονται ταχύτερα στην Ελλάδα απ' ότι στις ανταγωνίστριες χώρες. Η διερεύνηση του εισερχόμενου τουρισμού ανά χώρα προέλευσης δείχνει ότι οι χώρες προέλευσης με υψηλότερο μερίδιο στις αφίξεις (Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία, Ρωσία) εμφανίζουν υψηλή εποχικότητα, ενώ χαμηλή εποχικότητα εμφανίζουν τουρίστες από χώρες προέλευσης με μικρό μερίδιο στις αφίξεις στην Ελλάδα (Κίνα, Ιαπωνία, Τουρκία).
- Η εποχικότητα της τουριστικής ζήτησης είναι έντονη σε όλες τις περιφέρειες της επικράτειας, οι διαφορές όμως που εντοπίζονται μεταξύ των περιφερειών είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Συγκεκριμένα, οι περιφέρειες με την εντονότερη εποχικότητα είναι των Ιονίων Νήσων, του Νοτίου Αιγαίου και της Κρήτης και, ενώ οι περιφέρειες με τη σχετικά μικρότερη εποχικότητα είναι η Αττική και η Ήπειρος

Υπάρχουν αρκετές προτάσεις για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της εποχικότητας του τουρισμού στη χώρα μας. Αυτές συνοψίζονται κυρίως στις προτάσεις του ΙΤΕΠ (*Μελέτη για την εποχικότητα του τουρισμού, 2014*) και μπορούν να αναφερθούν συνοπτικά παρακάτω:

- Ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο συνεδριακός, αθλητικός, θρησκευτικός, ιατρικός και αντίστοιχη προσέλκυση του ανάλογου κοινού.
- Προσέλκυση τουριστών τρίτης ηλικίας, οι οποίοι δεν ταυτίζονται με το πρότυπο του καλοκαιρινού τουρισμού
- Τουρίστες εκτός ΕΕ και από χώρες όπως Ιαπωνία, Κίνα, ΗΠΑ, Καναδάς, για τους οποίους θεσμικοί και κλιματολογικοί παράγοντες διαμορφώνουν μια τουριστική ζήτηση περισσότερο διεσπαρμένη χρονικά, από τις περιόδους αιχμής για τον Ελληνικό τουρισμό.
- Πραγματοποίηση Ειδικών Συμφωνιών Εποχικότητας, οι οποίες θα συνάπτονται μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων του τοπικού τουριστικού κυκλώματος μίας περιοχής, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα τουριστικό προϊόν για περιόδους μη αιχμής με το κράτος να δίνει επιδοτήσεις και κίνητρα. Επιπλέον, αυτές οι ειδικές συμφωνίες θα περιλαμβάνουν και αντίστοιχες συμφωνίες με

φορείς και επιχειρήσεις όπως είναι οι tour operators, οι online travel agents, εταιρείες συνεδρίων κ.ά. προκειμένου να υπάρχει και η αντίστοιχη ζήτηση.⁵²

3.7. Γεωγραφική κατανομή του ελληνικού τουρισμού

Ένα από τα «αρνητικά» χαρακτηριστικά της γενικότερης εξέλιξης του τουρισμού στην Ελλάδα, είναι η άναρχη ανάπτυξή του. Υπό την όρο αυτό εννοούμε την άνιση γεωγραφική κατανομή των επισκεπτών στις τουριστικές περιοχές της χώρας, με αποτέλεσμα την υπερσυγκέντρωση του τουρισμού σε ορισμένες περιοχές, οι οποίες εντοπίζονται κατά κύριο λόγο στις ακτές και τα νησιά και πολύ λιγότερο στην ενδοχώρα. Το φαινόμενο αυτό σχετίζεται άμεσα και με το ζήτημα της εποχικότητας, καθώς η μεγάλη ζήτηση κατά του καλοκαιρινούς μήνες αφορά ιδιαίτερα τις νησιωτικές περιοχές, αλλά και συγκεκριμένες περιφέρειες καθώς παρατηρείται μεγάλη απόκλιση ακόμα και ανάμεσα σε περιοχές που προσφέρουν – τουλάχιστον ως προς το είδος – ομοειδή τουρισμό.

Στον πίνακα 6 (παράρτημα Ι) φαίνεται διαχρονικά την πληρότητα των ξενοδοχείων ανά περιφέρεια, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1990. Όπως προκύπτει, διαχρονικά ο βαθμός συγκέντρωσης διανυκτερεύσεων στο Ν. Αιγαίο, Κρήτη και Ιόνια Νησιά αυξάνεται, ενώ αντίθετα το μερίδιο διανυκτερεύσεων στην Αττική μειώθηκε την περίοδο 1998-1999.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των τουριστών συγκεντρώνεται στο Νότιο Αιγαίο (Κυκλάδες και Δωδεκάνησα), την Κρήτη, τα Ιόνια Νησιά, την Κεντρική Μακεδονία και την Αττική. Διαφορετικά, η συγκέντρωση παρουσιάζεται στα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, δηλαδή σε νησιωτικές ακτές, είτε στις μητροπολιτικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ακολουθούν ως προς την τουριστική «ελκυστικότητα» η Πελοπόννησος, η Θεσσαλία και η Δυτική Ελλάδα με σχετικά μικρές διαφορές ως προς τον αριθμό των αφίξεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών που δέχονται. Στις επόμενες θέσεις της κατάταξης βρίσκονται οι Περιφέρειες της Στ. Ελλάδας, της Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης, της Ηπείρου και του Βορείου Αιγαίου, ενώ η Δυτ. Μακεδονία βρίσκεται στην τελευταία θέση.

Ο βαθμός πληρότητας των ξενοδοχείων του Ν. Αιγαίου και της Κρήτης ήταν 82% το 1999 έναντι 64% του μέσου όρου πληρότητας για ολόκληρη τη χώρα. Τα ξενοδοχεία των Ιόνιων Νήσων επέτυχαν επίσης υψηλό βαθμό πληρότητας (76% το 1999), ακολούθησαν τα ξενοδοχεία του Β. Αιγαίου (61,4%) και της Κεντρικής Μακεδονίας (58,6%). Παράλληλα, τα ξενοδοχεία της Κ. Μακεδονίας, των Ιόνιων Νήσων, του Β. Αιγαίου και του Ν. Αιγαίου πέτυχαν να βελτιώσουν την πληρότητά τους, ενώ αντίθετα, τα ξενοδοχεία της Κρήτης, της Πελοποννήσου και άλλων περιοχών υπέστησαν μείωση της πληρότητάς τους τη δεκαετία του 1990.

Στον επόμενο πίνακα βλέπουμε τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Τράπεζας της Ελλάδος για τη γεωγραφική κατανομή του τουρισμού, μετά από επεξεργασία από το ΣΕΤΕ⁵³. Τα τελευταία χρόνια, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία⁵⁴, παρατηρούμε ότι η

⁵² «Η εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα», ΙΤΕΠ, 2014 <http://hotelmag.gr>

⁵³ «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών», ΣΕΤΕ, Φεβρουάριος 2015, Δρ Άκης Ικκος, Επιστημονικός Διευθυντής, Ινστιτούτο ΣΕΤΕ http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

⁵⁴ Τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για τις διανυκτερεύσεις από την ΕΛΣΤΑΤ, ήταν για το 2012, ενώ για την συνεισφορά στο είναι κατά προσέγγιση, σύμφωνα με τη μελέτη του ΣΕΤΕ «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών - Φεβρουάριος 2015» http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

κατανομή κατά περιφέρεια παρουσιάζει μεγάλες διαφοροποιήσεις, από 0,5 στη Δ. Μακεδονία έως 28,7 στην Κρήτη. Αντίστοιχα και ακόμα με μεγαλύτερη διαφοροποίηση παρατηρείται και στην συνεισφορά του τουρισμού στο Περιφερειακό ΑΕΠ, με τα σχετικά νούμερα να κυμαίνονται από 2% στη Δ. Μακεδονία, 48% στην Κρήτη, έως και 60% στα νησιά του Ν. Αιγαίου. Αυτές οι διαφορές είναι αποτέλεσμα τόσο της απόκλισης μεταξύ των περιφερειών ως τουριστικών προορισμών, αλλά και εξ' αιτίας της εξάρτησης του τοπικού ΑΕΠ από τον τουρισμό σε σχέση με άλλες οικονομικές δραστηριότητες.

	% κατανομή διανυκτερεύσεων ξενοδοχείων 2013	Αναλογία άμεσης τουριστικής δαπάνης 2013 - σε € εκ.	ΑΕΠ Περιφέρειας 2012 - σε εκ.	Συμβολή τουρισμού στο ΑΕΠ Περιφέρειας (στοιχεία 2012)	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ - σε €
Κρήτη	28,70%	4.372	9.067	48%	14.398
Ν.Αιγαίο	24,70%	3.767	6.240	60%	18.064
Ιόνια Νησιά	11,00%	1.680	3.402	49%	16.100
Κεντ.Μακεδονία	10,70%	1.626	26.109	6%	13.645
Αττική	9,20%	1.403	94.964	1%	24.099
Πελοπόννησος	3,20%	481	8.241	6%	13.870
Θεσσαλία	2,60%	394	9.505	4%	12.757
Θράκη	2,40%	369	7.653	5%	12.270
Β.Αιγαίο	2,10%	325	2.784	12%	13.394
Δυτ.Ελλάδα	2,10%	317	9.150	3%	13.431
Στερεά Ελλάδα	1,70%	257	8.543	3%	15.075
Ήπειρος	1,20%	185	4.242	4%	12.207
Δυτ.Μακεδονία	0,50%	69	4.304	2%	15.050
Σύνολο Χώρας	100,00%	15.242	194.204	8%	17.507

Πηγή: Τράπεζα Ελλάδος, ΕΛΣΤΑΤ. Επεξεργασία ΣΕΤΕ

3.8. Εσωτερικός Τουρισμός

Σε κάθε είδους καταλύματα της χώρας μας, σύμφωνα με τα επίσημα δημοσιευμένα στοιχεία, το ποσοστό που καταλαμβάνει ο εσωτερικός τουρισμός ανέρχεται περίπου στο 25%. Το συμπέρασμα είναι ότι τόσο ο εσωτερικός όσο και ο εξωτερικός τουρισμός κινήθηκαν με τον ίδιο περίπου ρυθμό (Πίνακας 7).

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του εγχώριου τουρισμού συνοψίζονται στα εξής⁵⁵:

- Το μεγαλύτερο ποσοστό (69%) των ημεδαπών τουριστών κάνει διακοπές σε ιδιόκτητο κατάλυμα ή φιλοξενείται.
- Οι έλληνες τουρίστες χρησιμοποιούν σε πολύ μικρό βαθμό τις υπηρεσίες των ταξιδιωτικών γραφείων. Ποσοστό ίσο με 62,5% του συνόλου των διανυκτερεύσεων αφορά σε άτομα που πραγματοποίησαν τουριστικό ταξίδι χωρίς τη διαμεσολάβηση ταξιδιωτικού γραφείου. Χαμηλό επίσης είναι το ποσοστό των ελληνικών νοικοκυριών που χρησιμοποιεί γραφεία ταξιδιών για διακίνηση προς ξένους προορισμούς (28,6%).

⁵⁵ Πατσουράτης Β.Α. (2002), *Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα*, ο.π., σελ. 25. Βλ. και Παυλόπουλος Π. (1999), *Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής*, ο.π., σελ. 74 επ.

- Όπως ο εισερχόμενος τουρισμός έτσι και ο εγχώριος χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα και μάλιστα σε πολύ υψηλό βαθμό. Το 75% των διανυκτερεύσεων σημειώνεται κατά το δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου, έναντι 37% του αλλοδαπού τουρισμού.
- Ο Έλληνας τουρίστας μετακινείται κυρίως με αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσεως. Πιο συγκεκριμένα το 53% των διανυκτερεύσεων πραγματοποιούνται από άτομα που μετακινούνται με Ι.Χ. αυτοκίνητα, ενώ το 27% μετακινείται με θαλάσσια μέσα.
- Με κριτήριο την εποχικότητα οι Έλληνες τουρίστες που επισκέπτονται ξένους προορισμούς συμπεριφέρονται σχεδόν πανομοιότυπα με τους ξένους τουρίστες που επισκέπτονται τη χώρα μας.
- Η διάρκεια των διακοπών ολόκληρης της οικογένειας περιορίζεται όλο και περισσότερο. Το 21% των οικογενειών κάνει διακοπές 7 ημερών, το 27% 10 ημερών, το 38% 15 ημερών, το 9% 20 ημερών και το 5% 30 ημερών. Η σύντμηση αυτή της διάρκειας των διακοπών οφείλεται κυρίως σε οικονομικούς παράγοντες (οικονομική δυσπραγία σε συνδυασμό με πρόσθετη εργασία), σε κοινωνικούς παράγοντες λόγω χαλάρωσης των οικογενειακών δεσμών και στην κατάτμηση του χρόνου των διακοπών σε περισσότερες εποχές.

Σύμφωνα με στοιχεία εσωτερικού τουρισμού που ανακοινώνει για πρώτη φορά η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, περίπου 6,3 εκατ. ταξίδια πραγματοποιήθηκαν από 3,6 εκατ. Έλληνες τουρίστες στο εσωτερικό της χώρας το 2014. Σύμφωνα με την Έρευνα Ποιοτικών Χαρακτηριστικών Ημεδαπών Τουριστών (Έρευνα Διακοπών) του έτους 2014, ο αριθμός των ταξιδιών και των τουριστών που καταγράφηκαν στον εσωτερικό τουρισμό το έτος αυτό, ήταν **αυξημένοι κατά 13,4% και 15,9% αντίστοιχα σε σύγκριση με τα στοιχεία του έτους 2013.**

Το σύνολο των διανυκτερεύσεων κατά το 2014 ανήλθε σε 64 εκατ. και οι δαπάνες σε 1,8 δισ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση 8,8% και 7,2% αντίστοιχα.

Από τα παραπάνω ταξίδια το 94,3% αφορούσαν σε ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν για προσωπικούς λόγους και το 5,7% σε ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν για επαγγελματικούς λόγους. Τα περισσότερα προσωπικά ταξίδια πραγματοποιήθηκαν οδικώς και δια θαλάσσης. Αύξηση παρατηρήθηκε στα ταξίδια με όλα τα μέσα μεταφοράς, πλην του σιδηροδρόμου.

Σημαντική αύξηση, σε απόλυτες τιμές, παρουσίασαν τα ταξίδια με διάρκεια από 1-3 διανυκτερεύσεις και 4-7 διανυκτερεύσεις κατά 18,9% και 24,0% αντίστοιχα και οι δαπάνες κατά 30,0% και 23,4% αντίστοιχα. Τα ταξίδια από 8 διανυκτερεύσεις και πάνω δεν παρουσίασαν σημαντική μεταβολή. Αντίθετα, αύξηση του συνόλου των διανυκτερεύσεων, σε απόλυτες τιμές, παρατηρήθηκε στα ταξίδια με διάρκεια 4-7 διανυκτερεύσεις και 15 διανυκτερεύσεις και πάνω, κατά 23,3% και 4,8% αντίστοιχα.

Από τη σύγκριση των στοιχείων του 2014 με τα αντίστοιχα του έτους 2013, παρατηρείται αύξηση 15,7% στον αριθμό των προσωπικών ταξιδιών και 17,3% στα άτομα που ταξίδεψαν για προσωπικούς λόγους. Αντίστοιχα αύξηση 8,4% παρατηρείται στις διανυκτερεύσεις των προσωπικών ταξιδιών, και 11,3% στις αντίστοιχες δαπάνες. Η σημαντικότερη αύξηση των ταξιδιών, καθώς και των ατόμων που ταξίδεψαν για προσωπικούς λόγους, σε απόλυτες τιμές, παρατηρείται στις ηλικίες από 25 έως 44 ετών,

κατά 18,3% και 20,7% αντίστοιχα. Ομοίως, στις ηλικίες αυτές η αύξηση των διανυκτερεύσεων ανήλθε σε 10,8% και των δαπανών σε 14,0%.

	Διανυκτερεύσεις			Δαπάνες €		Μεταβολή (%)
	2103	2014	Μεταβολή (%)	2013	2014	
Σύνολο	58.781.458	63.977.192	8,8	1.711.078.182	1.834.964.490	7.2
Επαγγελματικά ταξίδια	3.218.029	3.729.818	15.9	200.216.867	152.920.079	24
Προσωπικά ταξίδια	55.563.429	60.247.347	8.4	1.510.861.215	1.682.044.411	11.3
Ανάπαυση, αναψυχή, διακοπές	39.079.274	43.611.096	11.6	1.129.404.857	1.217.711.848	7.8
Επίσκεψη σε συγγενείς ή φίλους	14.368.300	12.973.438	-9,7	299.415.287	347.484.987	16.1
Λοιπά ταξίδια (Υγείας, Θρησκευτικοί λόγοι κλπ)	2.114.855	3.662.842	73,2	82.041.071	116.847.576	42

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Έρευνα Ποιοτικών Χαρακτηριστικών Ημεδαπών Τουριστών (Έρευνα Διακοπών), 2014 <https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/STO15/>

Από τα στοιχεία της έρευνας, παρατηρείται ότι στα περισσότερα ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν, κατά το 2014, για προσωπικούς λόγους, χρησιμοποιήθηκαν για διαμονή μη ενοικιαζόμενα καταλύματα, δηλαδή 63,9% επί του συνόλου των ταξιδιών και 78,9% επί του συνόλου των διανυκτερεύσεων. Η μεταβολή, σε απόλυτες τιμές, του έτους 2014 ως προς το έτος 2013 ήταν 9,7% και 6,2% στα ταξίδια και στις διανυκτερεύσεις με διαμονή σε μη ενοικιαζόμενα καταλύματα αντίστοιχα. Τα ταξίδια με διαμονή σε ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα, παρουσίασαν επίσης αύξηση, σε απόλυτες τιμές, κατά 27,5% και 19,6% στις διανυκτερεύσεις.

Αριθμός προσωπικών ταξιδιών ημεδαπών τουριστών:2013-2014

	2013	2014	Μεταβολή(%)
Σύνολο	5.162.600	5.971.533	15,7
Αρρενες	2.473.939	2.817.543	13,9
Θήλεις	2.688.661	3.153.990	17,3
Ομάδες ηλικιών			
15-24	655.211	782.292	19,4
25-44	1.973.086	2.333.565	18,3
45-64	1.765.369	2.002.788	13,4
65 και ανω	768.934	852.888	10,9
Αριθμός διανυκτερεύσεων			
1 έως 3	1.425.074	1.693.818	18,9
4 έως 7	1.718.192	2.129.777	24
8 έως 14	978.410	1.003.930	2,6
15 και άνω	1.040.924	1.144.008	9,9
Μέσο μεταφοράς			
Αεροπορικός	449.664	653.653	45,5
Θαλασσίως	925.213	1.081.431	16,9
Οδικώς	3.711.921	75.532	12,1
Σιδηροδρομικώς	76.792	75.532	-1,5
Τρόπος κράτησης			

Άμεση κράτηση	4.855.730	5.609.530	15,5
Μέσω ταξιδιωτικού πρακτορείου κατηγορία καταλύματος	306.870	362.003	18
Ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα	1.969.204	1.351.584	27,5
Ενοικιαζόμενα δωμάτια	493.658	618.917	25,4
Άλλα συλλογικά και ειδικά καταλύματα	131.885	185.918	41
Μη ενοικιαζόμενα καταλύματα	3.476.853	3.815.114	9,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Έρευνα Ποιοτικών Χαρακτηριστικών Ημεδαπών Τουριστών (Έρευνα Διακοπών), 2014 <https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/STO15/>

3.9. Διεθνής ανταγωνισμός και η θέση της Ελλάδας

Η χώρα μας παραδοσιακά βρίσκεται στο κέντρο του παγκόσμιου τουριστικού ενδιαφέροντος, κυρίως λόγω του κλίματος και της ιδιαίτερων φυσικών χαρακτηριστικών, στοιχεία τα οποία την καθιέρωσαν ως έναν από τους πλέον δημοφιλείς προορισμούς θερινών διακοπών παγκοσμίως, ειδικά σε ότι αφορά τον τουρισμό τους καλοκαιρινούς μήνες.

Έτσι, το ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον στον τουριστικό τομέα για τη χώρα μας μπορεί να τοποθετηθεί ως επί το πλείστον στην περιοχή της Μεσογείου, ειδικά αυτή της ανατολικής Μεσογείου. Όπως είναι φυσικό, το τουριστικό ρεύμα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, τόσο σε σχέση με το τουριστικό προϊόν κάθε περιοχής, αλλά και σε σχέση με τις υποδομές και τη γενικότερη ανάπτυξη, όπως αυτή των οδικών αξόνων, των αεροδρομίων κλπ. Επιπλέον, εξαρτάται από διάφορους άλλους παράγοντες, όπως η κοινωνική σταθερότητα σε μια χώρα, το επίπεδο ασφάλειας και τις συγκεκριμένες γεωπολιτικές συνθήκες της περιοχής.

Συγκεκριμένα στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια έντονη και διαρκής κρίση ασφάλειας. Τόσο στην Αίγυπτο, όπου η κατάσταση δείχνει να εξομαλύνεται σχετικά τελευταία, αλλά και με αφορμή την πολιτική αστάθεια στην Τουρκία, ενισχύθηκε σημαντικά η ανάκαμψη των τουριστικών αφίξεων, ιδιαίτερα από τον Ιούλιο του 2016 και μετά.⁵⁶ Υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά τον τουριστικό τομέα της Τουρκίας. «Η Τουρκία ήταν παραδοσιακά ένας από τους κορυφαίους ταξιδιωτικούς προορισμούς για τους Ρώσους.

Η κατάρρευση του ρουβλίου είχε σημαντικές επιπτώσεις στην κίνηση των Ρώσων τουριστών προς την Τουρκία, η οποία μειώθηκε 24% στο πρώτο εξάμηνο του 2015 σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2014. Αντίστοιχα όμως, πρέπει να σημειωθεί ότι υπήρξε μεγάλη μείωση των Ρώσων τουριστών και προς τη χώρα μας. Το πρώτο εξάμηνο του 2015 η μείωση των Ρώσων τουριστών προς την Ελλάδα ξεπέρασε το 60%, χωρίς ωστόσο αυτό να ανατρέψει τη θετική εικόνα της χώρας, η οποία συνεχίζει να παρουσιάζει συνολική αύξηση τουριστών. Σχετικά με τη ρωσική αγορά, οι αφίξεις εφέτος

56

Ομιλία του προέδρου της ΠΟΞ κ.Γιαννη Ρέτσου, Θεσσαλονίκη, 18 Νοεμβρίου 2016, στα πλαίσια του Συμβουλίου Προέδρων Ξενοδοχειακών Ενώσεων <http://money-tourism.gr/i-proti-omilia-tou-gianni-retsou-os-proedrou-tou-sete/>

αναμένεται να κινηθούν στα επίπεδα των 700.000 έως 800.000. Τα προβλήματα στην έκδοση βίζας τον περασμένο Απρίλιο, παρότι αυτά ξεπεράστηκαν, οδήγησαν τουρ οπερέιτορ σε ακυρώσεις πτήσεων για όλη τη σεζόν και ως εκ τούτου, πλέον δεν υπάρχουν περιθώρια για να αλλάξει η εικόνα αυτή. Επίσης, σύμφωνα με εκτιμήσεις παραγόντων του τουρισμού⁵⁷ ο ελληνικός τουρισμός θα έχει μικρά οφέλη από τις απώλειες που υφίσταται εφέτος η Τουρκία, λόγω του ότι οι Ρώσοι που επιλέγουν Τουρκία δεν μπορούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις τιμές αντίστοιχης κατηγορίας ξενοδοχείων στην Ελλάδα.

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την πορεία του τουρισμού στη χώρα μας, με ιδιαίτερη έμφαση στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου είναι η πορεία και διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος. Μέχρι σήμερα οι επιπτώσεις είναι σημαντικές και οι τοπικές τουριστικές μονάδες προσπαθούν να ανακάμψουν με προσφορές και μειώσεις τιμών στις τουριστικές υπηρεσίες. Η ένταση όμως του φαινομένου καθώς και μη διαφανόμενη σύντομη λύση του, δεν επιτρέπουν αισιοδοξία για την επόμενη χρονιά.

Ως παράγοντας αστάθειας στη διεθνή αγορά μπορεί να χαρακτηριστεί και η απόφαση των Βρετανών να εγκαταλείψουν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σχετικά με τις επιπτώσεις του Brexit, ο ΣΕΤΕ εκτιμά ότι οι χαμηλές απώλειες της στερλίνας έναντι του ευρώ, είχαν ως αποτέλεσμα να μην επηρεαστούν οι κρατήσεις από τη βρετανική αγορά προς τη χώρα μας. Όμως, οι εξελίξεις στον τομέα των διεθνών συναλλαγματικών ισοτιμιών δεν είναι εύκολο να προβλεφθούν, όπως και η σχέση του Ηνωμένου Βασιλείου με την ΕΕ σε επίπεδο πρόσβασης στην Ευρωπαϊκή αγορά. Κατά συνέπεια, παρ' ότι προσωρινά δεν φαίνεται να έχει επηρεαστεί η τουριστική κίνηση από τη Μ. Βρετανία, αναμφίβολα αποτελεί έναν ακόμα απρόβλεπτο παράγοντα αστάθειας.

Στις χώρες της μεσογειακής Ευρώπης οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 6,1% το 2013 σε σχέση με το 2012, ενώ η αύξηση το 2012 σε σχέση με το 2011 ήταν μόνο 2%. Με εξαίρεση την Κύπρο, οι κύριες ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας πέτυχαν θετικούς ρυθμούς αύξησης των αφίξεων το 2013 σε σχέση με το 2012, χωρίς όμως να καταφέρουν να ξεπεράσουν το ποσοστό της Ελλάδας που ήταν 15,3%.

Τα θετικά αποτελέσματα σε επίπεδο αφίξεων αντικατοπτρίστηκαν και στις τουριστικές εισπράξεις. Τις καλύτερες επιδόσεις είχε και πάλι η Ελλάδα με αύξηση των τουριστικών εισπράξεων κατά 17% περίπου το 2013 σε σχέση με το 2012 (δεν περιλαμβάνονται εισπράξεις από κρουαζιέρες). Στις υπό εξέταση ανταγωνίστριες χώρες η αύξηση των εισπράξεων κυμάνθηκε από 3% (Ιταλία) μέχρι 11% (Τουρκία).

Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε τη θέση που είχε ο Ελληνικός τουρισμός στην Ευρώπη και παγκοσμίως κατά την περίοδο 2007-2013 ως ποσοστό, με βάση τις τουριστικές εισπράξεις. Στην Ευρωπαϊκή αγορά κατέχει ένα μερίδιο πάνω από 3% ενώ παγκοσμίως, παρ' ότι χάνει ένα 0,5% σε σχέση με το 2007-08, βρίσκεται στο 1,4% της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς.

Έτος	Μερίδιο στην Ευρώπη	Μερίδιο στον Κόσμο
2013	3,30%	1,4
2012	2,80%	1,2
2011	3,10%	1,4
2010	3,50%	1,4

⁵⁷ Πρόεδρος Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) κ.Ανδρέας Ανδρεάδης, 21-7-2016. ΤΟ ΒΗΜΑ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=872301>

2009	3,10%	1,7
2008	3,60%	1,8
2007	3,60%	1,8

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων από Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (Παγκόσμιο Τουριστικό Βαρόμετρο, Ιούνιος 2014)

Σε σχέση με τις ανταγωνιστικές χώρες, βλέπουμε ότι η Ελλάδα κατά το **2013**, η χώρα μας βρίσκεται στην 32^η θέση, με Ισπανία και Πορτογαλία στην 4^η και 20^η αντίστοιχως, ενώ η Τουρκία είναι στην 46^η.

Χώρα	Σειρά κατάταξης	Διεθνείς τουριστικές αφίξεις (000)	Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις (USD)	Μέση κατά κεφαλή δαπάνη (USD)	Πληθυσμός (εκ)	Κατά κεφαλή ΑΕΠ (USD)
Ισπανία	4	56.694,30	59.892,30	1.056	48,8	30.477,70
Πορτογαλία	20	7.412,20	11.338,60	1.530	11,2	23.362,60
Κύπρος	29	2.392,20	2.543,00	1.063	1,1	27.520,80
Ελλάδα	32	16.427,20	14.622,60	890	12	26.258,00
Κροατία	35	9.926,70	9.364,00	943	4,6	18.014,30
Τουρκία	46	34.038,00	23.020,00	676	74,3	14.392,50
Αίγυπτος	85	9.496,90	8.707,10	917	83,1	6.454,80

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ

Οι τουριστικές αφίξεις από 15,5 εκ τουρίστες το 2012, έφθασαν στα 23,5 εκ το 2015 και αναμένεται νέα άνοδος στα 25 εκ για το 2016. Αντίστοιχα οι εισροές από τα 10,4 δις € το 2012, αναμένεται να φτάσουν τα 15 δις € κατά το 2016.

Οι επιδόσεις του τουρισμού στη σαιζόν που πέρασε οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μεγάλη μείωση που έπληξε τις γειτονικές χώρες της Μεσογείου. Στην Τουρκία οι απώλειες τους προηγούμενους μήνες σε έσοδα ξεπερνούν το 40%, ενώ στην Τυνησία οι πτήσεις από ξένες αεροπορικές εταιρείες μειώθηκαν κατά τουλάχιστον 25%.

Παρά το ταραχώδες κλίμα στην ανατολική Μεσόγειο, η Ελλάδα δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την ευκαιρία για ανάλογη αύξηση σε τουριστικές αφίξεις και έσοδα, με την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Κύπρο και την Κροατία στον αντίποδα να βγαίνουν κερδισμένες. Έτσι, καθίσταται αμφίβολο πώς η χώρα μας θα μπορέσει να διαχειριστεί τον ισχυρό ανταγωνισμό και ποια θα είναι η επικείμενη επίπτωση στις τιμές των τουριστικών πακέτων για το επόμενο διάστημα. Χαρακτηριστικά, ανταγωνιστικές χώρες έχουν προχωρήσει σε σημαντικές κινήσεις για την τόνωση του τουριστικού ρεύματος. Η Αίγυπτος, έχοντας επενδύσει σε ένα ισχυρό πρόγραμμα προβολής στις ευρωπαϊκές αγορές με επίκεντρο την ασφάλεια του προορισμού. Στην ίδια κατεύθυνση, το Μαρόκο έχει ξεκινήσει τις επενδύσεις σε τουριστικές υποδομές, τονώνοντας παράλληλα τις εκστρατείες ενημέρωσης.⁵⁸

⁵⁸ Capital.gr "Τουρισμός: "Ξυπνά" ο ανταγωνισμός, μάχη για τις κρατήσεις του 2017", 18/9/2016, Βασιλική Κουρλιμπίνη <http://www.capital.gr/epixeiriseis/3154972/tourismos-xupna-o-antagonismos-maxi-gia-tis-kratiseis-tou-2017>

Αυτή όμως η πορεία δεν φαίνεται να ακολουθείται για τις επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου, οι οποίες θα πληγούν από την υπερφορολόγηση.

Η πρόσφατη μείωση του ΦΠΑ στα νησιά που πλήττονται από το μεταναστευτικό ρεύμα αναμφίβολα αποτελεί θετική εξέλιξη. Ταυτόχρονα, τα οικονομικά προβλήματα στη χώρα μας δεν έδειξαν να επηρεάζουν την τουριστική κίνηση, ιδιαίτερα από το εξωτερικό. Η κάμψη που παρατηρήθηκε λόγω της επιβολής των capital controls έπληξε κυρίως τον εσωτερικό τουρισμό. Η μεγάλη μάζα του εισαγόμενου τουρισμού, ιδιαίτερα όσοι ταξιδεύουν μέσω πρακτορείων, έχει κλείσει τα τουριστικά πακέτα πολύ καιρό πριν.

Όμως το αυξημένο κόστος του τουριστικού προϊόντος, το κόστος μεταφοράς, τα ακριβά εισιτήρια στους αρχαιολογικούς χώρους, αναμένεται να πλήξουν την ανταγωνιστικότητα του τουρισμού. Το ζήτημα αυτό της υπερφορολόγησης προκαλεί έντονους προβληματισμούς για την εξέλιξη των τουριστικών μεγεθών τα αμέσως επόμενα χρόνια. Χαρακτηριστικά, υποστηρίζεται πως *«ο ελληνικός τουρισμός μόνο παθητικά κερδίζει από όσα συμβαίνουν στην ευρύτερη περιοχή, καθώς το μεν κράτος δεν κατάφερε να ανταποκριθεί έγκαιρα σε ζητήματα όπως αυτό της έκδοσης βιομετρικής βίζας, οι δε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, λόγω της υπερφορολόγησης δεν έχουν περιθώρια μείωσης των τιμών τους»*.⁵⁹

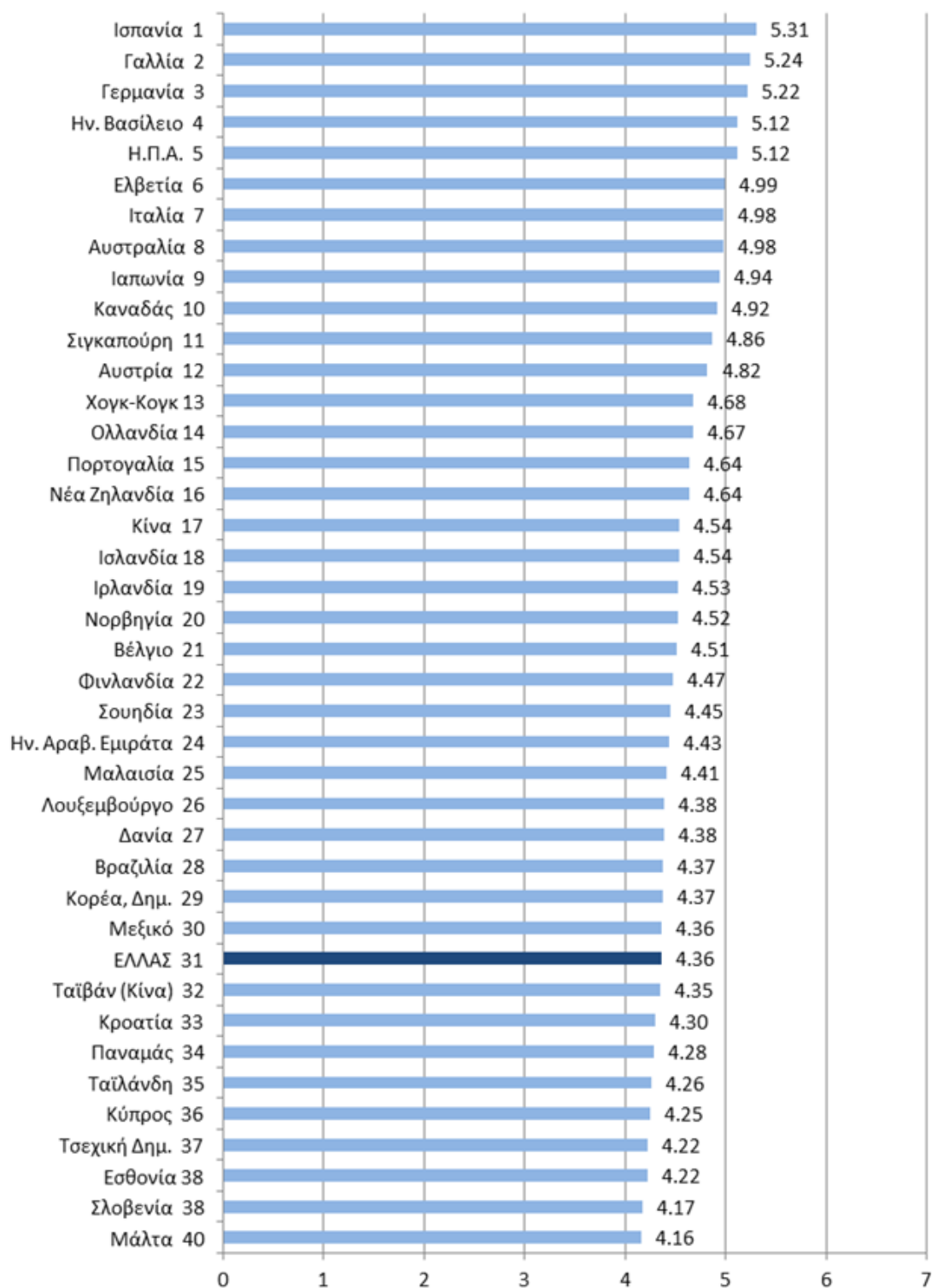
Τα τελευταία χρόνια ο ελληνικός τουρισμός έχει χάσει σε σχέση με το παρελθόν την σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον. Αυτό φαίνεται στην κατάταξη του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO) που αναφέρονται στις αφίξεις και στις εισπράξεις κάθε χώρας όσο και στην πιο πρόσφατη έκδοση της ετήσιας έκθεσης για την ανταγωνιστικότητα στον τομέα του τουρισμού και των ταξιδιών του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (World Economic Forum) βλ. διάγραμμα 1 σελ 63)

Κατά το 2015, την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Ισπανία, ως προς τον γενικό δείκτη ανταγωνιστικότητας τουρισμού και ταξιδιών, ενώ ακολουθούν Γαλλία και τη Γερμανία. Η Ελλάδα, σύμφωνα με την παραπάνω έκθεση, βρίσκεται στην 31^η σε σύνολο 141, χωρών, σχετικά σταθερή καθώς το 2013 ήταν στην 32^η.

---

⁵⁹ ΣΕΤΕ, 21/07/2016, Γιάννης Ρέτσος - Πρόεδρος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων (ΠΟΞ) και αντιπρόεδρος του ΣΕΤΕ <http://sete.gr/>

Κατάταξη χωρών ως προς την ανταγωνιστικότητα στον τουρισμό (WEF, TCR 2015)

Πηγή : World Economic Forum, The Travel & Tourism Competitiveness Report, 2015
<http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2015/>

Διεθνής κατανομή του τουριστικού ρεύματος

Ο τουρισμός σε γενική εικόνα σημείωσε άνοδο κατά τα τελευταία δύο χρόνια. Με εξαίρεση τις χώρες της Αφρική που παρουσιάστηκε μείωση κατά 3% το 2015, οι υπόλοιπες περιοχές παρουσίασαν αξιοσημείωτη άνοδο. Κερδισμένες κατά το 2015 ήταν οι παραδοσιακά ισχυρές οικονομίες, οι οποίες κατέγραψαν αύξηση διεθνών αφίξεων 5% έναντι ανόδου 4% των αναδυόμενων τουριστικών προορισμών. Ευρώπη, Βόρεια και Νότια Αμερική, Ασία και Ειρηνικός είδαν τις διεθνείς τους αφίξεις να αυξάνουν με ρυθμό της τάξης του 5%, ενώ την ίδια στιγμή η Μέση Ανατολή στο σύνολό της σημείωσε άνοδο 3%.

Μείωση κατά το 2015 παρουσίασε η Αφρική. Ο ΠΟΤ εκτιμά ότι η περιοχή κατέγραψε **μείωση διεθνών αφίξεων** της τάξης του 3%. Γεγονός που αποδίδεται στα προβλήματα των μεσογειακών προορισμών της Βόρειας Αφρικής, οι οποίοι προσελκύουν το 1/3 των τουριστών που φθάνουν στην Αφρική.

Από την άποψη των κινητήριων δυνάμεων για τον τουρισμό, αυτές ήταν η Κίνα, οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Κίνα αποτελεί μια από τις κύριες ατμομηχανές του διεθνούς τουρισμού και οδηγεί την κούρσα του εξερχόμενου τουρισμού του πλανήτη, καταγράφοντας **διψήφια ποσοστά αύξησης**, σταθερά από το 2004. Από τη μαζική έξοδο των Κινέζων άμεσα ωφελημένοι είναι οι κύριοι προορισμοί του Ειρηνικού (Ιαπωνία, Ταϊλάνδη), ενώ σημαντικά μερίδια πελατείας αποσπούν οι ΗΠΑ και κύριοι ευρωπαϊκοί προορισμοί.

Την τριάδα των κύριων δεξαμενών άντλησης πελατείας του παγκόσμιου τουρισμού συμπληρώνουν οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο με ποσοστά αύξησης 9% και 6% αντίστοιχα. Επιδόσεις, σύμφωνα με τον ΠΟΤ, που συνδέονται με τα **ισχυρά τους νομίσματα** και τις ευνοϊκές συναλλαγματικές ισοτιμίες που εξασφάλιζαν στους πολίτες τους που ταξιδεύουν σε όλο τον κόσμο.

Φάση υποχώρησης, αντίθετα, διανύουν οι χώρες των άλλοτε δυναμικά αναδυόμενων αγορών (BRICS). Υποχώρηση η οποία οφείλεται στη σημαντική μείωση που κατέγραψε ο τουρισμός της Ρωσίας και της Βραζιλίας, απώρροια των πιέσεων που δέχθηκαν οι οικονομίες των δύο χωρών αλλά και της υποτίμησης των νομισμάτων τους (ρούβλι και ρεάλ).

ΕΥΡΩΠΗ: Η Ευρωπαϊκή ήπειρος παρουσίασε άνοδο 5% που κατέγραψε ο τουριστικός της κλάδος. Σημαντικό ρόλο στην επίδοση της Ευρώπης έπαιξε η υποχώρηση του ευρώ έναντι άλλων ισχυρών νομισμάτων όπως το δολάριο και η στερλίνα. Το αποτέλεσμα ήταν κατά 2015 η Ευρώπη να προσελκύσει 609 εκατ. τουρίστες, 29 εκατ. περισσότερους από το 2014. Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη είδαν τον τουρισμό τους να μεγεθύνεται κατά 6%, μετά τη μείωση που είχαν σημειώσει το 2014.

ΑΣΙΑ-ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ: Η περιοχή έφθασε σε νέο ρεκόρ με 13 εκατ. περισσότερους τουρίστες, οι οποίοι έφθασαν συνολικά τους 277 εκατ. ταξιδιώτες. Την κούρσα οδήγησαν στην περιοχή η Ωκεανία (+7%) και οι προορισμοί της Νοτιοανατολικής Ασίας (+5%), με τις περιοχές της Νότιας και Βορειοανατολικής Ασίας να καταγράφουν άνοδο 4%.

ΒΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ: Η περιοχή υποδέχθηκε 9 εκατ. περισσότερους τουρίστες σε σύγκριση με το 2014, σημειώνοντας άνοδο 5%. Η ισχυροποίηση του δολαρίου, ωστόσο, πυροδότησε ένα κύμα εξερχόμενου τουρισμού από τις ΗΠΑ από το οποίο επωφελήθηκαν

κυρίως η Καραϊβική και οι προορισμοί της Κεντρικής Αμερικής που κατέγραψαν άνοδο 7%. Τόσο η Βόρεια όσο και η Νότια Αμερική εμφάνισαν αύξηση 4%, κινούμενες στον μέσο όρο αύξησης του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ: Η περιοχή κατέγραψε άνοδο διεθνών αφίξεων της τάξης του 3% καθώς υποδέχθηκε 54 εκατ. ξένους επισκέπτες. Με αυτό τον τρόπο έδειξε να κατοχυρώνει την ανοδική πορεία που ξεκίνησε από το 2014.

ΑΦΡΙΚΗ: Μείωση της τάξης του 3% κατέγραψαν οι διεθνείς αφίξεις στην Αφρική, οι οποίες **υποχώρησαν στα 53 εκατ. επισκέπτες**. Η πτώση των προορισμών της Βόρειας Αφρικής (-8%) συμπάρεσυρε το σύνολο των μεγεθών της Αφρικής, με τους προορισμούς της υποσαχάριας ζώνης να καταγράφουν μείωση της τάξης του 1% στο α' εξάμηνο ενώ επέστρεψαν σε θετικούς ρυθμούς στο δεύτερο μισό της χρονιάς που έφυγε. Τα μεγέθη αυτά, ωστόσο, είναι περιορισμένης αξιοπιστίας καθώς βασίζονται σε ελλιπή στοιχεία, όπως επισημαίνει ο ΠΟΤ.

Μέσα σε αυτό το διεθνές περιβάλλον, ο Ελληνικός τουρισμός καλείται να κατοχυρώσει αλλά και να βελτιώσει της θέσης της χώρας μας στη διεθνή τουριστική αγορά. Πολλές αναδυόμενες τουριστικές αγορές, με μεγάλες επενδύσεις στον τουριστικό τομέα και προσφέροντας ειδικευμένα προϊόντα, μπορούν να διεκδικήσουν σημαντικό τουριστικό μερίδιο. Η αναβάθμιση του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος, και η διαφοροποίησή του είναι απολύτως απαραίτητα στοιχεία για τη διατήρηση της θέσης μας στον τουριστικό χάρτη όπως είναι τα τελευταία χρόνια. Ταυτόχρονα, το τουριστικό μαρκετινγκ είναι το σημαντικότερο όχημα για την προβολή του τουριστικού μας προϊόντος, όπου απαιτείται μια μεσο-μακροπρόθεσμη πολιτική προώθησης σε συγκεκριμένες αγορές, με εξειδικευμένους στόχους.

Τέλος, η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας σαφώς επηρεάζει και τις επιδόσεις της στον τουριστικό τομέα, καθώς υπάρχει όλο και λιγότερα διαθέσιμα κεφάλαια για τουριστικές επενδύσεις από το εσωτερικό, αλλά και μικρότερη διαθέσιμο εισόδημα για τον εσωτερικό τουρισμό. Η οικονομική σταθερότητα, οι ξένες και εγχώριες επενδύσεις, η βελτίωση των τουριστικών υποδομών και αναμφίβολα το κόστος του τουριστικού προϊόντος, είναι παράγοντες που θα επηρεάσουν καθοριστικά την πορεία του τουρισμού σε σχέση με αυτή των ανταγωνιστικών προορισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

4.1. Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομία διαχρονικά

Ο τουρισμός κατατάσσεται σήμερα μεταξύ των πλέον σημαντικών βιομηχανιών με ταχείς ρυθμούς αύξησης του κύκλου εργασιών του και με ουσιαστική συμβολή στην άνοδο του εθνικού εισοδήματος, στην αύξηση της απασχόλησης και στην περιφερειακή ανάπτυξη. Ειδικά σε χώρες με έντονη τουριστική κίνηση από το εξωτερικό, όπως είναι η Ελλάδα, ο τουρισμός παίζει σημαντικό ρόλο στην εισροή συναλλάγματος και στη μείωση του ελλείμματος του Ισοζυγίου Πληρωμών.

Παραδοσιακά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της χώρας μας είναι ελλειμματικό. Αντίθετα, το ισοζύγιο των άδηλων συναλλαγών είναι πάντα πλεονασματικό και καλύπτει ένα μέρος του ελλείμματος⁶⁰. Τα **έσοδα από τον τουρισμό**, κατέχουν το πρώτο μερίδιο στο σύνολο των συναλλαγματικών εσόδων της χώρας και ακολουθούν τα έσοδα από εξαγωγές βιομηχανικών και βιοτεχνικών προϊόντων. Μεταξύ των διαφόρων πηγών συναλλάγματος, τα έσοδα από τον τουρισμό είχαν την πιο γρήγορη άνοδο την περίοδο 1990-2000, (πίνακας 8). Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι από το 1997 η Τράπεζα της Ελλάδος υιοθέτησε νέα μέθοδο υπολογισμού του τουριστικού συναλλάγματος που εισέρχεται στη χώρα και τα νέα στοιχεία, που σε σύγκριση με τα παλαιά είναι σαφώς μεγαλύτερα, εκτιμάται ότι βρίσκονται πιο κοντά στην πραγματικότητα⁶¹.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης –της μεγαλύτερης διεθνώς τουριστικής δύναμης– ο τουρισμός συμβάλλει με 11,78% στο ΑΕΠ και η τουριστική οικονομία συμβάλλει με 12,62% στην συνολική απασχόληση. Στην Ελλάδα, τα αντίστοιχα ποσοστά εμφανίζονται να είναι αρκετά πάνω από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (των 15 χωρών). Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1 η χώρα μας βρίσκεται στην 3^η υψηλότερη θέση της κατάταξης με 15% **συμμετοχή στο ΑΕΠ** και στην 2^η θέση με 17,38 % **συμβολή στην απασχόληση**⁶²

⁶⁰ Άδηλοι πόροι είναι οι εισπράξεις από την εξαγωγή υπηρεσιών (λχ τουρισμός, ναυτιλία), που καταγράφονται στο ισοζύγιο πληρωμών ως το ενεργητικό (χρεωστικό) σκέλος του ισοζυγίου αδηλων εισπράξεων και αδηλων πληρωμών. Αυτό, μαζί με το εμπορικό ισοζύγιο συναποτελούν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Λέγονται άδηλοι γιατί δεν προκύπτουν ως αντίτιμο εξαγωγών αγαθών που έχουν φυσική υπόσταση.

⁶¹ Πριν την υιοθέτηση του νέου τρόπου υπολογισμού του τουριστικού συναλλάγματος που εισέρχεται στη χώρα είχε υποστηριχθεί από πολλές πλευρές, ότι τα καταγραφόμενα μεγέθη ήταν κατά πολύ μικρότερα αυτών που πραγματοποιούνται. Το γεγονός αυτό οφειλόταν στα προβλήματα στατιστικής καταγραφής και αφορούσε σε ιδιομορφίες της τουριστικής δραστηριότητας. Πράγματι, ένα μέρος των συναλλαγματικών εισπράξεων ενώ προερχόταν από τον τουρισμό, φαίνεται ότι καταχωρούταν σε άλλα κονδύλια των αδηλων εισπράξεων και κατά κύριο λόγο στις αναλήψεις από καταθέσεις σε δραχμές μετατρέψιμες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με έρευνα Άτυπης Ομάδας Εργασίας του ΕΟΤ, να υποεκτιμάται το συνάλλαγμα που εισέρχεται στη χώρα από τον τουρισμό. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, η σχέση μεταξύ του συναλλάγματος που πράγματι εισερχόταν και αυτού που στατιστικά καταγραφόταν ήταν 1,67. Με άλλα λόγια, το συνάλλαγμα που πράγματι εισερχόταν στη χώρα μας από τον τουρισμό ήταν 67% μεγαλύτερο σε σύγκριση με το καταγραφόμενο.

⁶² Στοιχεία του World Travel & Tourism Council (WTTC), όπως παρατίθενται στην μελέτη του ΣΕΤΕ *Τουρισμός και Απασχόληση* (2003), Αθήνα, σελ. 8. Σκόπιμο κρίνεται να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τον Πατσουράτη (2002, σελ. 8), η υποεκτίμηση του συναλλάγματος που εισέρχεται στην Ελλάδα οδηγεί και σε υποεκτίμηση της συμβολής του τουριστικού τομέα στο ακαθάριστο προϊόν της χώρας και ότι πρόσφατες εκτιμήσεις που στηρίζονται σε διαφορετικές μεθοδολογίες εκτιμούν τη συμβολή του τουριστικού τομέα στο 18% του ΑΕΠ.

Πίνακας 4.1

Συμμετοχή της τουριστικής οικονομίας (άμεση και έμμεση) σε συνολικά οικονομικά μεγέθη, 2002

Ε.Ε των 15 χωρών	Ο Τουρισμός ως ποσοστό του ΑΕΠ	Η τουριστική απασχόληση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης
Ισπανία	18,38	20,11
Πορτογαλία	15,40	16,96
ΕΛΛΑΔΑ	15,00	17,38
Αυστρία	14,85	16,77
Λουξεμβούργο	12,42	14,54
Γαλλία	12,30	13,94
Φιλανδία	11,49	12,01
Ιταλία	11,36	12,20
Ηνωμένο Βασίλειο	10,87	10,22
Βέλγιο	10,25	11,03
Γερμανία	9,88	10,78
Ολλανδία	9,81	9,65
Δανία	8,74	8,81
Ιρλανδία	8,53	7,68
Σουηδία	7,52	7,22

Πηγή: WTTC (2003)

Ιδιαίτερη αξία έχουν και τα συμπεράσματα της μελέτης του ΙΤΕΠ για το μέγεθος και τη δυναμική του τουριστικού τομέα⁶³. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, η πρώτη σημαντική διαπίστωση που αναδύεται από την μελέτη των στοιχείων είναι η ισχυρή δυναμική που χαρακτηρίζει τον τουρισμό. Το 1960 η συμμετοχή του στην διαμόρφωση του μεγέθους του ΑΕΠ ήταν μόλις 2,9% έναντι 18,4% που έφθασε το 1997. Η αύξηση αυτή κατά 6,3 φορές του μεριδίου του τουριστικού ΑΕΠ στο συνολικό ΑΕΠ, συγκρίνεται με αύξηση μόνο κατά 1,8 φορές του μεριδίου της μεταποίησης και κατά 1,5 φορές του μεριδίου του εμπορίου.

Η δεύτερη σημαντική διαπίστωση είναι η διάρκεια που χαρακτηρίζει την διαπιστωθείσα δυναμική του κλάδου. Σε αντίθεση με τους κλάδους υλικής παραγωγής, ο τουρισμός διατήρησε καθ' όλη την περίοδο 1960-1997 τον δυναμισμό του, και μάλιστα με ρυθμό αυξανόμενο, αν η αξιολόγηση γίνει με κριτήριο την συμβολή στην μεταβολή του ΑΕΠ. Κατά την εικοσαετή περίοδο 1960-1980 ο τουρισμός συνέβαλε κατά 14,8% στην διαμόρφωση της μεταβολής του ΑΕΠ, έναντι 20,7% της μεταποίησης, 31,4% του συνόλου της δευτερογενούς παραγωγής και 25,4% του αγροτικού τομέα. Υπενθυμίζεται ότι κλάδοι υλικής παραγωγής εκκινούν το 1960 με σχετικώς υψηλά μερίδια στο ΑΕΠ. Κατά την επόμενη περίοδο 1980-1997 η μεν συμβολή του αγροτικού τομέα γίνεται αρνητική, του δε δευτερογενούς μειώνεται σε 20,4% (έναντι 31,4% της προηγούμενης εικοσαετίας).

Η συνεισφορά του τουρισμού αυξάνεται από 14,8% σε 53,2%, ενώ της μεταποίησης η συνεισφορά περιορίζεται στο πενιχρό 4,6%. Το 1/2 της συνολικά δημιουργηθείσας προστιθέμενης αξίας κατά την δύσκολη περίοδο 1980-1997 προήλθε από τον τουρισμό.

⁶³ Παυλόπουλος Π. (1999), *Το Μέγεθος και η Δυναμική του Τουριστικού Τομέα*, ο.π., σελ. 46.

Σχετικά με τη συμβολή του τουρισμού (με την ευρεία έννοια) στα μεγέθη και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, ενδεικτικά είναι και τα συμπεράσματα μελέτης του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, σύμφωνα με την οποία⁶⁴:

- Στην περίοδο 1980-1997 η αύξηση της απασχόλησης στην τουριστική οικονομία ήταν 87%, έναντι μόνον 9,2% της συνολικής απασχόλησης·
- η δε συνεισφορά του τουρισμού στην αύξηση του ΑΕΠ ήταν 53%.

Οι εντυπωσιακές αυτές διαφορές δεν αποτελούν έκπληξη, αν αναλογισθεί κανείς ότι:

- Η τουριστική οικονομία, δηλαδή το σύνολο της προστιθέμενης αξίας που προσδιορίζεται άμεσα και έμμεσα από την τουριστική ζήτηση, κυμαίνεται σήμερα στο 18% -20% του ΑΕΠ (σε σύγκριση με 3% που ήταν το 1960).
- Στην Ελλάδα το τουριστικό συνάλλαγμα είναι 2,5 φορές μεγαλύτερο από το συνάλλαγμα από τις βιομηχανικές εξαγωγές και 1,8 φορές μεγαλύτερο από τη συνολική αξία των εξαγωγών.
- Η συμβολή της τουριστικής οικονομίας στην οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων 20 ετών ήταν 12 περίπου φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της βιομηχανίας.
- Ο Τουρισμός έχει προκαλέσει το σύνολο σχεδόν της βελτίωσης της κατανομής του περιφερειακού εισοδήματος τα τελευταία 20-30 χρόνια.

Πίνακας 4.2

Η συμβολή του τουρισμού για την ελληνική οικονομία

	Ελλάδα	Ευρωπαϊκή Ένωση
• Συμβολή στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (2003)	15%	11,78%
• Συμβολή στην απασχόληση (2003)	17,38%	12,62%
• Συμβολή στις επενδύσεις (1999)	22,3%	15,8%
• Συμβολή στην εισροή συναλλάγματος (2000) εκατ. δολ.	9.221	
• Μεριδίο στον Ευρωπαϊκό τουρισμό (1998)		
– Αφίξεις	3,0%	
– Έσοδα	1,7%	
• Μέση ετήσια μεταβολή (1989-1998)		
– Αφίξεις	3,6%	
– Έσοδα	7,9%	
• Μεριδίο στο σύνολο των δωματίων της Ε.Ε. (1998)	6,4%	
• Μεριδίο στο σύνολο των κλινών της Ε.Ε. (1998)	6,2%	
• Έσοδα ανά άφιξη (1997) σε δολ. ΗΠΑ	374	665
• Έσοδα ανά άφιξη (2000) σε δολ. ΗΠΑ	704	-

⁶⁴ Παυλόπουλος Π. (2001), *Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής*, ΙΤΕΠ, σελ 57-58.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 4.2:

- Οι επενδύσεις που αναλαμβάνονται στον τουρισμό ανέρχονται στο 22,3% του συνόλου των επενδύσεων που αναλαμβάνονται στη χώρα μας. Το αντίστοιχο μερίδιο για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 15,8% (1999).
- Το ισοζύγιο του τουρισμού για τη χώρα μας είναι θετικό και τα συνολικά συναλλαγματικά έσοδα από αυτή την πηγή ανήλθαν το 2000 σε 9.221 εκατομμύρια δολ. ΗΠΑ.
- Η χώρα μας δέχθηκε το 1998 το 3% του συνόλου των τουριστών της Ευρώπης και βρέθηκε στη 12^η θέση μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών. Σύμφωνα με πιο πρόσφατα στοιχεία, η Ελλάδα κατέχει σήμερα την 15η θέση στην παγκόσμια κατάταξη των τουριστικών αφίξεων, καθώς δέχθηκε περίπου 13 εκατ. επισκέπτες το 2004.
- Το μερίδιο της χώρας μας στα συνολικά ευρωπαϊκά τουριστικά έσοδα ανέρχεται σε 1,7% και κατέχει την δέκατη τέταρτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών (1998).
- Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης, την περίοδο 1989-1998 ήταν για τα έσοδα 7,9% και για τις αφίξεις 3,6%.
- Τα έσοδα ανά άφιξη ανήλθαν για την Ελλάδα το 1997 σε 374 δολ. ΗΠΑ έναντι 665 δολ. ΗΠΑ στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ειδικότερα, όσον αφορά τις **επιδράσεις του τουρισμού στην απασχόληση**, θα επιμείνουμε στο γεγονός ότι μία αναπτυσσόμενη τουριστική βιομηχανία δημιουργεί, με άμεσο και έμμεσο τρόπο, νέες θέσεις εργασίας στην οικονομία. Έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) έδειξε ότι ο τουρισμός δημιουργεί θέσεις εργασίας για το τμήμα του εργατικού δυναμικού που αποτελεί το «σκληρό πυρήνα» της ανεργίας (νεαρά άτομα, γυναίκες, ανειδίκευτα άτομα, κλπ.) και ότι οι άνεργοι που απορροφούνται από τον τουρισμό προέρχονται κατά 70% από μη τουριστικά επαγγέλματα, γεγονός που δείχνει τη σημασία του τουρισμού ως τομέα απορρόφησης ανέργων. Πιο συγκεκριμένα, ο τουρισμός⁶⁵:

- Αυξάνει άμεσα την απασχόληση στις επιχειρήσεις που προσφέρουν καταναλωτικές υπηρεσίες τουρισμού, όπως είναι οι αεροπορικές εταιρείες, τα ξενοδοχεία, οι επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, κλπ.
- Αυξάνει έμμεσα την απασχόληση στους κλάδους που στηρίζουν ή προμηθεύουν τους παραπάνω κλάδους, όπως είναι η γεωργία, μεταποίηση, επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, χρηματοδοτικές επιχειρήσεις, κ.ά.
- Αυξάνει επίσης έμμεσα την απασχόληση στο δημόσιο τομέα στους τομείς που προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες.

Σύμφωνα με μελέτη του ΣΕΤΕ, η αύξηση της απασχόλησης στην τουριστική οικονομία την τελευταία 20ετία ήταν για την Ελλάδα 87%, έναντι 9,2% της συνολικής απασχόλησης και μείωσης 15% στην μεταποίηση. Τα κύρια σημεία της μελέτης που κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε, συνοψίζονται στα εξής⁶⁶:

- Η συνολική απασχόληση στον τουρισμό κατά το έτος 2000, ήταν περίπου 808.000 άτομα, (18% του συνολικού εργατικού δυναμικού ή με άλλα λόγια, ένας στους πέντε

⁶⁵ Πατσουράτης Β.Α. (2002), *Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα*, οπ.π., σελ. 9.

⁶⁶ *Τουρισμός και Απασχόληση* (2003), Αθήνα: ΣΕΤΕ, σελ. 4.
<http://sete.gr/files/Media/Ebook/Tourismos%20kai%20Apasxolisi.pdf>

εργαζόμενους της χώρας μας απασχολείται, άμεσα ή έμμεσα, στον τουρισμό). Αναλυτικά: 171.000 εργαζόμενοι στα καταλύματα, 19.000 στα πρακτορεία, 29.000 στις μεταφορές και 35.000 εργαζόμενοι στα συναφή με τον τουρισμό επαγγέλματα. Επίσης, η μερική απασχόληση στον τουρισμό υπολογίσθηκε σε 89.000 άτομα και η έμμεση απασχόληση σε 464.000 άτομα.

- Η απασχόληση που προκαλείται από τον τουρισμό πορεύεται κατ' αναλογία με την εξέλιξη των δυναμικοτήτων της κλασικού τύπου ξενοδοχίας και τη σχέση αυτής με τα μεγέθη των βοηθητικών καταλυμάτων. Για κάθε 100 ξενοδοχειακές κλίνες, δημιουργούνται 16 θέσεις απασχόλησης, ενώ για κάθε 100 κλίνες σε βοηθητικά καταλύματα, προκύπτουν.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το γεγονός ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του WTTC⁶⁷, αργά αλλά σταθερά, η σχέση του μεγέθους απασχόλησης στην τουριστική οικονομία προς την άμεση απασχόληση στον Τουρισμό, διευρύνεται από 2.64 το 1997 σε περίπου 3.0 το 2010. Αυτό σημαίνει ότι για κάθε θέση άμεσης απασχόλησης στον τουρισμό δημιουργούνται επιπλέον, τουλάχιστον 2,6 έως 3 θέσεις απασχόλησης στην οικονομία γενικά.

Εξετάζοντας την πολύπλευρη συμβολή του τουριστικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, θα πρέπει να επισημανθεί η σπουδαία συμβολή του στην **περιφερειακή ανάπτυξη**⁶⁸. Πράγματι, στην περίπτωση της Ελλάδας με την ιδιαίτερη γεωμορφολογία, η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων που διαθέτει ο επαρχιακός χώρος έχει αποτελέσει την βάση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ενός μεγάλου αριθμού περιφερειακών, κυρίως νησιωτικών και παραθαλασσίων, περιοχών. Μεταξύ των ευεργετικών επιπτώσεων του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη, σημαντική είναι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η συμβολή του στην απασχόληση.

Ο τουρισμός συμβάλλει στην συγκράτηση του πληθυσμού στην περιφέρεια με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας τόσο στις τουριστικές μονάδες, όσο και στις λοιπές παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες που δρουν συμπληρωματικά στο τουριστικό κύκλωμα. Η δημογραφική εξέλιξη των περιφερειών του ελλαδικού χώρου αποδεικνύει έμπρακτα ότι στις ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές, όχι μόνο συγκρατείται ο πληθυσμός τους αλλά δέχονται και ένα ολοένα αυξανόμενο αριθμό εποχιακών εργατών από την υπόλοιπη χώρα.

Ιδιαίτερη αξία έχει και η αναφορά στις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του τουρισμού και η συμβολή τους στη αύξηση των εισοδημάτων. Αν χαρακτηρίσουμε σαν αρχική τουριστική δαπάνη το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιεί ο τουρίστας για την αγορά τουριστικών υπηρεσιών στον τόπο των διακοπών του, έχει παρατηρηθεί ότι τα χρήματα της δαπάνης αυτής περνούν στη συνέχεια από πολλά χέρια δημιουργώντας ταυτόχρονα εισόδημα.

Ως αποτέλεσμα ο αγρότης βρίσκει μια διευρυμένη αγορά για τα προϊόντα του με τα οποία εφοδιάζει ξενοδοχεία και εστιατόρια, ο βιοτέχνης βρίσκει μια ποσοτικά διευρυμένη

---

⁶⁷ WTTC (2003), *The 2003 Travel & Tourism Economic Research - Satellite Account Tables-Countries: Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Spain, Sweden, United Kingdom*, όπως παρατίθεται στην μελέτη του ΣΕΤΕ *Τουρισμός και Απασχόληση* (2003), σελ. 8. <http://sete.gr/files/Media/Ebook/Tourismos%20kai%20Apasxolisi.pdf>

⁶⁸ Βλ. αναλυτικότερα *Η Θέση του Τουρισμού και η Συμβολή του στην Ελληνική Οικονομία* (1992), Αθήνα: ΣΕΤΕ, σελ. 44.

αγορά για την διοχέτευση των προϊόντων του, ενώ παράλληλα βρίσκει πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης η οικοτεχνία που στηρίζει συμπληρωματικά το εισόδημα αρκετών αγροτικών οικογενειών. Επίσης, αναπτύσσεται ένα τοπικό δίκτυο μεταφορών για τη διακίνηση τουριστών και αγαθών τουριστικής κατανάλωσης, ενώ και η οικοδομική δραστηριότητα έχει άμεσες και θετικές επιπτώσεις σε μια σειρά από επαγγέλματα. Εν κατακλείδι, το αυξημένο διαθέσιμο εισόδημα όλων των κοινωνικών τάξεων που προαναφέρθηκαν διευρύνει την κατανάλωση δημιουργώντας νέες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, ενώ παράλληλα η τουριστική ανάπτυξη γίνεται αιτία αυξημένης ροής μεταβιβάσιμων πληρωμών από την πλευρά του κράτους προς την εκάστοτε περιοχή.

4.2 Η επίδραση του τουρισμού στην οικονομία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

4.2.1 Βασικά οικονομικά μεγέθη της Ελληνικής οικονομίας 2008 - 2014

Η εκδήλωση και κλιμάκωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης είχε σημαντικότερες επιπτώσεις σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι σχετικά υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης σε πολλά κράτη της Ευρώπης πριν το 2008, έδωσαν τη θέση τους σε εκτεταμένη ύφεση, αύξηση της ανεργίας, μείωση της παραγωγής, υποβάθμιση του μέσου επιπέδου διαβίωσης. Από την κατάσταση αυτή, ο παγκόσμιος τουρισμός αν και με κάποια καθυστέρηση, δεν έχει μείνει ανεπηρέαστος.

Αντιθέτως, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο διεθνής τουρισμός άρχισε να μειώνεται στο τέλος του 2008 και έγινε έτσι ένας από τους τελευταίους τομείς που δέχθηκαν τις επιπτώσεις της παγκόσμιας ύφεσης. Η τάση αυτή αποτυπώθηκε στις κατεχοχόν τουριστικές περιφέρειες τόσο της χώρας όσο και των υπολοίπων χωρών, με μείωση των τουριστικών αφίξεων και διανυκτερεύσεων, αλλά και μείωση των χρημάτων που καταναλώνοντας στις τουριστικές περιοχές από τους επισκέπτες τους. Ομως η επίδραση της κρίσης στην τουριστική βιομηχανία δεν ήταν ίδια, ή δεν ήταν σε ίδιο βαθμό και ένταση για όλες τις περιοχές.

Η ελληνική οικονομία, έχοντας σημειώσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης έως το έτος 2008, έδειξε σημεία ύφεσης το 2009, ως αποτέλεσμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, ενώ από το έτος 2010 και μετά η ύφεση εντάθηκε σημαντικά λόγω δημοσιονομικών ανισορροπιών. Η ανάγκη εξυγίανσης οδήγησε τη χώρα στην ένταξή της σε τριμερή μηχανισμό οικονομικής στήριξης, αποτελούμενο από την ΕΕ, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ.

Η αυστηρή εισοδηματική πολιτική και ο δραστικός περιορισμός των δημοσίων δαπανών που ασκήθηκαν κατά τα τελευταία 5 έτη επηρέασαν, όπως ήταν αναμενόμενο, αρνητικά την εξέλιξη του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα το μέγεθός του να σημειώσει μείωση κατά 5,4% το 2010, κατά 8,9% το 2011, κατά 6,6% το 2012 και κατά 3,9% το 2013 (σταθερές τιμές έτους 2010). Κατά το 2014 η ελληνική οικονομία επέστρεψε σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 0,8%.

Το δημόσιο έλλειμμα μειώθηκε από 15,3% το 2009 σε 11,1% το 2010, σε 10,2% το 2011 και σε 8,7% το 2012, αυξήθηκε σε 12,3% το 2013 αλλά μειώθηκε ξανά σημαντικά το 2014, φθάνοντας στο 3,5% του ΑΕΠ, ενώ κατά τα έτη 2013 και 2014 επετεύχθη πρωτογενές πλεόνασμα.

Με την επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων, που αποβλέπουν στη δημιουργία ενός ελκυστικότερου επενδυτικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος, όπως η απελευθέρωση

συγκεκριμένων αγορών, η ταχύτερη αδειοδοτική διαδικασία, ο αναπτυξιακός νόμος, η ευελιξία στην αγορά εργασίας κλπ., καθώς επίσης με τη μείωση των τιμών των παραγωγικών συντελεστών λόγω της κρίσης, αναμένεται ουσιαστική βελτίωση των τάσεων εξέλιξης των οικονομικών μεγεθών. Ήδη από το 2014 η ελληνική οικονομία επέστρεψε σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, της τάξης του 0,8%.

Πίνακας 4.3 Βασικοί Οικονομικοί Δείκτες

	2010	2011	2012	2013	2014
Εξέλιξη ΑΕΠ (σταθερές τιμές 2010)	-5,4%	-8,9%	-6,6%	-3,9%	0,8%
Πληθωρισμός: Μέσος Ετήσιος	4,7%	3,3%	1,5%	-0,9%	-1,3%
Παραγωγικότητα εργασίας (EU-28=100)**	93	89,9	91,8	92,8	n.a.
Ποσοστό ανεργίας	12,7%	17,9%	24,4%	27,5%	26,5%
Δημόσιες επενδύσεις (% ΑΕΠ)**	3,2%	2,5%	2,5%	2,7%	3,8%
Εξαγωγές (αγαθά- τρέχουσες τιμές)*	21,1	24,3	27,6	27,6	27,2
Εισαγωγές (αγαθά- τρέχουσες τιμές)*	50,5	48,4	49,3	46,9	47,7

*δισεκατομμύρια €

** Πηγή: Eurostat - Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2015 <http://www.statistics.gr/greece-in-figures>

4.2.2. Απασχόληση - Ανεργία

Έως και το 2008 η ανεργία στην Ελλάδα ήταν σχετικά χαμηλή και κινούνταν με ποσοστό της τάξεως του 7,8% στο μέσο όρο της Ευρωζώνης. Κατά το 2009 η ανεργία στη χώρα αυξήθηκε ως αποτέλεσμα της διεθνούς κρίσης που έπληξε και την Ελλάδα και ανήλθε σε 9,6%, ενώ για το 2010 αυξήθηκε περαιτέρω στο 12,7%, ως συνέπεια της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε εξαιτίας της κρίσης χρέους. Κατά το έτος 2011 το ποσοστό ανεργίας, ως επακόλουθο της γενικότερης κρίσης της ελληνικής οικονομίας και των μέτρων που έχουν ληφθεί για τη δημοσιονομική εξυγίανση, έφτασε το 17,9%, ενώ κατά το 2012 ξεπέρασε το 24% και κατά το 2013 έφτασε το 27,5%. Κατά το έτος 2014 παρατηρείται για πρώτη φορά από την έναρξη της κρίσης μια μικρή μείωση, αν και η ανεργία παραμένει στα πολύ υψηλά επίπεδα του 26,5%. Ιδιαίτερα η ανεργία των νέων, που ξεπερνά το 50%, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που επέφερε η οικονομική κρίση στη χώρα.

4.2.3. Οι Επενδύσεις

Το έτος 2014 ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου στην Ελλάδα ανήλθε στα 20,7 δις Ευρώ σε τρέχουσες τιμές, εμφανίζοντας αύξηση 1,3% σε σύγκριση με τα μεγέθη του έτους 2013 (20,5 δις Ευρώ). Η αύξηση αυτή, αν και είναι πολύ μικρή, αποτελεί την πρώτη μετά από μια σειρά σημαντικών μειώσεων κατά τα τελευταία έτη, που οφείλονται στη δραστική περικοπή των δημοσίων δαπανών και την περιοριστική οικονομική πολιτική που ασκήθηκε λόγω της οικονομικής κρίσης.

Σε ότι αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ), παρά την κρίση δημοσίου χρέους και την ένταξη της χώρας στο μηχανισμό στήριξης ΔΝΤ – ΕΕ – ΕΚΤ, οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, που στην ουσία αντικατοπτρίζουν την πραγματική επίδοση της χώρας στην προσέλκυση επενδύσεων, σημείωσαν το 2014 μια μείωση σε σχέση με το 2013, κατά 24,4%, ωστόσο σε σχέση με το έτος 2012 παραμένουν αυξημένες κατά 30,7%. Σε ότι αφορά στις καθαρές εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα αυτές σημείωσαν το ίδιο έτος μια μείωση σε σχέση με το 2013, της τάξης του 22,9%, ωστόσο συγκριτικά με το έτος 2012 παραμένουν αυξημένες κατά 20,9%.

4.3 Έσοδα από Τουρισμό

4.3.1. Έσοδα από Εισερχόμενο Τουρισμό

Η συμβολή του τουριστικού εισοδήματος κατά τα χρόνια της οικονομική κρίσης ήταν αναμφίβολα σημαντική για το σύνολο της Ελληνικής οικονομίας, τόσο ως άμεση εισροή κεφαλαίων, όσο και ως το σύνολο άμεσων και έμμεσων ωφελημάτων. Σύμφωνα με μελέτη του ΚΕΠΕ για το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, του 2015, από 11,5 δις το 2008 και το 2009, σημείωσε πτώση σε 9,7 δις το 2010 και περίπου 8,7 δις το 2011 και το 2012, ενώ από το 2013 και μετά παρουσιάστηκε μια σημαντική άνοδος.⁶⁹

Εξέλιξη και συμμετοχή των δραστηριοτήτων του τουρισμού στο εθνικό σύνολο της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (σε εκατ. ευρώ σε σταθερές τιμές έτους 2010), μεταξύ των ετών 2004-2013									
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
10.037	10.707	11.051	11.233	11.528	10.356	9.716	8.676	8.714	10.395

Πηγή: ΚΕΠΕ, 2015, Εκτίμηση της Κατανομής του Εισοδήματος από Εισερχόμενο Τουρισμό, ως προς το μέρος που παραμένει στη χώρα και σε αυτό που επανεξάγεται στο εξωτερικό, Θεόδωρος Τσεκέρης, Σοφοκλής Σκούλτσος

http://insete.gr/portals/default/Skins/Insete/meletes/KEPE_SETE_Study_July_2015_print.pdf

Τουριστικά έσοδα για το 2012

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος το 2012 καταγράφηκε πτώση της τάξεως του 4,6% ή 481 εκατ. ευρώ στις ταξιδιωτικές εισπράξεις ενώ οι αφίξεις υποχώρησαν κατά 5,5% (15,5 εκ. αφίξεις το 2012, έναντι 16,4 εκ. το 2011).

Το ταξιδιωτικό ισοζύγιο την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2012 παρουσίασε πλεόνασμα 8,175 δις. ευρώ, μειωμένο κατά 63 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη μεγαλύτερη μείωση των ταξιδιωτικών

⁶⁹ ΚΕΠΕ, 2015, Εκτίμηση της Κατανομής του Εισοδήματος από Εισερχόμενο Τουρισμό, ως προς το μέρος που παραμένει στη χώρα και σε αυτό που επανεξάγεται στο εξωτερικό, Θεόδωρος Τσεκέρης, Σοφοκλής Σκούλτσος

http://insete.gr/portals/default/Skins/Insete/meletes/KEPE_SETE_Study_July_2015_print.pdf

εισπράξεων, κατά 481 εκατ. ευρώ ή 4,6% σε σχέση με την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2011, σε σύγκριση με τη μείωση των ταξιδιωτικών πληρωμών κατά 418 εκατ. ευρώ ή 18,4%. Η μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων οφείλεται στη μείωση των αφίξεων κατά 5,5%, που εν μέρει αντισταθμίστηκε από την αύξηση κατά 1% της μέσης ανά ταξίδι δαπάνης.

Το Ταξιδιωτικό Ισοζύγιο την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2012 παρουσίασε πλεόνασμα 8.175 εκατ. ευρώ, μειωμένο κατά 63 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη μεγαλύτερη μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων, κατά 481 εκατ. ευρώ ή 4,6% σε σχέση με την περίοδο Ιανουαρίου - Δεκεμβρίου 2011, σε σύγκριση με τη μείωση των ταξιδιωτικών πληρωμών κατά 418 εκατ. ευρώ ή 18,4%. Η μείωση των ταξιδιωτικών εισπράξεων οφείλεται στη μείωση των αφίξεων κατά 5,5%, που εν μέρει αντισταθμίστηκε από την αύξηση κατά 1% της μέσης ανά ταξίδι δαπάνης. Σημειώνεται τέλος ότι οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών συνέβαλαν με ποσοστό 55,7% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες και αντιστάθμισαν το 41,9% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Τουριστικά έσοδα για το 2013

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή) και της ΤτΕ (Τράπεζα της Ελλάδος), το 2013 η Ελλάδα υποδέχθηκε 17.919.581 τουρίστες, μονίμους κατοίκους άλλων χωρών («Μη Κάτοικοι»), και εισέπραξε € 11,9 δις.

Το 2013 αποτέλεσε χρονιά θεαματικής ανάκαμψης του ελληνικού τουρισμού, καθώς όλες οι βασικές τουριστικές μεταβλητές κατέγραψαν διψήφιο ποσοστό αύξησης. Οι αφίξεις αυξήθηκαν κατά 15,4%, οι διανυκτερεύσεις κατά 14,5% και οι εισπράξεις κατά 18,1%.

Η συνολική δαπάνη ανά ταξίδι διαμορφώθηκε στα 661 ευρώ, ενισχυμένη κατά 7,3% σε σχέση με το 2012. Σε σχέση με τις κυριότερες ανταγωνίστριες χώρες, η Ελλάδα σημείωσε τις καλύτερες επιδόσεις, με την Τουρκία και την Πορτογαλία να ακολουθούν.

Από αυτούς, 69% ήρθε αεροπορικώς - που παραδοσιακά αποτελεί τον κύριο τρόπο μετάβασης των τουριστών από το εξωτερικό στην Ελλάδα, 27% οδικώς και 5% δια θαλάσσης.

Σε σχέση με την εποχικότητα, αυτή παρατηρείται έντονη, με 61% των εσόδων και 56% των αφίξεων να πραγματοποιούνται το 3ο τρίμηνο του έτους, 36% και 38% αντίστοιχα το 2ο και 4ο τρίμηνο συνολικά, και μόλις 3% και 6% αντίστοιχα κατά το 1ο.

Βάσει της ακολουθούμενης μεθοδολογίας για την καταγραφή των εσόδων, αυτά δεν περιλαμβάνουν το μέρος της δαπάνης του τουρίστα που παρέμεινε πρωτογενώς στο εξωτερικό, πχ η αμοιβή και το κέρδος του Tour Operator, αλλά περιλαμβάνουν μόνο το μέρος της δαπάνης του τουρίστα που καταναλώθηκε στην Ελλάδα, πχ το έσοδο του ξενοδοχείου ή τη δαπάνη του τουρίστα στα καταστήματα. Επίσης, δεν περιλαμβάνουν τα έσοδα από τις αερομεταφορές και τις θαλάσσιες μεταφορές των τουριστών που καταγράφονται ξεχωριστά και αθροίζονται με όλες τις άλλες δαπάνες μεταφορών.

Τα έσοδα από την κρουαζιέρα δεν περιλαμβάνονται στα παραπάνω στοιχεία. Προκειμένου, συνεπώς, να καταγραφεί και η κίνηση των επιβατών κρουαζιέρας και οι εισπράξεις από αυτούς, η ΤτΕ εκπονεί και την Έρευνα Κρουαζιέρας. Σύμφωνα με τα

στοιχεία της έρευνας αυτής, το 2013 η Ελλάδα υποδέχθηκε σχεδόν 2,4 εκ. τουρίστες κρουαζιέρας και εισέπραξε € 445 εκ. Πλέον των παραπάνω, για τον υπολογισμό του συνολικού εσόδου από κρουαζιέρα, θα πρέπει να προσμετρηθούν και οι δαπάνες των εταιρειών κρουαζιέρας που, σύμφωνα με την ετήσια έκδοση του Cruise Line Industry Association, το 2013 ανήλθαν σε € 216 εκ. Συνεπώς, με αντίστοιχη αναλογική αύξηση όπως τα έσοδα που αποτυπώνονται στην Έρευνα Κρουαζιέρας της ΤτΕ, τα έσοδα αυτά εκτιμώνται σε € 227 εκ. για το 2014.

Στα παραπάνω έσοδα θα πρέπει να προστεθούν και αυτά από την δαπάνη των τουριστών για μεταφορά προς και από την Ελλάδα. Ένα μέρος της δαπάνης αυτής εισπράττεται από ελληνικές εταιρείες και άρα το σύνολο των εσόδων αυτών αποτελεί έσοδο της χώρας προερχόμενο από τον τουρισμό. Ένα άλλο μέρος της δαπάνης αυτής καταβάλλεται σε εταιρείες του εξωτερικού οι οποίες, στη συνέχεια, καταβάλλουν μέρος του εσόδου τους για την εξυπηρέτηση των πελατών τους (πχ για το προσωπικό που απασχολούν στην Ελλάδα ή για αμοιβές εταιρειών handling).

Σύμφωνα με τη μελέτη του ΣΕΤΕ⁷⁰, τα έσοδα των ελληνικών επιχειρήσεων από τη δραστηριότητα αυτή το 2013 ανήλθαν σε € 1.077 εκ. για τις αερομεταφορές και € 132 εκ. για τις θαλάσσιες μεταφορές και σε € 1.177 εκ. και € 133 εκ. αντίστοιχα για το 2014.

Τουριστικά έσοδα για το 2014

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ, το 2014 σημειώθηκε το υψηλότερο έως τότε επίπεδο από το εξωτερικό (εκτός επισκεπτών με κρουαζιέρα), με 22 εκ τουρίστες και αντίστοιχο ρεκόρ ταξιδιωτικών εισπράξεων, 13,44 δισ. Ευρώ.

Οι ταξιδιωτικές εισπράξεις της χώρας αυξήθηκαν κατά 10,6% φθάνοντας σε 13,44 δισ. ευρώ έναντι 12,15 δισ. ευρώ το 2013. Αναλυτικά, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από τη Γαλλία αυξήθηκαν κατά 25% φθάνοντας σε 1,13 δισ. ευρώ, από τις ΗΠΑ κατά 15% φθάνοντας σε 653,7 εκατ., από τη Βρετανία κατά 14,8% ξεπερνώντας τα 1,55 δισ. ευρώ και από τη Γερμανία κατά 4,6% αγγίζοντας τα 2 δισ. ευρώ. Αντίθετα, από τη Ρωσία οι εισπράξεις μειώθηκαν κατά 13,2% φθάνοντας σε 1,16 δισ. ευρώ.

Το 2014 το ταξιδιωτικό ισοζύγιο εμφάνισε πλεόνασμα 11,37 δισ. ευρώ έναντι πλεονάσματος 10,3 δισ. ευρώ το 2013, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 10,2%. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη μεγαλύτερη αύξηση των ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά 1,29 δισ. ευρώ σε σύγκριση με την αύξηση των ταξιδιωτικών πληρωμών κατά 239 εκατ. ευρώ. Η μέση δαπάνη ανά ταξίδι μειώθηκε κατά 9,4%. Οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών συνέβαλαν με ποσοστό 57,4% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες και αντιστάθμισαν το 63,2% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Τουριστικά έσοδα για το 2015

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις αυξήθηκαν κατά το 2015 σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά κατά 6%, αγγίζοντας τα 14,2 δισ. ευρώ.

---

⁷⁰ ΣΕΤΕ- Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών - Φεβρουάριος 2015 http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

Ως κατανομή μεταξύ των τόπων προορισμού, οι εισπράξεις από τους Αμερικάνους τουρίστες αυξήθηκαν κατά 44,4%, φθάνοντας στα επίπεδα ρεκόρ των 945,6 εκατ., και από τους Βρετανούς κατά 30,5%, ξεπερνώντας τα 2 δισ. ευρώ. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται και στο γεγονός της διολίσθησης της τιμής του ευρώ έναντι του δολαρίου και της στερλίνας, κατά την περυσινή χρονιά, που κατέστησε φθηνότερους τους προορισμούς της Ευρωζώνης για τους Αμερικανούς και τους Βρετανούς. Αύξηση σε ποσοστό 13,6% παρουσίασαν και οι εισπράξεις από τους Γερμανούς τουρίστες, φθάνοντας σε 2,26 δισ. ευρώ. Ρεκόρ όλων των εποχών, με αύξηση 6,6%, σημείωσαν και οι εισπράξεις από τους Γάλλους, οι οποίες υπερέβησαν το 1,2 δισ. ευρώ. Αντίθετα, μεγάλη πτώση, της τάξης του 63,2%, εμφάνισαν οι εισπράξεις από τους Ρώσους τουρίστες και διαμορφώθηκαν σε 425,5 εκατ. ευρώ.

Όπως δείχνουν τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το ταξιδιωτικό ισοζύγιο για το 2015 εμφάνισε πλεόνασμα 12,17 δισ. ευρώ, αυξημένο κατά 7,5%, έναντι πλεονάσματος 11,3 δισ. ευρώ το 2014. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση των ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά 801 εκατ. ευρώ και δευτερευόντως στη μείωση των ταξιδιωτικών πληρωμών κατά 51 εκατ. ευρώ. Η μέση δαπάνη ανά ταξίδι μειώθηκε κατά 1,2% και περιορίστηκε στα 582,9 ευρώ. Παράλληλα, οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών αντιστάθμισαν κατά 70,6% το έλλειμμα του ισοζυγίου αγαθών και συνέβαλαν κατά 71,5% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες.

Τουριστικά έσοδα για το 2016

Από τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος προκύπτει ότι για την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2016 παρουσιάζεται με **μείωσης των ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά 914 εκατ. ευρώ ή 6,6%** όσο και της αύξησης των ταξιδιωτικών πληρωμών κατά 14 εκατ. ευρώ ή 0,7%. Αυτή η μείωση οφείλεται στη μείωση της μέσης δαπάνης ανά ταξίδι κατά **11,2%**, καθώς η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση αυξήθηκε κατά 4,9%. Οι καθαρές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών αντιστάθμισαν κατά 74,0% το έλλειμμα του ισοζυγίου αγαθών και συνέβαλαν κατά 75,5% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες.

Την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2016, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα **13.027 εκατ. ευρώ**. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται τόσο **στη μείωση κατά 3,3% των εισπράξεων από κατοίκους των χωρών της ΕΕ-28, οι οποίες διαμορφώθηκαν στα 9.016 εκατ. ευρώ, όσο και στη μείωση κατά 15,0% των εισπράξεων από κατοίκους των λοιπών χωρών εκτός της ΕΕ-28, οι οποίες διαμορφώθηκαν στα 3.549 εκατ. ευρώ.**

Αναλυτικότερα, **οι εισπράξεις από κατοίκους των χωρών της ζώνης του ευρώ μειώθηκαν κατά 7,1%** και διαμορφώθηκαν στα 5.529 εκατ. ευρώ, ενώ οι εισπράξεις από **κατοίκους των χωρών της ΕΕ-28 εκτός της ζώνης του ευρώ αυξήθηκαν κατά 3,5%** και διαμορφώθηκαν στα 3.487 εκατ. ευρώ. Ειδικότερα, οι εισπράξεις από τη Γερμανία μειώθηκαν κατά 4,2% και διαμορφώθηκαν στα 2.135 εκατ. ευρώ και οι εισπράξεις από τη Γαλλία μειώθηκαν κατά 25,2% και διαμορφώθηκαν στα 890 εκατ. ευρώ. Οι εισπράξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο επίσης μειώθηκαν κατά 3,1% και διαμορφώθηκαν στα 1.943 εκατ. ευρώ. Από τις λοιπές χώρες εκτός της ΕΕ-28, αύξηση κατά 3,6% παρουσίασαν οι εισπράξεις από τη Ρωσία, οι οποίες διαμορφώθηκαν στα 431 εκατ. ευρώ, ενώ οι εισπράξεις από τις ΗΠΑ μειώθηκαν κατά 23,7% και διαμορφώθηκαν στα 713 εκατ. Ευρώ.

4.3.2. Τουρισμός και ΑΕΠ

Με βάση τα τελικά στοιχεία, για το 2015 ο τομέας του τουρισμού συνέβαλε άμεσα στη δημιουργία του 9,5% του ΑΕΠ της χώρας, το οποίο διαμορφώθηκε στα **179,1 δισ. ευρώ**, ενώ η άμεση και έμμεση συμβολή του εκτιμάται σε 20% έως 25%. Την ίδια περίοδο παρουσίασε ανάπτυξη 11% ή 1,7 δισ. ευρώ (**από 15,3 δισ. ευρώ άμεσης συνεισφοράς στο ΑΕΠ το 2013 σε 17 δισ. ευρώ το 2014**), όταν το συνολικό ΑΕΠ εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά 3,4 δισ. ευρώ σε ονομαστικούς όρους και αυξήθηκε κατά 0,8% περίπου σε πραγματικούς λόγω αποπληθωρισμού.

Εισερχόμενος τουρισμός, 2013 - 2014

	Αφίξεις		Εσοδα	
	2013	2014	2013	2014
Σύνολο	17.919.581	21.497.261	11.738.684.750	13.055.239.081

Πηγή: ΤΤΕ, ΣΕΤΕ «*Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014-συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών*», 2015

http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

Προσθέτοντας στην δαπάνη εισερχόμενων τουριστών και κρουαζιέρας (€ 13,2 δισ. και 468 εκ. αντίστοιχα το 2014), τις δαπάνες των εταιρειών κρουαζιέρας (227 εκ.), τη δαπάνη των εισερχόμενων τουριστών για Αερομεταφορές (1.177 εκ.) και Θαλάσσιες Μεταφορές (133 εκ.), την δαπάνη του εγχώριου τουρισμού (1,58 δισ.) και με μια συντηρητική εκτίμηση της επενδυτικής δαπάνης, καθαρής από εισαγόμενο εξοπλισμό, (€ 200 εκ.), προκύπτει ότι η άμεση συμμετοχή του τουρισμού στη διαμόρφωση του ΑΕΠ στη χώρα ανέρχεται σε **17 δισ. Ευρώ** περίπου ή **9.5% του ΑΕΠ**. Συνυπολογίζοντας και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, η συνολική συμμετοχή ανέρχεται **μεταξύ 37 και 45 δισ.**, δηλαδή περισσότερο από **20% του ΑΕΠ**.

Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014

Κατηγορία δαπάνης	2013	2014
Δαπάνη εισερχόμενων τουριστών	11.739	13.187
Δαπάνη τουριστών κρουαζιέρας	445	468
Δαπάνη εταιριών κρουαζιέρας	216	227
Αερομεταφορές	1.077	1.177
Θαλάσσιες μεταφορές	132	133
Εγχώριος τουρισμός	1.434	1.578
Επενδύσεις	200	200
Άμεση επίπτωση τουρισμού	15.243	16.971
ως % ΑΕΠ	8,4	9,5
πολλαπλασιαστικής ΙΟΒΕ	2,2	2,2

Εμμεσο και άμεσο αποτέλεσμα ως% ΑΕΠ	33.534 18,4	37.337 20,9
πολλαπλασιαστής ΚΕΠΕ	2,65	2,65
Εμμεσο και άμεσο αποτέλεσμα ως% ΑΕΠ	40.393 22,1	44.974 25,1
ΑΕΠ	182.400	178.900

Πηγή: ΤτΕ, ΣΕΤΕ «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014-συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών», 2015

http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

Στον κατωτέρω πίνακα απεικονίζονται οι πολλαπλασιαστές των επιμέρους κλάδων της ελληνικής οικονομίας σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΚΕΠΕ (2014), καθώς και η ποσοστιαία συμβολή του κάθε υποκλάδου στην ελληνική τουριστική δραστηριότητα σύμφωνα με την μελέτη του ΙΟΒΕ για το 2012. Σύμφωνα με την ανωτέρω μελέτη για κάθε 1 ευρώ τουριστικής δραστηριότητας δημιουργείται επιπλέον 1,2 ευρώ έως 1,65 πρόσθετης οικονομικής δραστηριότητας. Ως αποτέλεσμα για κάθε 1 ευρώ τουριστικού εσόδου, το ΑΕΠ της χώρας αυξάνεται κατά 2,2 ευρώ έως 2,65, δηλαδή ο τουρισμός είναι ένας κλάδος με μεγάλη διάχυση ωφελειών στην οικονομία.

Πολλαπλασιαστές των επιμέρους κλάδων στην Ελληνική οικονομία

	% κατανομή τουριστικών εσόδων	Πολλαπλασιαστής
Καταλύματα	45,3	2,5
Εστίαση	18	2,5
Θαλάσσιες μεταφορές	9	2,41
Οδικές μεταφορές	7,1	3,25
Εναέριες μεταφορές	5,4	2,98
Εμπόριο	4,9	3,69
Ψυχαγωγία	3,8	1,9
ταξιδιωτικά γραφεία	3,7	3,68
Ενοικίαση αυτοκινήτων	1,8	1,39
Συνέδρια	1	4,13
Σταθμισμένος μέσος όρος		2,65

Πηγή: ΚΕΠΕ, 2014

http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

Σύμφωνα με μελέτη του **World Travel and Tourism Council** ⁷¹ για τις επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία για το 2015, η Ελλάδα κατατάσσεται Τρίτη μεταξύ των Μεσογειακών ανταγωνιστικών χωρών, με την **άμεση** επίδραση του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας να ανέρχεται στο 7,0%, ενώ η συνολική επίπτωση στο ΑΕΠ, με την προσθετική αξία στο σύνολο της οικονομίας, φτάνει το 17,3% για το 2014.

Άμεση συνεισφορά στο ΑΕΠ (%) (Travel and tourism) 2014		Συνολική συνεισφορά επίπτωση στο ΑΕΠ (%) (Travel and tourism) 2014	
Μάλτα	14,7	Μάλτα	28,1
Τυνησία	7,4	Τυνησία	15,2
Ελλάδα	7,0	Ελλάδα	17,3
Κύπρος	7,0	Κύπρος	21,3
Πορτογαλία	6,0	Πορτογαλία	15,7
Αίγυπτος	5,9	Αίγυπτος	12,8
Ισπανία	5,6	Ισπανία	15,2
Τουρκία	4,7	Τουρκία	12,0
Ιταλία	4,1	Ιταλία	10,1
Γαλλία	3,6	Γαλλία	8,9
Ευρώπη	3,4	Ευρώπη	9,2
Παγκοσμίως	3,1	Παγκοσμίως	9,8

Παρ' όλο που να μεγέθη αυτά εμφανίζονται πιο χαμηλά σε σχέση με την μελέτη του ΣΕΤΕ, η αξία του τουρισμού για την οικονομία παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα και καταδεικνύει τόσο τη σημασία της συγκεκριμένης αγοράς διαχρονικά, αλλά ειδικά για τα χρόνια της οικονομικής κρίσης, όπου παρουσιάζεται μια συνολική μείωση του ΑΕΠ της χώρας που σωρευτικά για τα 5 πρώτα χρόνια της κρίσης φθάνει το 25%.

4.3.3. Τουρισμός και απασχόληση

Ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα εντάσεως εργασίας. Ταυτόχρονα, αποτελεί και μια έντονα εποχιακή δραστηριότητα και για το λόγο αυτό απεικονίζουμε την απασχόληση του κλάδου τον Ιούλιο, μήνα αιχμής, και τον Ιανουάριο, εκτός αιχμής.

⁷¹ World Travel and Tourism Council, Travel and Tourism: Economic Impact 2015, Greece <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/greece2015.pdf>

Σύμφωνα με στοιχεία του ΙΚΑ, τον Ιανουάριο / Ιούλιο 2014, η συνολική μισθωτή απασχόληση στον κλάδο τουρισμού και εστίασης ανήλθε σε 183 / 450 χιλιάδες αντίστοιχα, επί συνόλου 1,5 εκ. περίπου μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα σε όλη τη χώρα, δηλαδή 12% / 30% του συνόλου. Εξ αυτών οι 56 / 262 χιλιάδες απασχολούνται σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις. Την περίοδο Ιανουαρίου – Ιουλίου 2014 οι συνολικές εισφορές για τα άτομα αυτά εκτιμώνται σε € 640,5 εκ., αυξημένες κατά € 104 εκ. από το αντίστοιχο διάστημα της προηγούμενης χρονιάς, και υπερκαλύπτοντας την πτώση εσόδων από τους λοιπούς κλάδους κατά € 78 εκ.

Επιπλέον, μεγάλο μέρος των καταλυμάτων της χώρας είναι μικρές οικογενειακές μονάδες, όπου παρατηρείται υψηλός αριθμός αυτοαπασχολούμενων και απασχόλησης μελών της οικογένειάς τους. Το ίδιο ισχύει και για τις δεκάδες χιλιάδες επιχειρήσεις εστίασης που απευθύνονται στους τουρίστες

Όσον αφορά στη συμβολή του στη δημιουργία θέσεων εργασίας, η έκθεση επισημαίνει ότι ο τουρισμός προσέφερε στην αιχμή του – σε συνδυασμό με την εστίαση – το 30% των θέσεων μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα, πλέον των θέσεων αυτοαπασχολούμενων σε 31 χιλιάδες μικρά ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια και δεκάδες χιλιάδες επιχειρήσεις εστίασης. Η μελέτη επισημαίνει ότι ο τουρισμός αποτελεί μια έντονα εποχιακή δραστηριότητα και για το λόγο αυτό απεικονίζει την απασχόληση του κλάδου τον Ιούλιο, μήνα αιχμής, και τον Ιανουάριο, εκτός αιχμής.

		Ασφαλισμένοι ΙΚΑ	
		2013	2014
Ιανουάριος	Ξενοδοχεία	40.173	46.834
	Τουριστικά γραφεία	7.069	7.946
	Camping	627	769
	Υποσύνολο	47.869	55.549
	Εστιατόρια-μπαρ	68.161	127.006
Σύνολο Ιανουαρίου		116.030	182.555
Ιούλιος	Ξενοδοχεία	205.629	236.790
	Τουριστικά γραφεία	12.249	13.919
	Camping	8.304	11.303
	Υποσύνολο	226.182	262.012
	Εστιατόρια-μπαρ	109.559	188.176
Σύνολο Ιουλίου		335.741	450.188

Πηγή: ΙΟΒΕ- ΣΕΤΕ «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014-συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών», 2015

http://sete.gr/media/3004/simasia_tourismou_sete_intelligence_report.pdf

Δεν πρέπει να παραληφθεί ότι η στήριξη του τουρισμού στην ελληνική οικονομία επεκτείνεται στη στήριξη των ασφαλιστικών ταμείων σε μια χρονιά που οι υπόλοιπες δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα συνέχισαν να συρρικνώνονται και ως εκ τούτου να μειώνουν την συνεισφορά τους σε αυτά.

Επίσης, κάλυψε με τις ταξιδιωτικές εισπράξεις το 75% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Οι εισπράξεις αυτές σχεδόν ισούνται με τις εισπράξεις από τις

εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων που εξαγει η χώρα, εξαιρουμένων των εισπράξεων από εξαγωγή πλοίων και καυσίμων.

Μάλιστα, αν στις ταξιδιωτικές εισπράξεις συνυπολογισθούν και οι εισπράξεις από αερομεταφορές και θαλάσσιες μεταφορές από τον εισαγόμενο τουρισμό, τότε το σύνολο υπερβαίνει κατά πολύ το σύνολο των εισπράξεων από τις εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων πλην πλοίων και καυσίμων.

Η περιφερειακή διάσταση του τουρισμού είναι ακόμα πιο εμφανής κατά τα χρόνια της οικονομική κρίσης, αφού για το 2014 σε τρεις νησιωτικές περιφέρειες, της Κρήτης, του Νοτίου Αιγαίου και του Ιονίου, ο τομέας συνεισφέρει άμεσα στη δημιουργία τουλάχιστον 50% του ΑΕΠ τους. Μάλιστα οι περιφέρειες αυτές έχουν από τα υψηλότερα κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα, στοιχείο που δείχνει ότι ο τουρισμός οδηγεί σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των περιοχών στις οποίες αναπτύσσεται.

Σύμφωνα με τη μελέτη του **Travel and Tourism Council** που αναφέραμε παραπάνω και στον τομέα της απασχόλησης ο τουρισμός κατέχει πολύ υψηλή θέση, ως ποσοστό στην συνολική απασχόληση στη χώρα μας.⁷² Στην Ελλάδα το εργατικό δυναμικό που απασχολείται άμεσα με τον τουρισμό είναι πάνω από 9%, ενώ η συνολική συνεισφορά του κλάδου ανέρχεται στο 19% του εργατικού δυναμικού. Σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες τα ποσοστά αυτά στη χώρα μας δείχνουν ότι είναι Τρίτη στην εξάρτησή της από τον τουριστικό κλάδο, ενώ περισσότερο εξαρτώμενη από τον τουρισμό είναι η Μάλτα, τόσο στην άμεση, όσο και στη συνολική απασχόληση.

Άμεση συνεισφορά στην απασχόληση (%) (Travel and tourism) 2014		Συνολική συνεισφορά στην απασχόληση στο ΑΕΠ (%) (Travel and tourism) 2014	
Μάλτα	16,0	Μάλτα	29,1
Τυνησία	6,8	Τυνησία	13,9
Ελλάδα	9,4	Ελλάδα	19,4
Κύπρος	7,7	Κύπρος	22,6
Πορτογαλία	7,4	Πορτογαλία	18,4
Αίγυπτος	5,2	Αίγυπτος	11,6
Τουρκία	4,7	Τουρκία	8,2
Ιταλία	4,1	Ιταλία	11,4
Γαλλία	4,1	Γαλλία	9,9
Ευρώπη	3,6	Ευρώπη	9,0
Παγκοσμίως	3,6	Παγκοσμίως	9,4

⁷² World Travel and Tourism Council, Travel and Tourism: Economic Impact 2015, Greece <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/greece2015.pdf>

Σε απόλυτα μεγέθη, ο αριθμός των **άμεσα απασχολούμενων** στον τουρισμό είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Ανέρχεται σύμφωνα με το World Travel and Tourism Council, σε **350 χιλιάδες κατά το 2015**, αριθμός σχετικά σταθερός σε σχέση με το 2009, οπότε το αντίστοιχο νούμερο ήταν στα 330 χιλιάδες, με μια πτωτική τάση μέχρι **το 2012 (307 χιλ)**. Αντίστοιχα τα νούμερα για τη **συνολική απασχόληση** που σχετίζεται με τον τουρισμό, από **800 χιλιάδες κατά το 2009**, η πτωτική τάση έριξε αυτό το μέγεθος σε **640 χιλιάδες το 2012**, ενώ η άνοδος του τουριστικού ρεύματος τα τελευταία χρόνια συνέβαλε και στην ανάκαμψη της συνολικής συνεισφοράς του τουρισμού σε **727 χιλιάδες** (πίνακας 11).

Η σημασία των παραπάνω μεγεθών είναι μεγάλη για την οικονομία μας, με αυτό να καθιστά την πολιτική για τον τουρισμό ως πρώτης προτεραιότητας για τα επόμενα χρόνια, καθώς πολλοί επαγγελματικοί κλάδοι εξαρτώνται από αυτόν και μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στη μείωση της ανεργίας. Ταυτόχρονα όμως, η εξάρτηση αυτή μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για περεταίρω αύξηση της ανεργίας σε περίπτωση που ο τουρισμός υποστεί μείωση. Αυτό βέβαια δεν δείχνει πιθανό σύμφωνα με τις προβλέψεις των παραγόντων του τουρισμού καθώς και των τάσεων που φαίνονται αυξητικές για το 2017⁷³. Παρ' ότι φαίνεται να διατηρείται η δυναμική των τουριστικών αφίξεων, πρέπει να ξεπεραστούν πολλά εμπόδια, όπως η υπερφορολόγηση, το προσφυγικό, οι χαμηλές επενδύσεις στον κλάδο, καθώς και η συνολική πορεία της χώρας για την παραμονή της ή όχι στην Ευρωζώνη.

4.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση την παρουσίαση όλων των παραπάνω στοιχείων και μετρήσεων για την πορεία του τουρισμού στη χώρα μας, μπορούμε να προχωρήσουμε σε μια σειρά από διαπιστώσεις, όσον αφορά στην συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία. Η χώρα μας βελτίωσε την απόδοσή της κατά τα τελευταία χρόνια, μετά την πτωτική πορεία που παρουσιάστηκε από το 2010, χρονιά που συμπίπτει με την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, τα αίτια της οποίας είναι μακροχρόνια και δομικά. Αναμφίβολα η έκρηξη των προβλημάτων, με προεξέχουσα αυτή του δημόσιου χρέους όπως και των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού – αλλά και άλλων διαρθρωτικών προβλημάτων που δεν άπτονται της παρούσας εργασίας – έθεσαν τη χώρα μας σε μια δίνη ύφεσης και αποπληθωρισμού. Παράλληλα, ο κίνδυνος απομόνωσης της χώρας μας στο Ευρωπαϊκό οικονομικό περιβάλλον και η επιδεινούμενη διεθνή της εικόνα είχαν αρνητικό αντίκτυπο και στον τουριστικό τομέα.

Ταυτόχρονα, η διεθνής οικονομική συγκυρία, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των Ευρωπαίων καταναλωτών, κάτι που είχε αντίκτυπο και στο αντίστοιχο διαθέσιμο εισόδημα που κατευθύνεται στον τουρισμό, όπως επίσης και τις επιλογές των εν δυνάμει τουριστών (τρόπος, χρόνος, μέσο επιλογής προορισμού διακοπών, διάρκεια διακοπών, κατά κεφαλή δαπάνη κ.λπ).

Εξελίξεις σε μεγάλες οικονομίες, όπως αυτή της Ρωσίας - με τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισε και την υποτίμηση του νομίσματός της, αλλά και με την επιδείνωση των σχέσεων της με την Ευρώπη - επέδρασαν αρνητικά στο τουριστικό ρεύμα από τη χώρα αυτή, που παραδοσιακά αποτελεί σημαντική πηγή τουριστικού ρεύματος και εσόδων.

---

⁷³ www.capital.gr, Βασιλική Κουρλιμπίνη, "Η μαγική εικόνα των ρεκόρ στις τουριστικές αφίξεις" 10/6/1016

Σοβαρός αρνητικός παράγοντας για τον τουρισμό είναι και το προσφυγικό ζήτημα. Οι τοπικές συγκρούσεις, ιδιαίτερα στην περιοχή της Μεσογείου, είχαν σαν αποτέλεσμα την ένταση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης και την έξαρση του προσφυγικού, που θα αποτελέσει μια από τις κυριότερες προκλήσεις στα επόμενα χρόνια, τόσο διεθνώς όσο και στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Ιδιαίτερα η χώρας μας, όπως και η Ιταλία, αλλά και άλλες χώρες της Ευρώπης πλήττονται καίρια από αυτό το φαινόμενο. Καθώς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου είναι κύρια πηγή εισόδου προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, δημιουργούν δυσμενείς συνθήκες για τον τουρισμό, ειδικά ως προς την εικόνα στη διεθνή τουριστική αγορά των νησιών αυτών, παρά ως προς την επίδρασή τους σε επίπεδα προσφοράς του τουριστικού προϊόντος.

Παρ' όλες αυτές τις δυσμενείς συγκυρίες και το σχετικά αρνητικό διεθνές οικονομικό κλίμα, η συνολική εικόνα του τουρισμού στη χώρα μας δείχνει μια σταθερή άνοδο τα τελευταία χρόνια. Η πορεία της δυναμικής των τελευταίων χρόνων σε επίπεδο αφίξεων, «ξεκίνησε» το 2013, χρονιά «ορόσημο» για τον ελληνικό τουρισμό, οπότε και παρά τη οικονομική κρίση, η Ελλάδα υποδέχθηκε 18 εκατομμύρια τουρίστες, ενώ την περασμένη χρονιά ξεπέρασε τα 20 εκατομμύρια, με αυξητική πορεία όπως δείχνει η τάση για το τρέχον έτος, ιδιαίτερα από σημαντικές χώρες προέλευσης τουριστικής κίνησης όπως η Γερμανία, η Μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ.⁷⁴

Τα οικονομικά μεγέθη από την επίδραση του τουρισμού είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Ο τουρισμός έχει μεγάλη συνεισφορά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, ενισχύει τα τελευταία χρόνια την εξωστρέφεια και τη δυναμική του. Σε απόλυτες τιμές κυμαίνονται σε πάνω από 13 δισ σε ετήσια βάση (2016), παρά τη σχετική μείωση που παρατηρήθηκε λόγω της μείωσης στην κατά κεφαλή τουριστική δαπάνη, ενώ τα σχετικά μεγέθη της συνολικής συνεισφοράς (άμεση και έμμεση), είναι πολύ μεγαλύτερα. Η δραστηριότητα του τουρισμού δημιουργεί και στηρίζει πολλές θέσεις απασχόλησης, ενώ συνεισέφερε και στα ασφαλιστικά ταμεία σε μια περίοδο που οι υπόλοιπες δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα συνέχισαν να συρρικνώνονται και ως εκ τούτου να μειώνουν την συνεισφορά τους σε αυτά, ενώ κάλυψε με τις ταξιδιωτικές εισπράξεις το 75% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Συνοπτικά και παρά τις επιμέρους ιδιαιτερότητες του τουριστικού κλάδου, το σύνολο της επίδρασής του στην οικονομία (άμεση και έμμεση συμβολή του) εκτιμάται σε 20% έως 25%, επιβεβαιώνοντας την κοινή ρήση ότι αποτελεί τη “βαριά βιομηχανία” της χώρας.

---

⁷⁴ Αύξηση 40% στις κρατήσεις της Thomas Cook- Νέο ρεκόρ στον τουρισμό δείχνουν οι tour operators - Δημήτρης Μαλλάς – ΗΜΕΡΗΣΙΑ, 10/2/2017

Κεφάλαιο 5. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

5.1. Γενικές διαπιστώσεις

Παρά το γεγονός ότι κοινή διαπίστωση ότι ο τουρισμός αποτελεί τον βασικό κλάδο ή την «ατμομηχανή» της ελληνικής οικονομίας - και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης – το ελληνικό τουριστικό προϊόν έχει μια σειρά από παθογένειες και προβλήματα, τα οποία συντείνουν στην υποβάθμισή του και μειώνουν την ανταγωνιστικότητά του.

Ένα από τα πιο γενικά χαρακτηριστικά του, είναι το πρότυπο του τουρισμού που αναπτύχθηκε στις πρώτες δεκαετίες της μεταπολεμικής περιόδου και συνδέεται αποκλειστικά με τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό διακοπών. Το πρότυπο αυτό ταυτίζεται με τη μικρή σχετικά τουριστική περίοδο και ένα αριθμό προβλημάτων. Ο τουρισμός αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό μονοδιάστατα, σχεδόν αποκλειστικά στον καλοκαιρινό τουρισμό.

Αυτό είχε μια σειρά επίσης από επιπτώσεις. Συνδέθηκε με συγκεκριμένες αγορές, από τις οποίες και εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Κατά συνέπεια μια πτωτική πορεία στην οικονομία των χωρών αυτών, η εναλλακτικές επιλογές που μπορεί να έχουν και οι συγκυριακά χαμηλές τιμές από ανταγωνιστικές χώρες, προκαλούν υστέρηση τόσο στον αριθμό των τουριστών, όσο και στην ποιοτική του διάσταση, δηλαδή στην αδυναμία προσέλκυσης δυνητικά περισσότερο εύρωστων οικονομικά πληθυσμών.

Είναι προφανές ότι η μαζική ζήτηση για τις υπηρεσίες και υποδομές αυτού του προτύπου οδήγησε σταδιακά στην υποβάθμιση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, που ξεκινά από την τιμολογιακή πολιτική των τουριστικών μονάδων, την αντίστοιχη υποβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση συνολικά του τουριστικού προϊόντος.

Ένα σημαντικό πρόβλημα όπως τονίσθηκε, που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην μονοδιάστατη προσέγγιση του τουριστικού προϊόντος “Ήλιος και Θάλασσα”, είναι η εποχικότητα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του κεφαλαίου 3 και τους αντίστοιχους πίνακες, βλέπουμε πως το συντριπτικό τουριστικό ρεύμα έρχεται στη χώρα μας από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο, με έμφαση κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Επιπλέον, η ένταση του συγκεκριμένου τουριστικού προϊόντος, υποβαθμίζει άλλους κλάδους της τοπικής οικονομίας. Επίσης έχει επιπτώσεις σε πολλά άλλα επίπεδα, όπως αυτό του

περιβάλλοντος, της πίεσης για περισσότερη δόμηση και αύξηση του αριθμού των διαθέσιμων κλινών, χωρίς όμως αντίστοιχη βελτίωση των άλλων υποδομών, όπως στις μεταφορές, την υγεία, τις υπηρεσίες κλπ.

Ένα ακόμα αρνητικό χαρακτηριστικό που σχετίζεται άμεσα με το παραδοσιακό τουριστικό πρότυπο στη χώρα μας είναι το αρνητικό φαινόμενο της χωρικής υπερσυγκέντρωσης σε έναν σχετικά μικρό αριθμό νησιωτικών και παράκτιων περιοχών, με αντίστοιχες δυσμενείς συνέπειες. Στις περιοχές αυτές τα περιβαλλοντικά προβλήματα, το υψηλό κόστος υπηρεσιών, η υποβάθμιση του τοπικού προϊόντος, ο υπερεπαγγελματισμός και τα συνακόλουθα χαμηλά εισοδήματα αποτελούν ορισμένες βασικές επιπτώσεις αυτής της κατάστασης. Ταυτόχρονα, πολλές άλλες περιοχές της χώρας με πλούσιους τουριστικούς πόρους έχουν στερηθεί τα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης λόγω αυτής της υπερσυγκέντρωσης.

5.2 Νέο τουριστικό πρότυπο

Ο δυναμισμός του τουρισμού αποτελεί την αφετηρία, στην οποία πρέπει να βασιστούν οι πολιτικές που θα αντιμετωπίσουν τη σημαντικότερη αδυναμία του τουρισμού της χώρας μας. Το παραδοσιακό τουριστικό προϊόν της Ελλάδος «ήλιος και θάλασσα» δεν πρέπει να υποβαθμιστεί. Αντίθετα θα πρέπει να εμπλουτιστεί, ώστε να αποφέρει τα μέγιστα στην Ελληνική οικονομία.

Ο εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος μπορεί να γίνει με ανανέωση και δημιουργία νέων υποδομών, δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών, στρέφοντας το τουριστικό μείγμα σε περισσότερο ποιοτικές μορφές τουρισμού από τις παραδοσιακές. Η επέκταση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι μια από αυτές τις κατευθύνσεις. Απευθύνονται σε μια διαφορετική και σε πολλές περιπτώσεις πιο ποιοτική αγορά και θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στο Ελληνικό τουριστικό προϊόν.

Ταυτόχρονα θα βοηθούσε στην καταπολέμηση άλλων παθογενειών του τουρισμού στη χώρα μας, όπως η έντονη εποχικότητα καθώς και μεγαλύτερη γεωγραφική διασπορά της προσφοράς του τουρισμού.

Η ανταγωνιστική μας παρουσία στη διεθνή αγορά προϋποθέτει επίσης τη διαφοροποίηση της προσφοράς, τόσο σε υποδομές όσο και σε υπηρεσίες και ανθρώπινο

δυναμικό. Ο διεθνής ανταγωνισμός αυξάνεται διαρκώς και περισσότερο με νέες χώρες, νέους προορισμούς, νέα προϊόντα, χαμηλότερες τιμές. Οι περισσότερες ανταγωνιστικές χώρες διαθέτουν παρόμοια προϊόντα ήδη από τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, γεγονός που τους επέτρεψε τόσο την ποιοτική διαφοροποίηση του προϊόντος τους, όσο και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, αλλά και την δυνατότητα να προσφέρουν καλύτερες τιμές.

5.3. Αποτελεσματικό στρατηγικό μαρκετινγκ

Προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση έχουν γίνει τα τελευταία κυρίως 30 χρόνια από τους εμπλεκόμενους στον τουρισμό παράγοντες (ΕΟΤ, ιδιώτες, ΟΤΑ) αλλά χαρακτηρίζονται από έλλειψη συνολικού οράματος, σχεδιασμού, αποτελεσματικού συντονισμού και ανεπαρκές μάρκετινγκ.

Σύμφωνα με το σχεδιασμό του ΕΟΤ για τα επόμενα χρόνια το νέο όραμα του Ελληνικού τουρισμού πρέπει να είναι «Ελλάδα κλασσικός-ανθρωποκεντρικός-παραδοσιακός - αυθεντικός – ιστορικός προορισμός για όλες τις εποχές του χρόνου»⁷⁵. Η δημιουργία του απαιτεί νέο σχεδιασμό και υποδομές, αλλά και μια ισχυρή στρατηγική επικοινωνίας και προβολής στρατηγικής επικοινωνίας, ικανής να προβάλλει αποτελεσματικά το διαφοροποιημένο Ελληνικό ποιοτικό τουριστικό προϊόν, να ανταποκριθεί στη ρευστότητα της διεθνούς τουριστικής ζήτησης, της κατάστασης των τουριστικών επιχειρήσεων και του εντεινόμενου ανταγωνισμού.

Σε αυτό το πλαίσιο η Ελλάδα πρέπει να αναζητήσει πλέον νέες αγορές ή νέες ομάδες-στόχους στις ήδη υπάρχουσες, επιδιώκοντας σταθερά την αύξηση αλλά και τη βελτίωση της ποιότητας των τουριστών. Προφανώς, πρωταρχικός στόχος της πολιτείας πρέπει να είναι, να διατηρηθούν και να ενισχυθούν οι παραδοσιακές ευρωπαϊκές αγορές, από τις οποίες προέρχεται ο μεγαλύτερος όγκος των τουριστικών εισροών, όπως αυτές της Μ. Βρετανίας και της Γερμανίας. Παράλληλα, έπειτα από προσεκτική μελέτη των τουριστικών τάσεων, να γίνουν ανοίγματα σε μακρινές αγορές, όπως είναι η Νότια Αμερική, η Κίνα, η Ινδία, η Αυστραλία.

Η επανατοποθέτηση των προτεραιοτήτων της ζήτησης και εξειδίκευση του τουριστικού μάρκετινγκ, με σκοπό την αναβάθμιση και δυναμική προβολή της «εικόνας» της χώρας. Η εποχή των λίγων και σταθερών αγορών και του ενός τουριστικού

---

⁷⁵ ΕΟΤ, Στρατηγική Προώθησης και Προβολής του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού για την τριετία 2014-2015-2016

http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/stratigiki_eot_2014-2016.pdf

προϊόντος έχει δώσει τη θέση της πλέον στις πολλές και ασταθείς αγορές, τα νέα και ποικίλα καταναλωτικά κίνητρα και τα πολλά και εξειδικευμένα τουριστικά προϊόντα.

Υπάρχει η ανάγκη στόχευσης ειδικών κοινών-στόχος μέσα από συγκεκριμένα δίκτυα επικοινωνίας προκειμένου να διατηρηθεί η θετική εξέλιξη της τουριστικής κίνησης για την Ελλάδα. Επίσης, τα κοινά-στόχος στα οποία οφείλει να απευθύνεται ο Ελληνικός Τουρισμός πλέον, αφορούν σε διαμορφωτές των τάσεων (trend setters, style hounds κλπ), τα οποία θα πρέπει να τροφοδοτούνται με οποιοδήποτε στοιχείο αποτελεί προστιθέμενη αξία στη συνολική παραδοσιακή και αναμενόμενη εικόνα του αυθεντικού προορισμού Ελλάδα.⁷⁶

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο είναι η χρήση του διαδικτύου στο διεθνές τουριστικό μαρκετινγκ, καθώς όλο και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ενημερώνεται και λειτουργεί μέσα από το διαδίκτυο, σε ό,τι αφορά στη διαδικασία επιλογής προορισμού διακοπών, στις κρατήσεις και την αγορά υπηρεσιών στον τόπο προορισμού. Στον τομέα της επικοινωνίας, το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και διάφορες εφαρμογές και εργαλεία που συνδέονται με την κινητή τηλεφωνία και τις φορητές συσκευές πρόσβασης στο διαδίκτυο, συμβάλουν στην άμεση επικοινωνία τόσο της προβολής τουριστικών προορισμών και υπηρεσιών, αλλά και στην εικόνα των τουριστών που ήδη βρίσκονται σε μια χώρα για τουρισμό.

5.4. Θεσμικό πλαίσιο και κίνητρα για την τουριστική ανάπτυξη

Για την υλοποίηση μιας τέτοιας στρατηγικής χρειάζονται αποφάσεις και κίνητρα, καθώς και νέο θεσμικό πλαίσιο, με στόχο αφενός την ποιοτική βελτίωση και αφετέρου τη σταδιακή «εξυγίανση» της τουριστικής αγοράς, τόσο σε επίπεδο καταλυμάτων αλλά και υπηρεσιών. Αυτά τα μέτρα είναι απαραίτητα για να βελτιωθεί το τουριστικό προϊόν, να ελεγχθούν οι υπηρεσίες που προσφέρονται, να περιοριστούν οι κακής ποιότητας ή και οι παράνομες δραστηριότητες και να βελτιωθεί η διεθνής εικόνα της χώρας μας στον τουριστικό τομέα.

Ο κεντρικός σχεδιασμός του τουρισμού δεν μπορεί να παραβλέψει την επίδραση που έχει το φορολογικό καθεστώς, τόσο στις τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και στις τιμές

---

⁷⁶ ΕΟΤ, Στρατηγική Προώθησης και Προβολής του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού για την τριετία 2014-2015-2016
http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/stratigiki_eot_2014-2016.pdf

του τουριστικού προϊόντος. Τα τουριστικά έσοδα αποτελούν μια κύρια πηγή εσόδων για το κράτος και μέσω των φορολογικών επιβαρύνσεων. Μπορεί σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα κρίνονται αποδοτικά, σε μεσο-μακροπρόθεσμο χρονικό διάστημα όμως αναμένεται να λειτουργήσουν αρνητικά, αυξάνοντας το κόστος των προϊόντων και υπηρεσιών, επιβαρύνοντας τα λειτουργικά κέρδη των τουριστικών επιχειρήσεων και λειτουργώντας αρνητικά ως προς τον διεθνή ανταγωνισμό. Ειδικά σε νησιωτικές και ευαίσθητες περιοχές, αλλά και στο σύνολο των υπηρεσιών του τουρισμού στη χώρα μας, υπάρχει ανάγκη για ένα πιο φιλικό και ανταγωνιστικό φορολογικό καθεστώς που θα λειτουργήσει θετικά ως προς τα έσοδα, τις επενδύσεις, την ποιότητα των υπηρεσιών και εν γένει στην συνολική ανταγωνιστικότητα του τουρισμού.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα μελέτης του ΣΕΤΕ, για τα φορολογικά κίνητρα στην Ελλάδα για την προσέλκυση επενδύσεων, τονίζει ότι «η Ελλάδα απέχει από το ζητούμενο ελαστικό και θελκτικό φορολογικό πλαίσιο της πλειοψηφίας των ανταγωνιστριών χωρών». Ενδεικτικά αναφέρεται ο υψηλός βασικός φορολογικός συντελεστής επί των κερδών, η μεγάλη γραφειοκρατική επιβάρυνση των ελληνικών επιχειρήσεων, όπως και το καθεστώς του ΦΠΑ. Συνοπτικά η ύπαρξη σταθερού επενδυτικού και φορολογικού πλαισίου είναι βασική προϋπόθεση για την προσέλκυση επενδύσεων, τόσο από το εσωτερικό αλλά ειδικά για άμεσες ξένες επενδύσεις.⁷⁷

5.5. Βιώσιμη ανάπτυξη και τουρισμός

Ο σχεδιασμός της βιώσιμης ανάπτυξης για τον τουρισμό, απαιτεί συμμετοχικές διαδικασίες και αναβάθμιση του ρόλου των «εταίρων» που εμπλέκονται επαγγελματικά σε αυτήν, τη σχεδιάζουν ή τη διαχειρίζονται. Η διεθνής εμπειρία στις ανεπτυγμένες -και όχι μόνον- χώρες είναι ότι οι εταίροι αυτοί είναι συνήθως τέσσερις: το κράτος, ο ιδιωτικός τομέας, οι ΟΤΑ και οι ειδικοί (επιστήμονες ή εμπειρογνώμονες του τουρισμού) και σε ορισμένες περιπτώσεις προστίθενται οι φορείς εκπροσώπησης των πολιτών (καταναλωτικές ή ταξιδιωτικές οργανώσεις τουριστών, περιβαλλοντικά σωματεία) που έχουν άμεση σχέση με τον τουρισμό και την ανάπτυξη.

Στην Ελλάδα, σε όλη σχεδόν τη μεταπολεμική περίοδο, ο σχεδιασμός παρέμενε υπόθεση του κεντρικού κράτους και λιγότερο των ΟΤΑ και σε ό,τι αφορά τους εταίρους

---

⁷⁷ ΣΕΤΕ, «Μελέτη καταγραφής και συγκριτικής αξιολόγησης φορολογικού πλαισίου», 2015 http://news.gtp.gr/wp-content/uploads/2016/02/INSETE_forologika_vari.pdf

που αποφασίζουν την τουριστική πολιτική αυτοί ήταν αποκλειστικά σχεδόν το κράτος και ο ιδιωτικός τομέας με μικρότερη τη συμβολή των ΟΤΑ, ενώ οι υπόλοιποι δύο εταίροι ελάχιστα ή καθόλου δεν συμμετέχουν. Η «τοπικότητα» ως βασική πλέον διάσταση της ανάπτυξης του βιώσιμου τουρισμού, αλλά και η μετάβαση από τον εμπειρικό στον επιστημονικό σχεδιασμό του βιώσιμου τουρισμού, απαιτούν ουσιώδεις αλλαγές και σε αυτό το ζήτημα.

5.6. Ο τουρισμός ως προτεραιότητα για την οικονομική ανάκαμψη

Πιο συνοπτικά, υπάρχει πράγματι θεαματική αύξηση της τουριστικής κίνησης προς τη χώρα μας. Ο τουρισμός έχει τις βάσεις και τη δυναμική να επιτελεί όλο και πιο κομβικό ρόλο στην οικονομία. Αυξάνει την ανταγωνιστικότητά της, δημιουργεί προστιθέμενη αξία σε πολλούς άλλους συνδεδεμένους με την τουριστική δραστηριότητα παραγωγικούς κλάδους. Αποτελεί μια σίγουρη και σταθερή «δεξαμενή» θέσεων εργασίας και τέλος, προβάλλει άμεσα και στοχευμένα τη χώρα μας στο εξωτερικό, δημιουργώντας χωρίς καμία διαφήμιση ένα σημαντικό απόθεμα θετικής φήμης, αξιοπιστίας, ασφάλειας προορισμού.

Σε περιόδους κρίσης, σαν αυτή που διανύουμε, οφείλουμε να ρίχνουμε βάρος στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομίας μας. Ο τουρισμός είναι ένα από αυτά. Τη σημασία του ενισχύει η οριζόντια αλληλεπίδρασή του με άλλους τομείς, όπως η πρωτογενής παραγωγή, η εστίαση και η ψυχαγωγία, η επιχειρηματικότητα και η εμπορική δραστηριότητα, οι μεταφορές. Παράλληλα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τη σταθερά υψηλή συνεισφορά του στο ΑΕΠ και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την οποία μάλιστα κατάφερε να ενισχύσει την τελευταία πενταετία, όταν άλλοι οικονομικοί κλάδοι κατέρρεαν, ως επακόλουθο της κρίσης. Ο τουρισμός μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο στην οριστική έξοδο της χώρας από την κρίση και μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αποτελεί την πιο σίγουρη και σταθερή οδό προς την οικονομική ανάκαμψη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αθανασίου Λ. (2001), *Συνεδριακός Τουρισμός στην Ελλάδα: Εξελίξεις, Προβλήματα, Δυνατότητες και Πολιτική*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
2. Ανδριώτης Κωνσταντίνος, (2005), «*Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*», εκδ. Σταμούλη, Αθήνα
3. Βαγιάννη Λένα, «*Βιώσιμος τουρισμός και Φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα*», Πανεπιστήμιο Αιγαίου τμήμα Περιβάλλοντος, Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης
4. Καπετανάκη-Μπριασσούλη Ε. (2005), «*Τουρισμός και γήπεδα γκολφ: Ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός*», Οικολογική Επιθεώρηση (μηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό για τη φύση, το περιβάλλον και την πολιτική οικολογία)
5. Κιλίπρης Φώτης, (2009), «*Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη*», εκδ. Δίσιγμα, Κιλκίς
6. Κρητικός Γιάννης, (2012), «*Η Τουριστική ανάπτυξη και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία και το περιβάλλον*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο
7. Λαγός Δ. (2005), *Τουριστική Οικονομική*, Επιμέλεια σειράς Γεράσιμος Ζαχαράτος, Πάρις Τσάρτας, Αθήνα
8. Λοϊζίδου Ξένια, (2008), «*Αειφόρος Τουρισμός – Είναι εφικτός*», ΑΚΤΗ Κέντρο Μελετών και Έρευνας, στο περιοδικό Ελληνικό Πανόραμα τεύχος 66, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2008
9. Mill, R.C and Morrison, A. M (1992), *The tourism system*, 2^η έκδοση, London: Prentice-Hall International.
10. McKinsey & Company, Greece 10n years ahead, Executive Summary, June 2012
11. Πατσουράτης Β.Α. (2002), *Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα*, ΙΤΕΠ, Αθήνα
12. Πατσουράτης Β. (2000), *Η Φορολογική Επιβάρυνση του Τουριστικού Προϊόντος*. Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Κέντρο Έρευνας. (Η μελέτη έγινε για λογαριασμό του ΣΕΤΕ)
13. Παυλόπουλος, Π.,(2001). *Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής*.,Αθήνα:ΙΤΕΠ.Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), (2003).
14. Παυλόπουλος Π. Γ., (1999), *Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα*, ΙΤΕΠ
15. Πρινιωτάκη Μαρία, Καψής Διονύσιος, (2008), *οι επιδράσεις του τουρισμού στην οικονομία, Αγορά χωρίς σύνορα*, τόμος 13 (3) 2008, Σελ 179 - 192

16. Τσελεμέγκου Ήρα, (2009), «*Τοπική Ανάπτυξη και Τουρισμός: Η επένδυση στις Νήες Μαγνησίας*», Διπλωματική εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Κατεύθυνση Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου, Αθήνα
17. Φωτίου Ιγνάτιος, (2005), «*Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού και οι αλλαγές στις μορφές του*, Μεταπτυχιακό δίπλωμα στη Διοίκηση των Επιχειρήσεων, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
18. Χρήστου Ζωή, (2007), «*Οι τουριστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα*», Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης

ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

19. IOBE- Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία, Σεπτέμβριος 2012
20. ΙΤΕΠ – Εξελίξεις στον Τουρισμό και την Ελληνική Ξενοδοχία 2013
21. Eurobank Research, Οικονομία και Αγορές, Τουρισμός και Ελληνική οικονομία, Τεύχος 8, 25 Οκτ. 2006
22. Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.), Μεθοδολογικό Παράρτημα της Στατιστικής του Παγκοσμίου Εμπορίου, 1978. - Προσαρμογή από Ηγουμενάκη (1991), Τουριστική Οικονομική. Αθήνα
23. ΣΕΤΕ - Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 - συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών - Φεβρουάριος 2015
24. ΣΕΤΕ, Τουρισμός και Απασχόληση, Αθήνα, 2003
25. WTTC (2003), *The 2003 Travel & Tourism Economic Research - Satellite Account Tables-Countries: Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Spain, Sweden, United Kingdom*, όπως παρατίθεται στην μελέτη του ΣΕΤΕ *Τουρισμός και Απασχόληση* (2003).
26. 10ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ IMIC 2014: Αντιμετωπίζοντας με επιτυχία την εποχικότητα στον τουρισμό. Από τη θεωρία στην πράξη ΑΘΗΝΑ 26-27 Φεβρουαρίου 2014 «*Η σημασία του τουριστικού σκάφους αναψυχής γιώτινγκ για την ενίσχυση των τοπικών οικονομιών και για την ανάπτυξη ποιοτικού τουρισμού στην Ελλάδα*» ΠΑΡΙΣ ΛΟΥΤΡΙΩΤΗΣ Πρόεδρος Σωματείου Ιδιοκτητών Τουριστικών Επαγγελματικών Σκαφών
27. Συμβούλιο Προέδρων Ξενοδοχειακών Ενώσεων, Θεσσαλονίκη, 18 Νοεμβρίου 2016 - Ομιλία του προέδρου της ΠΟΞ κ.Γιαννη Ρέτσου
28. World Economic Forum, The Travel & Tourism Competitiveness Report, 2015
29. WORLD TRAVEL AND TOURISM COUNCIL – Travel and tourism, Economic impact 2015 – Greece
30. ΕΟΤ, Στρατηγική Προώθησης και Προβολής του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού για την τριετία 2014-2015-2016

31. ΣΕΤΕ, «Μελέτη καταγραφής και συγκριτικής αξιολόγησης φορολογικού πλαισίου», 2015
32. ΚΕΠΕ, Εκτίμηση της Κατανομής του Εισοδήματος από Εισερχόμενο Τουρισμό, ως προς το μέρος που παραμένει στη χώρα και σε αυτό που επανεξάγεται στο εξωτερικό ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΣΕΚΕΡΗΣ, ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΣΚΟΥΛΤΣΟΣ, Ιούλιος 2015

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

33. **Καθημερινή**, 24/5/14 - Άποψη: Ο τουρισμός παράγοντας ανάπτυξης της οικονομίας μας, Ολγα Κεφαλογιάννη (Υπουργός Τουρισμού)
34. **Καθημερινή** 13/7/2013 – Η Ιστορική εξέλιξη του τουρισμού, Χριστίνα Ν. Φιλίππα
35. **Καθημερινή** 14.10.2004 -Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, Παρι Τσάρτας
36. **Ναυτεμπορική. Αύξηση 20,8% στις αφίξεις τουριστών το α' εξάμηνο Δευτέρα, 12 Οκτωβρίου 2015**(<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1015143/auksisi-208-stis-afikseis-touriston-to-a-eksamino>)
37. **ΗΜΕΡΗΣΙΑ**, ΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ ΕΦΤΑΣΑΝ ΤΑ 3,03 ΕΚΑΤ. ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ (ΑΥΞΗΣΗ 12,4%) Γερμανοί και Γάλλοι «στήριξαν» τον τουρισμό της χώρας, 23/8/15
38. **ΗΜΕΡΗΣΙΑ**, Αύξηση 40% στις κρατήσεις της Thomas Cook - Νέο ρεκόρ στον τουρισμό δείχνουν οι tour operators 10/2/2017, Δημήτρης Μαλλάς
39. **ΗΜΕΡΗΣΙΑ**, Σημαντική η αναβάθμιση του δυναμικού, 12/2/2017, Δημήτρης Μαλλάς
40. **CAPITAL.GR**, Τουρισμός: "Ξυπνά" ο ανταγωνισμός, μάχη για τις κρατήσεις του 2017, Βασιλική Κουρλιμπίνη
41. **www.capital.gr**, Βασιλική Κουρλιμπίνη, "Η μαγική εικόνα των ρεκόρ στις τουριστικές αφίξεις" 10/6/1016
42. **Οικονομία**, 23/01/2017 16:06, Μείωση κατά 6,6% % εμφάνισαν οι εισπράξεις από τον τουρισμό στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2016 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2015.
43. **Express.gr** 21/10/16-14:28 ΤτΕ: Μεγάλη πτώση κατά 9,2% στα έσοδα από τον τουρισμό τον Αύγουστο του 2016
44. **LIBERAL.GR**, Βουτιά στα έσοδα από τον τουρισμό στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2016, 23 Ιανουαρίου 2017
45. **ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ**, 22.10.2016 ,Κατά 750 εκατ. μειώθηκαν τα έσοδα από τον τουρισμό στο οκτάμηνο του 2016, Σταθης Κουσουνης
46. **ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ**, Στα 14,2 δισ. ευρώ τα έσοδα από τον τουρισμό το 2015, 20/2/2016
47. **ΤΟ ΒΗΜΑ**,Ελληνικός τουρισμός 2013: €11,9 δισ. έσοδα και 17,9 εκατ. Επισκέπτες, 07/02/2014

48. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 22 εκατ. αφίξεις και 13,44 δισ. τα έσοδα από τον τουρισμό το 2014, 25.02.2015

Πηγές από internet

49. www.bankofgreece.gr (Τράπεζα της Ελλάδος)
50. ec.europa.eu/eurostat
51. www.ekke.gr
52. www.gnto.gr (Υπουργείο Τουρισμού)
53. www.golf.gr
54. www.investingreece.gr
55. www.marineews.gr
56. www.travelreport-int.gr
57. www.statistics.gr (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία)
58. www.sete.gr

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1

Διαχρονική εξέλιξη των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών

Έτη	Αφίξεις στη χώρα	Μεταβολή (σε %)	Έτη	Αφίξεις στη χώρα	Μεταβολή (σε %)
1950	33.333	45,3	1989	8.540.962	2,3
1951	40.118	20,3	1990	9.310.492	9,0
1952	68.189	70,0	1991	8.271.258	-11,2
1953	94.408	38,4	1992	9.756.012	18,0
1954	157.618	70,0	1993	9.412.923	-3,6
1955	195.853	24,2	1994	11.301.722	8,3
1956	218.301	11,6	1995	10.712.145	-5,5
1957	261.738	19,9	1996	9.782.061	-9,5
1958	276.534	5,7	1997	10.588.489	8,2
1959	339.802	22,9	1998	10.916.046	3,09
1960	399.438	17,6	1999	12.164.088	11,43
1961	494.191	23,7	2000	13.095.545	7,66
1962	597.924	21,0	2001	14.057.331	7,34
1963	741.193	24,0	2002	14.179.999	0,87
1964	976.125	2,2	2013	17.919.581	-
1965	1.131.730	28,9	2014*	21.497.261	23%
1966	996.473	15,9			
1967	621.000	-11,9			
1968	871.017	12,1			
1969	1.305.951	28,3			
1970	1.609.210	23,2			
1971	2.257.994	40,3			
1972	2.731.587	21,0			
1973	3.177.682	16,3			
1974	2.188.304	-31,1			
1975	3.172.986	45,0			
1976	4.243.563	33,7			
1977	4.597.354	5,1			
1978	5.081.033	13,9			
1979	5.798.360	14,1			
1980	5.271.115	-9,1			
1981	5.577.109	5,8			
1982	5.463.060	-2,0			
1983	5.258.372	-3,7			
1984	6.027.266	14,6			
1985	7.039.428	16,8			
1986	7.200.000	2,3			
1987	8.053.052	11,9			
1988	8.351.102	3,7			

Πηγές: ΕΣΥΕ, Ε.Ο.Τ.

* Ιανουάριος - Νοέμβριος

Πίνακας 2
Ποσοστιαία Σύθεση των Αφίξεων Τουριστών
Κατά Εθνικότητα 1960 -1999 (%)

Έτος	Κράτη Ευρώπης	Κράτη Ασίας	Κράτη Αφρικής	Κράτη Αμερικής	Λοιπά Κράτη	Κατά ομάδες περίπλου	Σύνολο
1960	53,0	5,7	1,9	22,4	2,0	15,0	100,0
1965	57,9	4,3	1,7	20,7	1,7	13,7	100,0
1970	52,4	4,5	2,5	24,5	2,2	13,9	100,0
1975	64,0	3,7	1,7	17,5	1,9	11,2	100,0
1980	72,8	5,7	2,0	7,8	2,7	9,0	100,0
1985	76,7	4,2	1,6	8,8	2,1	6,6	100,0
1990	85,8	3,0	0,7	4,1	1,6	4,8	100,0
1991	88,9	3,0	0,6	3,0	1,7	2,8	100,0
1992	86,3	2,6	0,5	3,9	2,3	4,4	100,0
1993	85,4	3,7	0,5	3,5	1,9	5,0	100,0
1994	86,8	2,6	0,5	3,2	1,7	5,2	100,0
1995	85,9	2,7	0,4	3,0	2,6	5,4	100,0
1996	83,8	3,0	0,5	3,0	4,1	5,6	100,0
1997	85,7	3,6	0,4	3,0	2,4	4,9	100,0
1998	89,5	3,2	0,3	2,6	0,5	3,9	100,0
1999	89,8	3,4	0,4	2,4	0,5	3,5	100,0

Πηγή: ΕΟΤ.

Πίνακας 3.1

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ
ΕΤΗ 2007 & 2008**

	2007	2008	% (2008/2007)	2007 (% επί του συνόλου)	2008 (% επί του συνόλου)
ΧΩΡΕΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	14.474.979	13.601.417	-6	90,8	91,2
ΧΩΡΕΣ ΕΕ	11.815.256	10.887.535	-7,9	74,1	73
Αυστρία	354.748	352.223	-0,7	2,2	2,4
Βέλγιο	420.748	334.240	-20,6	2,6	2,2
Βουλγαρία	623.476	657.130	5,4	3,9	4,4
Γαλλία	910.021	962.435	5,8	5,7	6,5
Γερμανία	2.469.151	2.364.486	-4,2	15,5	15,9
Δανία	245.946	264.040	7,4	1,5	1,8
Εσθονία	26.018	21.242	-18,4	0,2	0,1
Ην.Βασίλειο	2.278.014	2.112.149	-7,3	14,3	14,2
Ιρλανδία	93.534	73.167	-21,8	0,6	0,5
Ισπανία	219.917	164.461	-25,2	1,4	1,1
Ιταλία	1.099.983	935.011	-15	6,9	6,3
Κύπρος	474.941	434.746	-8,5	3	2,9
Λετονία	31.010	12.027	-61,2	0,2	0,1
Λιθουανία	34.537	37.501	8,6	0,2	0,3
Λουξεμβούργο	25.135	22.792	-9,3	0,2	0,2
Μάλτα	11.702	4.367	-62,7	0,1	0
Ολλανδία	756.940	651.440	-13,9	4,7	4,4
Ουγγαρία	180.914	70.894	-60,8	1,1	0,5
Πολωνία	270.039	203.487	-24,6	1,7	1,4
Πορτογαλία	24.678	13.300	-46,1	0,2	0,1
Ρουμανία	327.261	307.596	-6	2,1	2,1
Σλοβακία	63.096	48.549	-23,1	0,4	0,3
Σλοβενία	75.185	45.924	-38,9	0,5	0,3
Σουηδία	382.922	356.154	-7	2,4	2,4
Τσεχία	267.596	267.833	0,1	1,7	1,8
Φινλανδία	147.746	170.341	15,3	0,9	1,1
Αλβανία	242.999	234.276	-3,6	1,5	1,6
Ελβετία	339.808	352.514	3,7	2,1	2,4
Νορβηγία	277.303	315.595	13,8	1,7	2,1
Ισλανδία	4.476	3.340	-25,4	0	0
Ρωσία	309.071	276.021	-10,7	1,9	1,9
Σερβία-Μαυροβούνιο	686.996	498.356	-27,5	4,3	3,3
Λοιπά Κράτη Ευρώπης	799.070	1.033.780	29,4	5	6,9
ΧΩΡΕΣ ΑΣΙΑΣ	384.900	372.369	-3,3	2,4	2,5
Ιαπωνία	10.926	6.765	-38,1	0,1	0
Ιράν	847	1.647	94,5	0	0
Ισραήλ	84.221	82.443	-2,1	0,5	0,6
Κίνα	5.941	7.793	31,2	0	0,1
Λίβανος-Συρία	11.457	14.753	28,8	0,1	0,1
Ν.Κορέα	4.391	5.123	16,7	0	0
Τουρκία	207.609	200.348	-3,5	1,3	1,3
Λοιπά κράτη Μ. Ανατολής	22.689	28.481	25,5	0,1	0,2
Λοιπά κράτη Ασίας	36.819	25.016	-32,1	0,2	0,2
ΧΩΡΕΣ ΑΦΡΙΚΗΣ	58.125	38.186	-34,3	0,4	0,3
Αίγυπτος-Σουδάν	13.556	12.610	-7	0,1	0,1

Νοτιοαφρικανική Ένωση	35.689	20.539	-42,5	0,2	0,1
Λοιπά κράτη Αφρικής	8.880	5.037	-43,3	0,1	0
ΧΩΡΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	849.015	729.446	-14,1	5,3	4,9
Αργεντινή	14.298	13.878	-2,9	0,1	0,1
Βραζιλία	27.485	24.540	-10,7	0,2	0,2
Μεξικό	8.877	8.909	0,4	0,1	0,1
Η.Π.Α.	612.825	531.276	-13,3	3,8	3,6
Καναδάς	158.447	134.983	-14,8	1	0,9
Λοιπά κράτη Αμερικής	27.082	15.860	-41,4	0,2	0,1
ΧΩΡΕΣ ΩΚΕΑΝΙΑΣ	159.923	161.512	1	1	1,1
Αυστραλία	136.086	133.869	-1,6	0,9	0,9
Λοιπά κράτη Ωκεανίας	23.836	27.643	16	0,1	0,2
ΣΥΝΟΛΟ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ	15.926.942	14.902.930	-6,4	99,9	99,9
Μη προσδιορισίμες χώρες ταξιδιωτών	11.864	11.604	-2,2	0,1	0,1
ΓΕΝΙΚΟΣΥΝΟΛΟ	15.938.806	14.914.534	-6,4	100	100

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.2

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ
ΤΑ ΕΤΗ 2008 & 2009**

	ΕΤΟΣ	ΕΤΟΣ	Μεταβολή 2009/2008	Αναλογία %	
	2008	2009		2008	2009
Χωρες Ευρωπης	14.474.979	13.601.417	-6	90,8	91,2
Χωες ΕΕ	11.815.256	10.887.535	-7,9	74,1	73
Αυστρία	354.748	352.223	-0,7	2,2	2,4
Βέλγιο	420.748	334.240	-20,6	2,6	2,2
Βουλγαρία	623.476	657.130	5,4	3,9	4,4
Γαλλία	910.021	962.435	5,8	5,7	6,5
Γερμανία	2.469.151	2.364.486	-4,2	15,5	15,9
Δανία	245.946	264.040	7,4	1,5	1,8
Εσθονία	26.018	21.242	-18,4	0,2	0,1
Ην.Βασίλειο	2.278.014	2.112.149	-7,3	14,3	14,2
Ιρλανδία	93.534	73.167	-21,8	0,6	0,5
Ισπανία	219.917	164.461	-25,2	1,4	1,1
Ιταλία	1.099.983	935.011	-15	6,9	6,3
Κύπρος	474.941	434.746	-8,5	3	2,9
Λεττονία	31.010	12.027	-61,2	0,2	0,1
Λιθουανία	34.537	37.501	8,6	0,2	0,3
Λουξεμβούργο	25.135	22.792	-9,3	0,2	0,2
Μάλτα	11.702	4.367	-62,7	0,1	0
Ολλανδία	756.940	651.440	-13,9	4,7	4,4
Ουγγαρία	180.914	70.894	-60,8	1,1	0,5
Πολωνία	270.039	203.487	-24,6	1,7	1,4
Πορτογαλία	24.678	13.300	-46,1	0,2	0,1
Ρουμανία	327.261	307.596	-6	2,1	2,1
Σλοβακία	63.096	48.549	-23,1	0,4	0,3
Σλοβενία	75.185	45.924	-38,9	0,5	0,3
Σουηδία	382.922	356.154	-7	2,4	2,4
Τσεχία	267.596	267.833	0,1	1,7	1,8
Φινλανδία	147.746	170.341	15,3	0,9	1,1
Αλβανία	242.999	234.276	-3,6	1,5	1,6
Ελβετία	339.808	352.514	3,7	2,1	2,4
Νορβηγία	277.303	315.595	13,8	1,7	2,1
Ισλανδία	4.476	3.340	-25,4	0	0
Ρωσία	309.071	276.021	-10,7	1,9	1,9
Σερβία-Μαυροβούνιο	686.996	498.356	-27,5	4,3	3,3
Λοιπά Κράτη Ευρώπης	799.070	1.033.780	29,4	5	6,9
ΧΩΡΕΣ ΑΣΙΑΣ	384.900	372.369	-3,3	2,4	2,5
Ιαπωνία	10.926	6.765	-38,1	0,1	0
Ιράν	847	1.647	94,5	0	0
Ισραήλ	84.221	82.443	-2,1	0,5	0,6
Κίνα	5.941	7.793	31,2	0	0,1
Λίβανος-Συρία	11.457	14.753	28,8	0,1	0,1
Ν.Κορέα	4.391	5.123	16,7	0	0
Τουρκία	207.609	200.348	-3,5	1,3	1,3
Λοιπά κράτη Μ. Ανατολής	22.689	28.481	25,5	0,1	0,2
Λοιπά κράτη Ασίας	36.819	25.016	-32,1	0,2	0,2
Χωρες Αφρικης	58.125	38.186	-34,3	0,4	0,3
Αίγυπτος-Σουδάν	13.556	12.610	-7	0,1	0,1
Νοτιοαφρικανική Ενωση	35.689	20.539	-42,5	0,2	0,1
Λοιπά κράτη Αφρικής	8.880	5.037	-43,3	0,1	0

Χώρες Αμερικής	849.015	729.446	-14,1	5,3	4,9
Αργεντινή	14.298	13.878	-2,9	0,1	0,1
Βραζιλία	27.485	24.540	-10,7	0,2	0,2
Μεξικό	8.877	8.909	0,4	0,1	0,1
Η.Π.Α.	612.825	531.276	-13,3	3,8	3,6
Καναδάς	158.447	134.983	-14,8	1	0,9
Λοιπά κράτη Αμερικής	27.082	15.860	-41,4	0,2	0,1
Χώρες Ωκεανίας	159.923	161.512	1	1	1,1
Αυστραλία	136.086	133.869	-1,6	0,9	0,9
Λοιπά κράτη Ωκεανίας	23.836	27.643	16	0,1	0,2
Σύνολο μη κατοίκων	15.926.942	14.902.930	-6,4	99,9	99,9
Μη προσδιορίσιμες χώρες ταξιδιωτών	11.864	11.604	-2,2	0,1	0,1
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	15.938.806	14.914.534	-6,4	100	100

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.3

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ
ΕΤΗ 2009 & 2010**

	ΕΤΟΣ	ΕΤΟΣ	Μεταβολή 2010/2009	Αναλογία %	
	2009	2010		2009	2010
ΕΥΡΩΠΗ	14.651.513	13.851.064	-5,5	89,20%	89,30%
Χώρες ΕΕ	10.698.013	9.791.909	-8,5	65,10%	63,10%
Αυστρία	310.358	236.416	-23,8	1,90%	1,50%
Βέλγιο	432.625	326.937	-24,4	2,60%	2,10%
Βουλγαρία	686.209	599.110	-12,7	4,20%	3,90%
Γαλλία	1.149.388	977.376	-15	7,00%	6,30%
Γερμανία	2.240.481	2.108.787	-5,9	13,60%	13,60%
Δανία	244.986	205.194	-16,2	1,50%	1,30%
Εσθονία	9.862	4.757	-51,8	0,10%	0,00%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.758.093	1.920.794	9,3	10,70%	12,40%
Ιρλανδία	58.939	32.357	-45,1	0,40%	0,20%
Ισπανία	154.774	155.722	0,6	0,90%	1,00%
Ιταλία	938.232	848.073	-9,6	5,70%	5,50%
Κύπρος	439.757	424.827	-3,4	2,70%	2,70%
Λετονία	7.846	15.300	95	0,00%	0,10%
Λιθουανία	13.666	21.601	58,1	0,10%	0,10%
Λουξεμβούργο	28.475	15.192	-46,6	0,20%	0,10%
Μάλτα	1.368	2.206	61,3	0,00%	0,00%
Ολλανδία	560.723	478.483	-14,7	3,40%	3,10%
Ουγγαρία	69.756	69.789	0	0,40%	0,40%
Πολωνία	450.618	254.682	-43,5	2,70%	1,60%
Πορτογαλία	34.642	20.483	-40,9	0,20%	0,10%
Ρουμανία	223.699	230.396	3	1,40%	1,50%
Σλοβακία	41.788	44.782	7,2	0,30%	0,30%
Σλοβενία	31.130	35.721	14,7	0,20%	0,20%
Σουηδία	333.906	319.756	-4,2	2,00%	2,10%
Τσεχία	309.062	289.034	-6,5	1,90%	1,90%
Φινλανδία	167.632	154.134	-8,1	1,00%	1,00%
Αλβανία	411.245	469.213	14,1	2,50%	3,00%
Ελβετία	361.405	299.619	-17,1	2,20%	1,90%
Νορβηγία	226.627	294.114	29,8	1,40%	1,90%
Ισλανδία	0	2.059	-	0,00%	0,00%
Ρωσία	738.927	874.787	18,4	4,50%	5,60%
Σερβία-Μαυροβούνιο	692.059	620.450	-10,3	4,20%	4,00%
Λοιπές χωρες Ευρωπης	1.523.236	1.498.913	-1,6	9,30%	9,70%
ΑΣΙΑ	882.643	937.050	6,2	5,40%	6,00%
Ιαπωνία	10.125	8.841	-12,7	0,10%	0,10%
Ιράν	8748	13.631	55,8	0,10%	0,10%
Ισραήλ	226.110	207.711	-8,1	1,40%	1,30%
Κίνα	15.838	12.203	-23	0,10%	0,10%
Λίβανος -Συρία	4.916	12.846	161,3	0,00%	0,10%
Ν.Κορέα	1.846	6.101	230,5	0,00%	0,00%
Τουρκία	552.090	602.306	9,1	3,40%	3,90%
Λοιπά κράτη Μ. Ανατολής	18.399	18.062	-1,8	0,10%	0,10%
Λοιπές χωρες Ασίας	44.572	55.351	24,2	0,30%	0,40%
ΑΦΡΙΚΗ	38.450	37.411	-2,7	0,20%	0,20%
Αίγυπτος-Σουδάν	4.675	4.724	1	0,00%	0,00%
Νοτιοαφρικανική Ενωση	21.981	19.686	-10,4	0,10%	0,10%
Λοιπές χωρες Αφρικής	11.794	13.002	10,2	0,10%	0,10%

ΑΜΕΡΙΚΗ	719.661	558.728	-22,4	4,40%	3,60%
Αργεντινή	13.834	20.207	46,1	0,10%	0,10%
Βραζιλία	52.118	31.125	-40,3	0,30%	0,20%
Μεξικό	5.532	8.067	45,8	0,00%	0,10%
Η.Π.Α.	484.708	373.831	-22,9	3,00%	2,40%
Καναδάς	142.287	102.694	-27,8	0,90%	0,70%
Λοιπές χώρες Αμερικής	21.182	22.805	7,7	0,10%	0,10%
ΩΚΕΑΝΙΑ	134.979	133.368	-1,2	0,80%	0,90%
Αυστραλία	115.902	117.852	1,7	0,70%	0,80%
Λοιπές χώρες Ωκεανίας	19.077	15.516	-18,7	0,10%	0,10%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	16.427.247	15.517.622	-5,5	100,00%	100,00%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.4

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ
ΕΤΗ 2010 & 2011**

	ΕΤΟΣ	ΕΤΟΣ	Μεταβολή 2011/2010	Αναλογία %	
	2010	2011		2010	2011
ΕΥΡΩΠΗ	14.651.513	13.851.064	-5,5	89,20%	89,30%
Χώρες ΕΕ	10.698.013	9.791.909	-8,5	65,10%	63,10%
Αυστρία	310.358	236.416	-23,8	1,90%	1,50%
Βέλγιο	432.625	326.937	-24,4	2,60%	2,10%
Βουλγαρία	686.209	599.110	-12,7	4,20%	3,90%
Γαλλία	1.149.388	977.376	-15	7,00%	6,30%
Γερμανία	2.240.481	2.108.787	-5,9	13,60%	13,60%
Δανία	244.986	205.194	-16,2	1,50%	1,30%
Εσθονία	9.862	4.757	-51,8	0,10%	0,00%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.758.093	1.920.794	9,3	10,70%	12,40%
Ιρλανδία	58.939	32.357	-45,1	0,40%	0,20%
Ισπανία	154.774	155.722	0,6	0,90%	1,00%
Ιταλία	938.232	848.073	-9,6	5,70%	5,50%
Κύπρος	439.757	424.827	-3,4	2,70%	2,70%
Λετονία	7.846	15.300	95	0,00%	0,10%
Λιθουανία	13.666	21.601	58,1	0,10%	0,10%
Λουξεμβούργο	28.475	15.192	-46,6	0,20%	0,10%
Μάλτα	1.368	2.206	61,3	0,00%	0,00%
Ολλανδία	560.723	478.483	-14,7	3,40%	3,10%
Ουγγαρία	69.756	69.789	0	0,40%	0,40%
Πολωνία	450.618	254.682	-43,5	2,70%	1,60%
Πορτογαλία	34.642	20.483	-40,9	0,20%	0,10%
Ρουμανία	223.699	230.396	3	1,40%	1,50%
Σλοβακία	41.788	44.782	7,2	0,30%	0,30%
Σλοβενία	31.130	35.721	14,7	0,20%	0,20%
Σουηδία	333.906	319.756	-4,2	2,00%	2,10%
Τσεχία	309.062	289.034	-6,5	1,90%	1,90%
Φινλανδία	167.632	154.134	-8,1	1,00%	1,00%
Αλβανία	411.245	469.213	14,1	2,50%	3,00%
Ελβετία	361.405	299.619	-17,1	2,20%	1,90%
Νορβηγία	226.627	294.114	29,8	1,40%	1,90%
Ισλανδία	0	2.059	-	0,00%	0,00%
Ρωσία	738.927	874.787	18,4	4,50%	5,60%
Σερβία-Μαυροβούνιο	692.059	620.450	-10,3	4,20%	4,00%
Λοιπές χώρες Ευρώπης	1.523.236	1.498.913	-1,6	9,30%	9,70%
ΑΣΙΑ	882.643	937.050	6,2	5,40%	6,00%
Ιαπωνία	10.125	8.841	-12,7	0,10%	0,10%
Ιράν	8748	13.631	55,8	0,10%	0,10%
Ισραήλ	226.110	207.711	-8,1	1,40%	1,30%
Κίνα	15.838	12.203	-23	0,10%	0,10%
Λίβανος-Συρία	4.916	12.846	161,3	0,00%	0,10%
Ν. Κορέα	1.846	6.101	230,5	0,00%	0,00%
Τουρκία	552.090	602.306	9,1	3,40%	3,90%
Λοιπά κράτη Μ. Ανατολής	18.399	18.062	-1,8	0,10%	0,10%
Λοιπές χώρες Ασίας	44.572	55.351	24,2	0,30%	0,40%
ΑΦΡΙΚΗ	38.450	37.411	-2,7	0,20%	0,20%
Αίγυπτος-Σουδάν	4.675	4.724	1	0,00%	0,00%
Νοτιοαφρικανική Ένωση	21.981	19.686	-10,4	0,10%	0,10%
Λοιπές χώρες Αφρικής	11.794	13.002	10,2	0,10%	0,10%

ΑΜΕΡΙΚΗ	719.661	558.728	-22,4	4,40%	3,60%
Αργεντινή	13.834	20.207	46,1	0,10%	0,10%
Βραζιλία	52.118	31.125	-40,3	0,30%	0,20%
Μεξικό	5.532	8.067	45,8	0,00%	0,10%
Η.Π.Α.	484.708	373.831	-22,9	3,00%	2,40%
Καναδάς	142.287	102.694	-27,8	0,90%	0,70%
Λοιπές χώρες Αμερικής	21.182	22.805	7,7	0,10%	0,10%
ΩΚΕΑΝΙΑ	134.979	133.368	-1,2	0,80%	0,90%
Αυστραλία	115.902	117.852	1,7	0,70%	0,80%
Λοιπές χώρες Ωκεανίας	19.077	15.516	-18,7	0,10%	0,10%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	16.427.247	15.517.622	-5,5	100,00%	100,00%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.5

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ
ΕΤΗ 2010 & 2011**

	ΕΤΟΣ	ΕΤΟΣ	Μεταβολή 2012/2011	Αναλογία %	
	2011	2012		2011	2012
	2011	2012		2011	2012
ΕΥΡΩΠΗ	14.651.513	13.851.064	-5,5	89,20%	89,30%
Χώρες ΕΕ	10.698.013	9.791.909	-8,5	65,10%	63,10%
Αυστρία	310.358	236.416	-23,8	1,90%	1,50%
Βέλγιο	432.625	326.937	-24,4	2,60%	2,10%
Βουλγαρία	686.209	599.110	-12,7	4,20%	3,90%
Γαλλία	1.149.388	977.376	-15	7,00%	6,30%
Γερμανία	2.240.481	2.108.787	-5,9	13,60%	13,60%
Δανία	244.986	205.194	-16,2	1,50%	1,30%
Εσθονία	9.862	4.757	-51,8	0,10%	0,00%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.758.093	1.920.794	9,3	10,70%	12,40%
Ιρλανδία	58.939	32.357	-45,1	0,40%	0,20%
Ισπανία	154.774	155.722	0,6	0,90%	1,00%
Ιταλία	938.232	848.073	-9,6	5,70%	5,50%
Κύπρος	439.757	424.827	-3,4	2,70%	2,70%
Λετονία	7.846	15.300	95	0,00%	0,10%
Λιθουανία	13.666	21.601	58,1	0,10%	0,10%
Λουξεμβούργο	28.475	15.192	-46,6	0,20%	0,10%
Μάλτα	1.368	2.206	61,3	0,00%	0,00%
Ολλανδία	560.723	478.483	-14,7	3,40%	3,10%
Ουγγαρία	69.756	69.789	0	0,40%	0,40%
Πολωνία	450.618	254.682	-43,5	2,70%	1,60%
Πορτογαλία	34.642	20.483	-40,9	0,20%	0,10%
Ρουμανία	223.699	230.396	3	1,40%	1,50%
Σλοβακία	41.788	44.782	7,2	0,30%	0,30%
Σλοβενία	31.130	35.721	14,7	0,20%	0,20%
Σουηδία	333.906	319.756	-4,2	2,00%	2,10%
Τσεχία	309.062	289.034	-6,5	1,90%	1,90%
Φινλανδία	167.632	154.134	-8,1	1,00%	1,00%
Αλβανία	411.245	469.213	14,1	2,50%	3,00%
Ελβετία	361.405	299.619	-17,1	2,20%	1,90%
Νορβηγία	226.627	294.114	29,8	1,40%	1,90%
Ισλανδία	0	2.059	-	0,00%	0,00%
Ρωσία	738.927	874.787	18,4	4,50%	5,60%
Σερβία-Μαυροβούνιο	692.059	620.450	-10,3	4,20%	4,00%
Λοιπές χώρες Ευρώπης	1.523.236	1.498.913	-1,6	9,30%	9,70%
ΑΣΙΑ	882.643	937.050	6,2	5,40%	6,00%
Ιαπωνία	10.125	8.841	-12,7	0,10%	0,10%
Ιράν	8748	13.631	55,8	0,10%	0,10%
Ισραήλ	226.110	207.711	-8,1	1,40%	1,30%
Κίνα	15.838	12.203	-23	0,10%	0,10%
Λίβανος-Συρία	4.916	12.846	161,3	0,00%	0,10%
Ν.Κορέα	1.846	6.101	230,5	0,00%	0,00%
Τουρκία	552.090	602.306	9,1	3,40%	3,90%
Λοιπά κράτη Μέσης Ανατολής	18.399	18.062	-1,8	0,10%	0,10%
Λοιπές χωρες Ασίας	44.572	55.351	24,2	0,30%	0,40%
ΑΦΡΙΚΗ	38.450	37.411	-2,7	0,20%	0,20%
Αίγυπτος - Σουδάν	4.675	4.724	1	0,00%	0,00%
Νοτιοαφρικανική Ένωση	21.981	19.686	-10,4	0,10%	0,10%

Λοιπές χώρες Αφρικής	11.794	13.002	10,2	0,10%	0,10%
ΑΜΕΡΙΚΗ	719.661	558.728	-22,4	4,40%	3,60%
Αργεντινή	13.834	20.207	46,1	0,10%	0,10%
Βραζιλία	52.118	31.125	-40,3	0,30%	0,20%
Μεξικό	5.532	8.067	45,8	0,00%	0,10%
Η.Π.Α.	484.708	373.831	-22,9	3,00%	2,40%
Καναδάς	142.287	102.694	-27,8	0,90%	0,70%
Λοιπές χώρες Αμερικής	21.182	22.805	7,7	0,10%	0,10%
ΩΚΕΑΝΙΑ	134.979	133.368	-1,2	0,80%	0,90%
Αυστραλία	115.902	117.852	1,7	0,70%	0,80%
Λοιπές χώρες Ωκεανίας	19.077	15.516	-18,7	0,10%	0,10%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	16.427.247	15.517.622	-5,5	100,00%	100,00%
Μη προσδιορίσιμες χώρες ταξιδιωτών	0	0	0	-	-
Σύνολο αφίξεων	16.427.247	15.517.622	-5,5	100,00%	100,00%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.6

ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 2012 & 2013

Χώρα προέλευσης μη κατοίκων	ΕΤΟΣ	ΕΤΟΣ	Μεταβολή 2013/2012	Αναλογία %	
	2012	2013		2012	2013
Ι.ΕΥΡΩΠΗ	13.851.064	15.778.397	13,9	89,30%	88,10%
Χώρες ΕΕ	9.791.909	10.525.226	7,5	63,10%	58,70%
Αυστρία	236.416	236.476	0	1,50%	1,30%
Βέλγιο	326.937	344.554	5,4	2,10%	1,90%
Βουλγαρία	599.110	691.874	15,5	3,90%	3,90%
Γαλλία	977.376	1.152.217	17,9	6,30%	6,40%
Γερμανία	2.108.787	2.267.546	7,5	13,60%	12,70%
Δανία	205.194	202.477	-1,3	1,30%	1,10%
Εσθονία	4.757	8.094	70,2	0,00%	0,00%
ΗνωμένοΒασίλειο	1.920.794	1.846.333	-3,9	12,40%	10,30%
Ιρλανδία	32.357	42.575	31,6	0,20%	0,20%
Ισπανία	155.722	91.988	-40,9	1,00%	0,50%
Ιταλία	848.073	964.314	13,7	5,50%	5,40%
Κροατία	-1	4.381	-	-	0,00%
Κύπρος	424.827	399.008	-6,1	2,70%	2,20%
Λεττονία	15.300	20.283	32,6	0,10%	0,10%
Λιθουανία	21.601	31.874	47,6	0,10%	0,20%
Λουξεμβούργο	15.192	20.498	34,9	0,10%	0,10%
Μάλτα	2.206	1.494	-32,3	0,00%	0,00%
Ολλανδία	478.483	580.867	21,4	3,10%	3,20%
Ουγγαρία	69.789	80.623	15,5	0,40%	0,40%
Πολωνία	254.682	385.474	51,4	1,60%	2,20%
Πορτογαλία	20.483	13.304	-35,1	0,10%	0,10%
Ρουμανία	230.396	278.873	21	1,50%	1,60%
Σλοβακία	44.782	46.260	3,3	0,30%	0,30%
Σλοβενία	35.721	18.689	-47,7	0,20%	0,10%
Σουηδία	319.756	368.834	15,3	2,10%	2,10%
Τσεχία	289.034	286.974	-0,7	1,90%	1,60%
Φινλανδία	154.134	139.341	-9,6	1,00%	0,80%
Αλβανία	469.213	504.809	7,6	3,00%	2,80%
Ελβετία	299.619	346.518	15,7	1,90%	1,90%
Νορβηγία	294.114	264.816	-10	1,90%	1,50%
Ισλανδία	2.059	1.578	-23,4	0,00%	0,00%
Ρωσία	874.787	1.352.901	54,7	5,60%	7,50%
Σερβία	620.450	778.765	25,5	4,00%	4,30%
Λοιπές χώρες Ευρώπης	1.498.913	2.003.784	33,7	9,70%	11,20%
II. ΑΣΙΑ	937.050	1.213.148	29,5	6,00%	6,80%
Ιαπωνία	8.841	13.141	48,6	0,10%	0,10%
Ιράν	13.631	5.243	-61,5	0,10%	0,00%
Ισραήλ	207.711	212.466	2,3	1,30%	1,20%
Κίνα	12.203	28.328	132,1	0,10%	0,20%
Λίβανος-Συρία	12.846	36.591	184,8	0,10%	0,20%
Ν.Κορέα	6.101	7.307	19,8	0,00%	0,00%
Τουρκία	602.306	831.113	38	3,90%	4,60%
Λοιπά κράτη Μ.Ανατολής	18.062	32.220	78,4	0,10%	0,20%
Λοιπές χώρες Ασίας	55.351	46.739	-15,6	0,40%	0,30%
III. ΑΦΡΙΚΗ	37.411	30.905	-17,4	0,20%	0,20%
Αίγυπτος-Σουδάν	4.724	4.038	-14,5	0,00%	0,00%
Νοτιοαφρικανική Ένωση	19.686	17.644	-10,4	0,10%	0,10%

Λοιπές χώρες Αφρικής	13.002	9.223	-29,1	0,10%	0,10%
ΙV.ΑΜΕΡΙΚΗ	558.728	754.488	35	3,60%	4,20%
Αργεντινή	20.207	25.488	26,1	0,10%	0,10%
Βραζιλία	31.125	27.355	-12,1	0,20%	0,20%
Μεξικό	8.067	19.863	146,2	0,10%	0,10%
Η.Π.Α.	373.831	466.520	24,8	2,40%	2,60%
Καναδάς	102.694	186.701	81,8	0,70%	1,00%
Λοιπές χώρες Αμερικής	22.805	28.560	25,2	0,10%	0,20%
V.ΩΚΕΑΝΙΑ	133.368	142.642	7	0,90%	0,80%
Αυστραλία	117.852	129.112	9,6	0,80%	0,70%
Λοιπές χώρες Ωκεανίας	15.516	13.530	-12,8	0,10%	0,10%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	15.517.622	17.919.580	15,5	100,00%	100,00%
Σύνολο αφίξεων	15.517.622	17.919.580	15,5	100,00%	100,00%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.7

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ
ΕΤΗ 2013 & 2014**

Χώρα προέλευσης μη κατοίκων	ΕΤΟΣ	ΕΤΟΣ	Μεταβολή 2014/2013	Αναλογία %	
	2013	2014		2013	2014
Ι.ΕΥΡΩΠΗ	4.668.014	5.350.441	14,6	86,10%	85,40%
Χώρες ΕΕ	3.143.970	3.700.938	17,7	58,00%	59,10%
Αυστρία	61.592	68.251	10,8	1,10%	1,10%
Βέλγιο	101.416	124.096	22,4	1,90%	2,00%
Βουλγαρία	331.572	374.048	12,8	6,10%	6,00%
Γαλλία	358.038	412.052	15,1	6,60%	6,60%
Γερμανία	700.428	713.823	1,9	12,90%	11,40%
Δανία	68.026	50.194	-26,2	1,30%	0,80%
Εσθονία	3.109	10.722	244,9	0,10%	0,20%
Ηνωμένο Βασίλειο	519.828	695.602	33,8	9,60%	11,10%
Ιρλανδία	11.576	21.577	86,4	0,20%	0,30%
Ισπανία	34.813	39.298	12,9	0,60%	0,60%
Ιταλία	203.531	182.686	-10,2	3,80%	2,90%
Κροατία	-1	7.348	-	-	0,10%
Κύπρος	150.849	194.651	29	2,80%	3,10%
Λεττονία	7.219	9.720	34,6	0,10%	0,20%
Λιθουανία	9.929	14.892	50	0,20%	0,20%
Λουξεμβούργο	6.011	4.659	-22,5	0,10%	0,10%
Μάλτα	519	945	82	0,00%	0,00%
Ολλανδία	165.987	219.503	32,2	3,10%	3,50%
Ουγγαρία	17.403	10.319	-40,7	0,30%	0,20%
Πολωνία	98.132	132.920	35,5	1,80%	2,10%
Πορτογαλία	3.495	5.219	49,3	0,10%	0,10%
Ρουμανία	83.318	131.658	58	1,50%	2,10%
Σλοβακία	2.069	4.041	95,4	0,00%	0,10%
Σλοβενία	1.889	3.851	103,9	0,00%	0,10%
Σουηδία	102.138	123.281	20,7	1,90%	2,00%
Τσεχία	52.292	87.123	66,6	1,00%	1,40%
Φινλανδία	48.791	58.460	19,8	0,90%	0,90%
Αλβανία	258.565	237.935	-8	4,80%	3,80%
Ελβετία	81.628	103.948	27,3	1,50%	1,70%
Νορβηγία	84.585	89.713	6,1	1,60%	1,40%
Ισλανδία	888	1.364	53,5	0,00%	0,00%
Ρωσία	337.103	382.451	13,5	6,20%	6,10%
Σερβία	164.023	179.502	9,4	3,00%	2,90%
Λοιπές χώρες Ευρώπης	597.252	654.590	9,6	11,00%	10,40%
ΙΙ.ΑΣΙΑ	452.023	535.756	18,5	8,30%	8,60%
Ιαπωνία	3.735	13.167	252,5	0,10%	0,20%
Ιράν	1.826	560	-69,3	0,00%	0,00%
Ισραήλ	51.366	73.305	42,7	0,90%	1,20%
Κίνα	9.638	25.068	160,1	0,20%	0,40%
Λίβανος-Συρία	9.362	11.723	25,2	0,20%	0,20%
Ν.Κορέα	4.113	7.121	73,1	0,10%	0,10%
Τουρκία	346.009	345.826	-0,1	6,40%	5,50%
Λοιπά κράτη Μ.Ανατολής	10.561	22.712	115,1	0,20%	0,40%
Λοιπές χώρες Ασίας	15.413	36.274	135,3	0,30%	0,60%
ΙΙΙ.ΑΦΡΙΚΗ	14.256	20.624	44,7	0,30%	0,30%
Αίγυπτος-Σουδάν	3.543	3.086	-12,9	0,10%	0,00%
Νοτιοαφρικανική Ένωση	5.928	10.710	80,7	0,10%	0,20%

Λοιπές χώρες Αφρικής	4.784	6.827	42,7	0,10%	0,10%
ΙV.ΑΜΕΡΙΚΗ	250.411	308.462	23,2	4,60%	4,90%
Αργεντινή	12.259	14.847	21,1	0,20%	0,20%
Βραζιλία	12.421	13.395	7,8	0,20%	0,20%
Μεξικό	6.525	10.502	61	0,10%	0,20%
Η.Π.Α.	166.072	202.678	22	3,10%	3,20%
Καναδάς	41.213	54.411	32	0,80%	0,90%
Λοιπές χώρες Αμερικής	11.923	12.630	5,9	0,20%	0,20%
V.ΩΚΕΑΝΙΑ	36.126	48.754	35	0,70%	0,80%
Αυστραλία	31.679	44.449	40,3	0,60%	0,70%
Λοιπές χώρες Ωκεανίας	4.447	4.305	-3,2	0,10%	0,10%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	5.420.831	6.264.037	15,6	100,00%	100,00%
Σύνολο αφίξεων	5.420.831	6.264.037	15,6	100,00%	100,00%

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

Πίνακας 3.8

**ΑΦΙΞΕΙΣ ΜΗ-ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ
ΕΤΗ 2014 & 2015**

Χώρα προέλευσης μη κατοίκων	Ιανουάριος - Δεκέμβριος		Μεταβολή 2015/2014	% του συνόλου	
	2014	2015		2014	2015
I.ΕΥΡΩΠΗ	19.477.049	20.715.664	6,4	88,40%	87,80%
Χώρες ΕΕ	13.249.459	14.974.206	13	60,10%	63,50%
Αυστρία	285.132	327.123	14,7	1,30%	1,40%
Βέλγιο	409.198	482.524	17,9	1,90%	2,00%
Βουλγαρία	1.534.565	1.900.642	23,9	7,00%	8,10%
Γαλλία	1.463.157	1.522.100	4	6,60%	6,40%
Γερμανία	2.459.228	2.810.350	14,3	11,20%	11,90%
Δανία	240.419	237.655	-1,1	1,10%	1,00%
Εσθονία	30.551	23.323	-23,7	0,10%	0,10%
Ηνωμένο Βασίλειο	2.089.529	2.397.169	14,7	9,50%	10,20%
Ιρλανδία	69.532	72.654	4,5	0,30%	0,30%
Ισπανία	136.232	93.624	-31,3	0,60%	0,40%
Ιταλία	1.117.712	1.355.327	21,3	5,10%	5,70%
Κροατία	21.889	20.136	-8	0,10%	0,10%
Κύπρος	448.342	470.091	4,9	2,00%	2,00%
Λεττονία	31.085	33.709	8,4	0,10%	0,10%
Λιθουανία	57.890	60.143	3,9	0,30%	0,30%
Λουξεμβούργο	18.449	22.037	19,4	0,10%	0,10%
Μάλτα	3.701	9.867	166,6	0,00%	0,00%
Ολλανδία	657.339	639.108	-2,8	3,00%	2,70%
Ουγγαρία	89.064	146.380	64,4	0,40%	0,60%
Πολωνία	588.712	754.402	28,1	2,70%	3,20%
Πορτογαλία	14.206	17.821	25,4	0,10%	0,10%
Ρουμανία	543.360	540.289	-0,6	2,50%	2,30%
Σλοβακία	61.826	75.187	21,6	0,30%	0,30%
Σλοβενία	26.698	24.377	-8,7	0,10%	0,10%
Σουηδία	337.771	351.573	4,1	1,50%	1,50%
Τσεχία	347.624	436.703	25,6	1,60%	1,90%
Φινλανδία	166.251	149.894	-9,8	0,80%	0,60%
Αλβανία	488.099	491.381	0,7	2,20%	2,10%
Ελβετία	377.077	391.249	3,8	1,70%	1,70%
Νορβηγία	246.136	244.859	-0,5	1,10%	1,00%
Ισλανδία	3.528	1.705	-51,7	0,00%	0,00%
ΠΓΔΜ	2.346.580	3.023.059	28,8	10,70%	12,80%
Ρωσία	1.250.174	512.789	-59	5,70%	2,20%
Σερβία	985.661	727.831	-26,2	4,50%	3,10%
Λοιπές χώρες Ευρώπης	530.336	348.585	-34,3	2,40%	1,50%
II.ΑΣΙΑ	1.411.665	1.515.386	7,3	6,40%	6,40%
Ιαπωνία	18.698	9.983	-46,6	0,10%	0,00%
Ιράν	752	10.598	1308,9	0,00%	0,00%
Ισραήλ	197.009	115.868	-41,2	0,90%	0,50%
Κίνα	47.482	55.097	16	0,20%	0,20%
Λίβανος-Συρία	31.794	30.258	-4,8	0,10%	0,10%
Ν.Κορέα	13.388	20.080	50	0,10%	0,10%
Τουρκία	976.758	1.153.046	18	4,40%	4,90%
Λοιπά κράτη Μ. Ανατολής	45.156	55.319	22,5	0,20%	0,20%
Λοιπές χώρες Ασίας	80.628	65.136	-19,2	0,40%	0,30%
III.ΑΦΡΙΚΗ	49.043	61.685	25,8	0,20%	0,30%
Αίγυπτος-Σουδάν	9.063	26.076	187,7	0,00%	0,10%

Νοτιοαφρικανική Ένωση	24.680	26.055	5,6	0,10%	0,10%
Λοιπές χώρες Αφρικής	15.300	9.553	-37,6	0,10%	0,00%
IV. ΑΜΕΡΙΚΗ	890.318	1.094.750	23	4,00%	4,60%
Αργεντινή	32.606	34.662	6,3	0,10%	0,10%
Βραζιλία	52.217	65.588	25,6	0,20%	0,30%
Μεξικό	20.479	15.900	-22,4	0,10%	0,10%
Η.Π.Α.	591.853	750.250	26,8	2,70%	3,20%
Καναδάς	145.720	182.299	25,1	0,70%	0,80%
Λοιπές χώρες Αμερικής	47.443	46.050	-2,9	0,20%	0,20%
V. ΩΚΕΑΝΙΑ	205.387	211.970	3,2	0,90%	0,90%
Αυστραλία	183.080	183.165	0	0,80%	0,80%
Λοιπές χώρες Ωκεανίας	22.307	28.806	29,1	0,10%	0,10%
Σύνολο αφίξεων μη κατοίκων	22.033.462	23.599.455	7,1	100,00%	100,00%
Συνολο αφίξεων	22.033.462	23.599.455	7,1	100,00%	100,00%

Πίνακας 3.9 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015 - ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ									
2015	Αθήνα2	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κέρκυρα	Ζάκυνθος
	Athens2	Thessaloniki	Rhodes	Kos	Karpathos	Herakleion	Chania	Corfu	Zakynthos
Ιανουάριος	186.527	77.696	76	0	0	183	2.375	0	0
Φεβρουάριος	151.788	68.364	28	0	0	300	1.825	0	0
Μάρτιος	217.741	87.262	1.576	914	0	7.204	6.245	2.159	173
Απρίλιος	312.606	115.252	61.681	17.299	503	100.905	48.434	25.946	3.952
Μάιος	412.352	146.690	227.005	128.930	5.735	310.903	124.470	125.053	66.286
Ιούνιος	508.988	194.746	318.104	169.100	15.497	418.765	157.285	198.586	119.080
Ιούλιος	603.752	223.582	412.892	221.740	21.367	541.721	197.809	252.697	154.586
Αύγουστος	564.678	214.011	422.813	221.975	20.389	558.317	181.951	254.163	148.737
Σεπτέμβριος	470.000	160.133	321.993	156.249	13.737	426.698	146.420	176.245	102.110
Τρέχον έτος	3.428.432	1.287.736	1.766.168	916.207	77.228	2.364.996	866.814	1.034.849	594.924

	Κεφαλονιά	Άκτιο	Μύκονος	Σαντορίνη	Άραξος	Καλαμάτα	Σάμος	Σκιάθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος	0	0	0	0	0	0	0	0	234	0	267.091
Φεβρουάριος	0	0	0	0	0	38	0	0	0	0	222.343
Μάρτιος	179	0	0	172	0	1.476	0	0	0	0	325.101
Απρίλιος	1.785	1.023	1.538	7.664	3.882	3.108	1.420	0	1.192	2.037	710.227
Μάιος	25.364	21.354	22.636	37.868	19.131	10.481	14.836	17.069	9.143	12.043	1.737.349
Ιούνιος	43.521	37.800	42.393	63.311	10.715	15.767	25.912	30.715	16.435	15.022	2.401.742
Ιούλιος	52.654	45.316	78.121	86.326	13.487	18.127	29.291	42.455	21.086	18.373	3.035.382
Αύγουστος	54.529	45.970	85.661	94.217	14.198	18.836	30.955	44.501	20.940	16.588	3.013.429
Σεπτέμβριος	36.319	32.102	40.068	58.259	9.719	13.040	22.439	24.356	12.869	10.621	2.233.377
Τρέχον έτος	214.351	183.565	270.417	347.817	71.132	80.873	124.853	159.096	81.899	74.684	13.946.041

Πηγή: ΣΕΤΕ Intelligence, Προσωρινά στοιχεία 2015

Πίνακας 3.10 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015 (% ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟ ΤΟ 2014) - ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ										
	Αθήνα	Θεσσαλονίκη	Ρόδος	Κως	Κάρπαθος	Ηράκλειο	Χανιά	Κέρκυρα	Ζάκυνθος	Κεφαλονιά
Ιανουάριος	30,6%	25,4%	-92,3%	-100,0%		125,9%	47,3%	00,0%		
Φεβρουάριος	27,2%	20,6%	-97,5%			408,5%	39,0%	-100,0%		
Μάρτιος	32,4%	21,0%	20,9%			624,7%	208,5%	228,6%	21,8%	
Απρίλιος	22,4%	-0,5%	5,8%	-26,9%	1696,4%	-7,4%	-2,2%	-4,3%	-4,1%	-22,1%
Μάιος	23,3%	1,3%	-4,2%	5,7%	-4,6%	-4,4%	-0,1%	3,1%	2,2%	2,9%
Ιούνιος	26,0%	-0,8%	-8,7%	-5,7%	11,4%	-4,9%	-0,6%	3,8%	5,3%	9,9%
Ιούλιος	29%	-6,7%	-1,6%	-1,7%	19,2%	1,3%	-0,1%	-0,8%	10,2%	2,4%
Αύγουστος	23,2%	-4,5%	2,8%	-1,6%	3,0%	0,1%	1,0%	2,9%	3,0%	6,9%
Σεπτέμβριος	23,2%	-7,3%	3,9%	-6,6%	2,9%	1,5%	0,6%	0,1%	7,5%	0,3%
Τρέχον έτος	25,6%	0,3%	-1,2%	-2,9%	8,7%	-1,0%	0,7%	1,6%	5,9%	4,5%

	Άκτιο	Μύκονος	Σαντορίνη	Άραξος	Καλαμάτα	Σάμος	Σκιάθος	Καβάλα	Μυτιλήνη	Σύνολο
Ιανουάριος					-100,0%			107,1%		28,7%
Φεβρουάριος					-84,0%			-100,0%		24,2%
Μάρτιος	-100,0%		8500,0%		9,8%					33,8%
Απρίλιος	-50,0%	-31,1%	93,3%	37,6%	17,7%	33,0%	-100,0%	-12,7%	-7,2%	7,0%
Μάιος	8,2%	19,9%	18,4%	320,6%	26,0%	-2,6%	11,2%	8,2%	7,2%	6,0%
Ιούνιος	4,7%	7,5%	20,7%	-25,5%	-9,6%	9,5%	9,3%	10,1%	11,9%	3,3%
Ιούλιος	10,7%	11,0%	10,2%	-23,4%	-11,7%	1,5%	19,6%	13,3%	8,3%	5,4%
Αύγουστος	10,9%	10,6%	14,6%	-27,9%	-8,9%	5,7%	10,9%	18,9%	-1,3%	5,2%
Σεπτέμβριος	8,5%	19,3%	18,5%	-18,0%	-12,0%	-1,4%	9,1%	11,6%	-16,8%	5,0%
Τρέχον έτος	8,1%	11,8%	16,7%	0,3%	-5,9%	3,3%	12,5%	12,4%	1,8%	6,2%

Πηγή: ΣΕΤΕ Intelligence, Προσωρινά στοιχεία 2015

Πίνακας 4.1

**Κατανομή των αλλοδαπών τουριστών
κατά κοινωνιακό μέσο άφιξης στην Ελλάδα 1975-1999(%)**

Έτη	Αεροπορικός	Σιδηροδρομικός	Θαλασσίως	Οδικός	Σύνολο
1975	60,5	5,3	9,3	24,9	100
1976	64,6	4,1	8,5	22,8	100
1977	62,6	3,4	10,1	23,9	100
1978	64,2	3,0	10,7	22,1	100
1983	73,0	3,0	13,0	11,0	100
1984	74,0	3,0	11,0	12,0	100
1985	73,7	2,5	10,5	13,3	100
1986	66,8	3,0	13,6	16,6	100
1987	62,3	2,6	19,7	15,4	100
1988	64,7	2,4	15,3	17,6	100
1989	66,3	2,8	16,6	14,3	100
1990	67,7	3,0	15,1	14,2	100
1991	69,8	1,7	13,7	14,8	100
1992	74,9	0,8	16,1	8,2	100
1993	75,6	0,6	14,9	8,9	100
1994	77,9	0,4	13,5	8,2	100
1995	79,2	0,4	13,2	7,2	100
1996	78,5	0,3	11,5	9,7	100
1997	76,9	0,3	10,2	12,6	100
1998	77,1	0,3	7,7	11,4	100
1999	79,0	0,3	6,3	14,4	100

Πηγή: ΕΟΤ, ΕΣΥΕ

Πίνακας 4.2

**Αφίξεις Τουριστών αεροπορικός 1990-1999
(σε χιλιάδες)**

Έτος	Κανονική Πτήση	Ναυλωμένη Πτήση		Σύνολο	Ναυλωμένες Πτήσεις
		χιλιάδες	%		Σύνολο Αφίξεων
1990	1700	4605	73,0	6305	49,5
1991	1363	4410	76,4	5773	53,3
1992	1761	5545	75,4	7305	56,8
1993	1762	5734	76,5	7496	57,8
1994	2289	6515	74,0	8804	58,0
1995	2794	6185	72,9	8479	57,7
1996	1948	5736	74,6	7684	58,6
1997	1905	6243	76,6	8148	59,0
1998	2044	6602	76,4	8646	58,0
1999	2277	7685	77,1	9962	61,0

Πηγή: ΕΟΤ.

Πίνακας 5.1

**Κατανομή επί τοις % των αφιχθέντων
αλλοδαπών τουριστών ανά μήνα**

	1970	1977	1982	1985	1988	1989	1990
Ιανουάριος	2,5	2,4	1,9	1,4	1,4	1,3	1,3
Φεβρουάριος	2,2	2,4	1,8	1,4	1,5	1,3	1,3
Μάρτιος	5,1	4,2	3,5	3,5	2,7	3,6	3,3
Απρίλιος	6,5	8	8,5	7,1	6,6	6,6	7,3
Μάιος	8,4	9,2	11,4	11,5	10,7	12,3	12
Ιούνιος	10,3	10,4	12,3	13,4	13,4	13,2	13,2
Ιούλιος	11,1	11,1	19,1	17,9	19,6	18,2	18,2
Αύγουστος	19,7	18,3	17,7	18	19,1	18,8	18,8
Σεπτέμβριος	10,9	11,2	12,4	13,7	13,4	13,4	13,4
Οκτώβριος	6,3	7,5	7,4	7,5	7,9	7,4	7,2
Νοέμβριος	3,5	3,3	2,2	2,4	2,0	1,1	2,3
Δεκέμβριος	4,3	2,7	1,8	2,2	1,7	1,6	1,7
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή: ΕΟΤ, ΕΣΥΕ

Πίνακας 5.2

**Διανυκτερεύσεις Αλλοδαπών και Ημεδαπών στα Ξενοδοχειακά Καταλύματα ανά
Μήνα (%)**

Μήνες	Αλλοδαποί και Ημεδαποί			Ημεδαποί			Αλλοδαποί		
	1990	1995	1999	1990	1995	1999	1990	1995	1999
Ιανουάριος	1,98	1,84	1,76	5,90	5,40	5,41	0,73	0,68	0,61
Φεβρουάριος	2,04	1,86	1,75	5,98	5,10	5,16	0,78	0,81	0,68
Μάρτιος	2,75	2,37	2,40	7,07	5,70	6,14	1,37	1,29	1,22
Απρίλιος	6,46	6,47	4,75	7,73	9,30	7,16	6,06	5,56	3,99
Μάιος	10,91	11,16	10,98	7,50	6,60	7,94	12,01	12,63	11,94
Ιούνιος	13,43	13,74	13,84	8,18	8,30	7,63	15,11	15,48	15,80
Ιούλιος	16,45	16,60	17,79	13,00	13,20	14,90	17,55	17,71	18,68
Αύγουστος	19,22	18,58	19,59	16,50	18,20	18,60	20,09	18,70	19,90
Σεπτέμβριος	14,33	14,84	14,53	9,20	10,40	8,90	15,97	16,29	16,27
Οκτώβριος	7,86	8,42	8,68	6,32	6,60	6,78	8,35	9,01	9,28
Νοέμβριος	2,42	2,10	2,06	6,42	5,40	5,48	1,13	1,04	0,98
Δεκέμβριος	2,09	1,97	1,81	6,13	5,90	5,65	0,79	0,74	0,60
Ιούνιος- Αύγουστος	49,10	48,92	51,22	37,68	39,70	41,13	52,75	51,89	54,38
Μάιος- Σεπτέμβριος	74,34	74,92	76,73	54,38	56,70	57,97	80,73	80,81	82,59

Πηγές: ΕΣΥΕ - ΕΟΤ

Πίνακας 6
Πληρότητα κατά Περιφέρεια (%) 1990-1999

Περιφέρεια	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	47,75	41,08	43,76	46,51	43,70	44,22
Κεντρική Μακεδονία.	52,83	54,37	51,81	58,88	53,91	58,61
Δυτική Μακεδονία	37,18	33,70	39,16	41,89	40,83	36,63
Ηπειρος	46,84	44,64	43,23	43,18	43,88	43,80
Θεσσαλία	47,72	39,93	39,73	39,54	41,07	42,06
Ιόνια Νησιά	67,91	69,20	60,20	66,15	75,68	76,43
Δυτική Ελλάδα	44,08	40,16	38,67	40,26	43,62	44,45
Στερεά Ελλάδα	38,88	34,63	34,69	34,61	36,67	34,53
Αττική	46,91	47,09	47,72	48,00	53,31	47,89
Πελοπόννησος	44,20	36,66	37,89	37,24	39,95	37,58
Β. Αιγαίο	48,76	56,09	52,54	54,24	54,70	61,40
Ν. Αιγαίο	77,55	70,97	67,73	75,15	78,16	82,32
Κρήτη	86,55	70,38	64,65	72,24	76,70	82,27
Σύνολο Χώρας	59,77	56,62	54,37	58,37	61,12	63,46

Πηγή: ΕΣΥΕ – ΕΟΤ.

Πίνακας 7

**Ποσοστιαία Συμμετοχή Ημεδαπών και Αλλοδαπών
στο Σύνολο των Διανυκτερεύσεων σε κάθε είδους καταλύματα (%)**

Έτος	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο
1980	26.7	73.3	100.0
1985	24.2	75.8	100.0
1990	24.6	75.4	100.0
1995	24.8	75.2	100.0
1996	26.0	74.0	100.0
1997	25.1	74.9	100.0
1998	24.7	75.3	100.0

Πηγή: ΕΟΤ.

Πίνακας 8

Συναλλαγματικά έσοδα της Ελλάδας (σε εκατ. δολάρια)

Έτος	Σύνολο Εξαγωγών		Βιοτεχνικών και Βιομηχανικών Προϊόντων		Σύνολο άδηλων Πόρων		Τουρισμός	
	Ποσό	Δείκτης	Ποσό	Δείκτης	Ποσό	Δείκτης	Ποσό	Δείκτης
1990	6365	100,0	3441	100,0	13041	100,0	2587	100,0
1991	6797	106,8	3321	96,5	15354	117,7	2567	99,2
1992	6009	94,4	3108	90,3	17265	132,4	3272	126,5
1993	5034	79,0	2429	70,6	17023	131,3	3335	128,9
1994	5219	81,9	2426	70,5	18767	143,9	3905	150,9
1995	5783	90,9	3075	89,4	20770	159,3	4136	159,9
1996	5770	90,6	2916	84,7	20444	156,8	3723	143,9
1997	6428	101,0	-	-	18928	145,1	5151 (3772)*	199,1
1998	6672	104,8 I	-	-	20929	160,5	6188 (5186)*	239,2
1999	8559	134,5	-	-	26250	201,3	8782	337,3
2000	10201	160,3	-	-	-	-	9221	356,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, ΕΟΤ.

Πίνακας 9. Αφίξεις και έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό 2013-2014

Εισερχόμενος Τουρισμός, 2013 - 2014				
	Αφίξεις		Έσοδα	
	2013	2014	2013	2014
Ιαν	365.605	404.292	127.600.000	156.400.000
Φεβ	295.652	325.953	119.600.000	133.600.000
Μαρ	362.098	456.655	142.100.000	185.800.000
Απρ	557.496	727.963	227.600.000	381.700.000
Μαι	1.467.134	1.651.703	1.013.686.000	1.019.754.000
Ιουν	2.372.846	2.697.470	1.656.459.603	1.930.958.971
Ιούλ	3.263.921	4.222.873	2.337.971.700	2.677.896.340
Αυγ	3.885.717	4.856.356	2.807.386.000	3.103.310.000
Σεπ	2.963.439	3.643.695	1.983.281.447	2.205.219.770
Οκτ	1.547.626	1.840.600	950.000.000	993.400.000
Νοε	435.303	669.700	204.500.000	267.200.000
Δεκ	402.744		168.500.000	
Σύνολο	17.919.581	21.497.261	11.738.684.750	13.055.239.081
Μεταβολή Ιαν - Νοε		23%		13%

Πίνακας 10

Τουρισμός & Απασχόληση 2000-2013

Έτος	Άμεση ¹ Απασχόληση (000)*	Συνολική ² Απασχόληση (000)*	Πολλαπλασιαστής ³
2000	347,6	788,3	2,268
2001	341,7	796,6	2,331
2002	340,9	796,2	2,336
2003	327,6	776,3	2,370
2004	325,8	785,3	2,410
2005	360,9	855,1	2,369
2006	371,0	885,6	2,387
2007	365,4	878,2	2,403
2008	361,5	854,4	2,363
2009	331,9	798,6	2,406
2010	345,3	786,0	2,276
2011	329,0	720,6	2,190
2012	330,6	688,8	2,083
2013	319,5	657,1	2,057

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων του World Travel & Tourism Council, Μάρτιος 2014

¹ Η Άμεση απασχόληση ορίζεται ως η απασχόληση σε αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις.

² Η Συνολική απασχόληση ισούται με την άμεση, την έμμεση και την προκαλούμενη απασχόληση.

Πίνακας 11
Τουρισμός και απασχόληση 2009 – 2015

	Άμεση επίπτωση του τουρισμού στις θέσεις απασχόλησης (000)	Συνολική (άμεση και έμμεση) επίπτωση του τουρισμού στις θέσεις απασχόλησης (000)
2009	332,0	798,6
2010	343,8	785,6
2011	329,7	713,0
2012	307,7	643,3
2013	322,0	661,9
2014	320,3	699,9
2015	353,1	727,1

Πηγή: World Travel and Tourism Council – Travel and Tourism, Economic impact 2015 - Greece